

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

HAC HİZMETİ BAĞLAMINDA HACI ADAYLARININ
HACCA HAZIRLIK VE UYGULAMA DÜZEYLERİNİN TESPİTİ
(SİVAS ÖRNEĞİ)

Kader ÖZTÜRK

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hüseyin YILMAZ

Sivas
Eylül 2012

**HAC HİZMETİ BAĞLAMINDA HACI ADAYLARININ
HACCA HAZIRLIK VE UYGULAMA DÜZEYLERİNİN TESPİTİ
(SİVAS ÖRNEĞİ)**

Kader ÖZTÜRK

Cumhuriyet Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Felsefe ve Din Bilimleri
Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı İçin Öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır.

Sivas
Eylül 2012

KABUL VE ONAY

Kader ÖZTÜRK' ün hazırlamış olduğu “HAC HİZMETİ BAĞLAMINDA HACI ADAYLARININ HACCA HAZIRLIK VE UYGULAMA DÜZEYLERİNİN TESPİTİ” başlıklı bu çalışma, 06/09/2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından, “Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı” nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nevzat Y. AŞIKOĞLU,

Prof. Dr. Hüseyin YILMAZ, (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Şaban ERDİÇ,

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

06/09/2012

Prof. Dr. Alim YILDIZ
Enstitü Müdürü

ÖZET

ÖZTÜRK, Kader, Hac Hizmeti Bağlamında Hacı Adaylarının Hacca Hazırlık ve Uygulama Düzeylerinin Tespiti, Yüksek Lisans, Sivas, 2012

Bu çalışmada hac hizmeti bağlamında hacı adaylarının hacca hazırlık ve uygulama düzeylerinin tespiti araştırılmıştır.

Hac hizmeti bağlamında, seçilen hacı adaylarının hacca hazırlık düzeylerinin araştırılması amaçlanmıştır. Bu çalışma, Türkiye’den hacca gitmek isteyen hacı adaylarının hac hizmeti bağlamında hacca hazırlık ve uygulama düzeylerinin tespitiyle sınırlıdır. Çalışmada kullanılan mülakat, 30-80 yaş arası, hac ibadetini yerine getirmiş 100 kişiyle yapılmıştır. Mülakat Sivas il sınırları içerisinde uygulanmıştır.

Çalışma sonunda elde ettiğimiz bulgulara göre Diyanet İşleri Başkanlığı’nın düzenlemiş olduğu hac eğitim seminerlerinin tamamına, hacı adaylarının düzenli olarak katılmadıkları görülmüştür. Bu durum ise hacı adaylarının hac ibadetini yerine getirirken bazı problemler yaşamalarına neden olmuştur.

Anahtar Sözcükler: Hac İbadeti, Hac Eğitim Semineri, Hacı Adayları, Hacca Hazırlık, Hac İbadeti Uygulaması

ABSTRACT

ÖZTÜRK, Kader, service in the context of pilgrimage to the Hajj pilgrim candidates were investigated measuring the levels of preparation and implementation, M.A. Sivas, 2012.

In this study service in the contexts of pilgrimage to the Hajj pilgrim candidates were preparation and implementation.

Service in the context of pilgrimage, pilgrims chosen to investigate the candidates' levels of prospective Hajj pilgrims who wish to go on a pilgrimage from Turkey in the context of service is limited to the finding of levels of preparation and application of the pilgrimage. Interview used in this study, between the ages of 30-80, 100 people were fulfilled pilgrimage. This study was made within the borders of the province of Sivas.

According to the findings obtained from the study at the end of the pilgrimage organized by the Presidency of Religious Affairs of the entire training seminars, pilgrims were not participating on a regular basis. This is the worship of Hajj pilgrims to live fulfilling caused some problems.

Key Words: Hajj Rituals, Hajj Training Seminar, Prospective pilgrims, Hajj preparation, Hajj Rituals Application

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	viii
TABLOLAR.....	ix
ÖNSÖZ.....	xix

GİRİŞ

1. PROBLEM.....	1
1.1. Problem Cümlesi.....	2
1. 2. Alt Problemler.....	2
2. ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ.....	2
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	3
4. DENENCELER.....	3
5. SAYILTILAR.....	4
6. SINIRLILIKLAR.....	5
7. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ.....	5

BİRİNCİ BÖLÜM

HAC İBADETİNE HAZIRLIK

1.1. HACCIN DİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ.....	6
1.2. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE HAC ORGANİZASYONU.....	8
1.3. DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞININ HAC İBADETİ İÇİN HAZIRLIK ÇALIŞMALARI.....	13
1.3.1. Hacı Adaylarının Kayıt-Kabul İşlemleri.....	13
1.3.2. Hacı Adaylarına Verilecek Malzemeler.....	14
1.3.3. Hac Eğitim Seminerleri.....	15
1.3.4. Personel Seçim ve Eğitimi.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR, SONUÇ VE ÖNERİLER

2.1. BULGULAR.....	19
2.1.1. Örneklemenin Temel Özelliklerine Göre Dağılımı.....	19
2.1.2. Örneklemenin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	41
2.1.3. Örneklemenin Mesleklere Göre Dağılımı.....	55

2.1.4. Örneklemin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	66
2.1.5. Örneklemin Yaşanılan Yerleşim Birimine Göre Dağılımı.....	78
2.1.6. Örneklemin Tercih Edilen Hac Organizasyonuna Göre Dağılımı.....	87
2.2. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	95
EK: MÜLAKAT FORMU.....	97
KAYNAKÇA.....	101

SİMGELER VE KISALTMALAR

(as)	:Aleyhisselam
çev.	:Çeviri
DİB	:Diyanet İşleri Başkanlığı
Hız.	:Hazreti
s.	:Sayfa
(sav)	:Sallallahu aleyhi ve sellem
TDV	:Türkiye Diyanet Vakfı
TÜRSAB	:Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
vs.	:Vesaire

TABLOLAR

Tablo 2.1. Örneklem Grubun Cinsiyete Göre Dağılımı.....	19
Tablo 2.2. Örneklem Grubun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	19
Tablo 2.3. Örneklem Grubun Mesleklere Göre Dağılımı.....	20
Tablo 2.4. Örneklem Grubun Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı.....	20
Tablo 2.5. Örneklem Grubun Yaşanılan Yerleşim Yerine Göre Dağılımı.....	21
Tablo 2.6. Örneklem Grubun Tercih Edilen Hac Organizasyonuna Göre Dağılımı.....	21
Tablo 2.7. Hacı Adaylarının Başvurulan Hac Bürolarında Karşılama Sırasındaki Memnuniyet Durumlarına Göre Dağılımı.....	22
Tablo 2.8. Hacı Adaylarının Kayıt İşlemleri Sırasında Herhangi Bir Zorlukla Karşılaşıp Karşılaşmama Durumlarına Göre Dağılımı.....	23
Tablo 2.9. Hacı Adaylarının Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerinden Haberdar Edilme Biçimlerine Göre Dağılımı.....	23
Tablo 2.10. Hacı Adaylarının Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Katılma Durumuna Göre Dağılımı.....	24
Tablo 2.11. Hacı Adaylarının Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Ne Kadar Süreyle Katıldıklarına Göre Dağılımı.....	24
Tablo 2.12. Hacı Adaylarının Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Katılmama Sebeplerine Göre Dağılımı.....	25
Tablo 2.13.1. Hacı Adaylarının “Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında Hacla İlgili Kitap, Dergi vs. Kaynaklardan Bilgi Edindiniz mi” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	26
Tablo 2.13.2. Hacı Adaylarının “Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında Hacla İlgili Video Seyrettiniz mi” Sorusuna Verdikleri Cevaplara Göre Dağılımı.....	26
Tablo 2.13.3. Hacı Adaylarının “Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında, Hacca Daha Önce Gidenlerden Bilgi Edindiniz mi” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	27
Tablo 2.14. Hacı Adaylarının Hacca Gitmeden Önce Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Verilen Kitapları Okuma Durumlarına Göre Dağılımı.....	27
Tablo 2.15. Hacı Adaylarının Hac Eğitim Seminerleri Sırasında Yaş ve Öğrenim Durumlarına Göre Herhangi Bir Gruplandırmaya Tabi Tutulup Tutulmamalarına Göre Dağılımı.....	28
Tablo 2.16. Hacı Adaylarının Hac Eğitim Seminerlerinde, Hac İbadetinin Öneminden Bahsedilmesi Konusundaki Düşüncelerine Göre Dağılımı.....	29
Tablo 2.17. Hacı Adaylarının Hac Eğitim Seminerlerinde, Hac İbadetinin Öneminden Bahsedilmesinin Kendilerine Fayda Sağlaması Konusundaki Düşüncelerine Göre Dağılımı.....	29
Tablo 2.18. Hacı Adaylarının Hac Eğitim Seminerlerinde İhrama Giriş, İhram Yasakları, İhramdan Çıkışla İlgili Bilgileri Öğrenebilme Durumlarına Göre Dağılımı.....	30

Tablo 2.19. Hacıların Adaylarının Hac Eğitim Seminerlerinde Arafat Vakfesi, Tavaif ve Haccın Vacipleri ile İlgili Yeterli Bilgiye Sahip Olma Durumuna Göre Dağılımı.....	30
Tablo 2.20. Hac Eğitim Seminerlerinde Harita, Kâbe Maketi, Hac ile İlgili Slâylar Gibi Materyal Kullanım Durumu.....	31
Tablo 2.21. Hacı Adaylarının “Eğitim Seminerlerinde Hac İbadetinin Gereklerini Öğrenme ile İlgili Uygulama Yaptınız mı” Sorusuna Verdikleri Cevaplara Göre Dağılımı.....	31
Tablo 2.22. Hacı Adaylarının Hac Yolculuğu Sırasında, Otelde, Hac ’da, Arafat’ta Çeşitli Nedenlerle Sabırsızlık Gösteren Kişilere Karşı Nasıl Davranılması Gerektiği Konusunda, Hac Eğitim Seminerlerinden Faydalanıp Faydalanmadıkları Konusundaki Görüşlerine Göre Dağılımı.....	32
Tablo 2.23. Hacıların Hac Esnasında Yapılan Sohbetlerden En Çok Etkilendikleri Konularla İlgili Düşüncelerine Göre Dağılımı.....	33
Tablo2.24. Hacıların Hac Esnasında Sohbeti Yapan Kişilerle İlgili Düşüncelerine Göre Dağılımı.....	33
Tablo 2.25. Hacıların Kafile Başkanının ve Din Görevlilerinin Rehberliğinden, Sevk ve İdaresinden Memnun Kalınma Durumuna Göre Dağılımı.....	34
Tablo 2.26. Hacıların Hac Eğitim Seminerlerinde, Hac Sırasında Yapılacak Alış-Veriş Konusunda Bilgilendirilme Durumuna Göre Dağılımı.....	34
Tablo 2.27. Hacıların İhrama Girdikten Sonra Yapmamaları Gereken Davranışlar Konusunda Bilgilendirilme Durumlarına Göre Dağılımı.....	35
Tablo 2.28. Hacıların Hacca Gitmeden Önce, Hac İbadetini Yerine Getirirken Okunması Gereken Duaları Usulüne Uygun Okunmasıyla İlgili Eğitim Alma Durumuna Göre Dağılımı.....	35
Tablo 2.29. Hacıların Arafat’ta Vakfe İle İlgili, Görevlilerden Yeterince Bilgilenme Durumlarına Göre Dağılımı.....	36
Tablo 2.30. Hacıların Hac Esnasında Görevlilerin Kendilerine Vaaz Vermeleriyle İlgili Düşüncelerine Göre Dağılımı.....	37
Tablo 2.31. Hacıların Hac Esnasında Bilgilendirilmek İstedikleri Konularla İlgili Düşüncelerine Göre Dağılımı.....	37
Tablo 2.32. Hacıların Bizzat Kendilerinin, Yapmakta Zorlandıkları Hac Menasığının Olup Olmama Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı.....	38
Tablo 2.33. Hac İbadetini Yerine Getirirken, Hacıların Kendilerine Bilgi Verilmediğinden Dolayı Aksaklık Yaşama Durumlarına Göre Dağılımı.....	39
Tablo 2.34. Hacıların Hac Esnasında Başka Şehir ve Ülkelerin Vatandaşlarına Nasıl Davranılması Gerektiği Konusunda Bilgilendirilme Durumlarına Göre Dağılımı.....	39
Tablo 2.35. Hacıların Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kùltürleri Farklı Olan Müslùmanlarla Birlikte İbadet Ederken Tecrübe Ettikleri Duygulara Göre Dağılımı.....	40
Tablo 2.36. Hacıların Hac Dönüşü Dini Yaşantılarında Oluşan Farklılıkla İlgili Düşüncelerine Göre Dağılımı.....	40

Tablo 2.37. Hacı Adaylarının “Başvurduğunuz Müftülük Hac Bürosunda Nasıl Karşılandınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	41
Tablo 2.38. Hacı Adaylarının “Kayıt İşlemlerinde Herhangi Bir Zorlukla Karşılaştınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	42
Tablo 2.39. Hacı Adaylarının “D.İ.B.’in Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Katıldınız mı? Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	42
Tablo 2.40. Hacı Adaylarının “D.İ.B.’in Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Ne Kadar Katıldınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	43
Tablo 2.41. Hacı Adaylarının “Hac Eğitim Seminerlerine, Neden Katılmadınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	44
Tablo 2.42.1. Hacı Adaylarının “Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında, Hac İlgili Kitap, Dergi vs. kaynaklardan Bilgi Edindiniz mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	45
Tablo 2.42.2. Hacı Adaylarının “Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında, Hac İlgili Videolardan Bilgi Edindiniz mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	45
Tablo 2.42.3. Hacı Adaylarının “Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında, Hacca Daha Önce Gidenlerden Bilgi Edindiniz mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	45
Tablo 2.43. Hacı Adaylarının “Hac Bürosundan Verilen Hac İlmihali ve Diğer Kitapları Hacca Gitmeden Önce Okudunuz mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı....	46
Tablo 2.44. Hacı Adaylarının “Hac İbadetinin Öneminden Bahsedildi ise Faydalı Oldu mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	47
Tablo 2.45. Hacı Adaylarının “Hac Eğitim Seminerlerinde Arafat Vakfesi, Tavaf ve Haccın Vacipleri ile İlgili Yeterli Bilgiye Sahip Oldunuz mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	47
Tablo 2.46. Hacı Adaylarının “Hac Yolculuğu Sırasında, Otelde, Hac ’da, Arafat’ta Çeşitli Nedenlerle Sabırsızlık Gösteren Kişilere Karşı Nasıl Davranmanız Gerektiği Konusunda, Hac Eğitim Seminerlerinin Size Faydası Oldu mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	48
Tablo 2.47. Hacıların “Hac Esnasında Yapılan Sohbetlerden Sizi En Çok Etkileyen Konu Nedir ve Kim Tarafından Yapılmıştır?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı....	49
Tablo 2.48. Hacıların “Arafat’ta Vakfesi İle İlgili, Görevliler Sizi Yeterince Bilgilendirdiler mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	49
Tablo 2.49. Hacıların “Hac Esnasında Görevlilerin Size Vaaz Vermelerini Nasıl Değerlendiriyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	50
Tablo 2.50.1. Hac .Esnasında .İnançla .İlgili .Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların, Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	51

Tablo 2.50.2. Hac Esnasında Ahlakla İlgili Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların, Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	51
Tablo 2.50.3. Hac Esnasında İlmihalle İlgili Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların, Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	51
Tablo 2.50.4. Hac Esnasında Güncel Dini Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların, Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	52
Tablo 2.51. Hacıların “Hac Esnasında (Bizzat Kendinizin) Yapmakta Zorlandığınız Hac Menasıkı Var mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	52
Tablo 2.52.1. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Kardeş Olduğumuz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların, Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	53
Tablo 2.52.2. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Bir Bütün Olduğumuz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların, Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	53
Tablo 2.52.3. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Birbirimizi Her Zaman Desteklemeliyiz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların, Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	54
Tablo 2.52.4. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Türk Hacıların Farklı Olduğu Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların, Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	54
Tablo 2.53. Hacıların “Hac Dönüşü Dini Yaşantınızda Bir Değişiklik Oldu mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	55
Tablo 2.54. Hacı Adaylarının “D.İ.B.’in Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Katıldınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı.....	55
Tablo 2.55. Hacı Adaylarının “D.İ.B.’in Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Ne Kadar Katıldınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı.....	56
Tablo 2.56. Hacı Adaylarının Hac Eğitim Seminerlerine Neden Katılmadınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı.....	57
Tablo 2.57.1. Hacı Adaylarının “Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında, Hac İlgili Kitap, Dergi vs. Kaynaklardan Bilgi Edindiniz mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı.....	57
Tablo 2.57.2. Hacı Adaylarının “Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında, Hac İlgili Video Seyrettiniz mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı.....	58
Tablo 2.57.3. Hacı Adaylarının “Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında, Hacca Daha Önce Gidenlerden, Bilgi Edindiniz mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı.....	58
Tablo 2.58. Hacı Adaylarının “Hac Bürosundan Verilen Hac İlmihali ve Diğer Kitapları Hacca Gitmeden Önce Okudunuz mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı.....	59

Tablo 2.59. Hacı Adaylarının “Hac Yolculuğu Sırasında, Otelde, Hac ’da, Arafat’ta Çeşitli Nedenlerle sabırsızlık Gösteren Kişilere Karşı Nasıl Davranmanız Gerektiği Konusunda, Hac Eğitim Seminerlerinin Size Faydası Oldu mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı.....	59
Tablo 2.60. Hacıların “Hac Esnasında Yapılan Sohbetlerden Sizi En Çok Etkileyen Konu Nedir?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı.....	60
Tablo 2.61. Hacıların “Hac Eğitim Seminerlerinde, Hacda Yapacağınız Alış- Verişle İlgili Bilgi Verildi mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı.....	61
Tablo 2.62. Hacıların “Hac Esnasında Görevlilerin Size Vaaz Vermelerini Nasıl Değerlendiriyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı.....	61
Tablo 2.63.1. Hac Esnasında, İnançla İlgili Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Mesleğe Göre Dağılımı.....	62
Tablo 2.63.2. Hac Esnasında, Ahlakla İlgili Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Mesleğe Göre Dağılımı.....	62
Tablo 2.63.3. Hac Esnasında, İlmihal Konularında Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Mesleğe Göre Dağılımı.....	62
Tablo 2.63.4. Hac Esnasında, Güncel Dini Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Mesleğe Göre Dağılımı.....	63
Tablo 2.64.1. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Kardeş olduğumuz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Mesleğe Göre Dağılımı.....	64
Tablo 2.64.2. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri Ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Bir Bütün olduğumuz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Mesleğe Göre Dağılımı.....	64
Tablo 2.64.3. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri Ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Birbirimizi Her Zaman Desteklemeliyiz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Mesleğe Göre Dağılımı.....	64
Tablo 2.64.4. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri Ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Türk Hacılarının Farklı Olduğu Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Mesleğe Göre Dağılımı.....	64
Tablo 2.65. Hacıların “Hac Dönüşü Dini Yaşantınızda Bir Değişiklik Oldu mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı.....	65
Tablo 2.66. Hacı Adaylarının “Başvurduğunuz Müftülük Hac Bürosunda Nasıl Karşılandınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	66
Tablo 2.67. Hacı Adaylarının “Kayıt İşlemlerinde Herhangi Bir Zorlukla Karşılaştınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	66
Tablo 2.68. Hacı Adaylarının “D.İ.B.’in Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Katıldınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	67

Tablo 2.69. Hacı Adaylarının “D.İ.B.’in Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Ne Kadar Katıldınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	67
Tablo 2.70.1. Hacı Adaylarının Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında Hacla İlgili Kitap, Dergi vs. Kaynaklardan Bilgi Edinme Durumlarının Eğitime Göre Dağılımı.....	68
Tablo 2.70.2. Hacı Adaylarının Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında Hacla İlgili Video Seyretme Durumlarının Eğitime Göre Dağılımı.....	68
Tablo 2.70.3. Hacı Adaylarının Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında, Daha Önce Hacca Gidenlerden Bilgi Edinme Durumlarının Eğitime Göre Dağılımı.....	69
Tablo 2.71. Hacı Adaylarının “Hac Bürosundan Verilen Hac İlmihali ve Diğer Kitapları Hacca Gitmeden Önce Okudunuz mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	69
Tablo 2.72. Hacı Adaylarının “Hac İbadetinin Öneminden Bahsedildi İse Faydalı Oldu mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	70
Tablo 2.73. Hacı Adaylarının “Hac Eğitim Seminerlerinde İhrama Giriş, İhram Yasakları, İhramdan Çıkışla İlgili Bilgiler Öğrenebildiniz mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	70
Tablo 2.74. Hacı Adaylarının “Hac Eğitim Seminerlerinde Arafat Vakfesi, Tavaf ve Haccın Vacipleri ile İlgili Yeterli Bilgiye Sahip Oldunuz mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	71
Tablo 2.75. Hacı Adaylarının “Hac Eğitim Seminerlerinde Hac İbadetinin Gereklilerini Öğrenme ile İlgili Uygulama Yaptınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	71
Tablo 2.76. Hacı Adaylarının “Hac Yolculuğu Sırasında, Otelde, Hac ’da, Arafat’ta Çeşitli Nedenlerle Sabırsızlık Gösteren Kişilere Karşı Nasıl Davranmanız Gerektiği Konusunda, Hac Eğitim Seminerlerinin Size Faydası Oldu mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	72
Tablo 2.77. Hacıların “Kafile Başkanının ve Din Görevlilerinin Rehberliğinden, Sevk ve İdaresinden, Hizmetlerinden Memnun Kaldınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	72
Tablo 2.78. Hacıların “Arafat’ta Vakfe İle İlgili, Görevliler Sizi Yeterince Bilgilendirdiler mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	73
Tablo 2.79. Hacıların “Hac Esnasında Görevlilerin Size Vaaz Vermelerini Nasıl Değerlendiriyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	79
Tablo 2.80.1. Hac Esnasında, İnançla İlgili Konusunda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	74
Tablo 2.80.2. Hac Esnasında, Ahlakla İlgili Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	74
Tablo 2.80.3. Hac Esnasında, İlmihal Konularında Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	74

Tablo 2.80.4. Hac Esnasında, Güncel Dini Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	75
Tablo 2.81. Hacıların “Hac Esnasında (Bizzat Kendinizin) Yapmakta Zorlandığınız Hac Menasığı Var mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	75
Tablo 2.82. Hacıların “Hac İbadetini Yerine Getirirken, Size Bilgi Verilmediğinden Dolayı Birtakım Aksaklıklar Yaşadınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	76
Tablo 2.83.1. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Kardeş Olduğumuz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	76
Tablo 2.83.2. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri Ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Bir Bütün Olduğumuz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	77
Tablo 2.83.3. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri Ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Her Zaman Birbirimizi Desteklemeliyiz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	77
Tablo 2.83.4. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Türk Hacıların Farklı Olduğu Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	77
Tablo 2.84. Hacıların “Hac Dönüşü Dini Yaşantınızda Bir Değişiklik Oldu mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	78
Tablo 2.85. Hacı Adaylarının “Kayıt İşlemlerinde Herhangi Bir Zorlukla Karşılaştınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yerleşim Yeri Göre Dağılımı.....	78
Tablo 2.86. Hacı Adaylarının “D.İ.B.’in Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerinden Nasıl Haberdar Edildiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yerleşim Yeri Göre Dağılımı.....	79
Tablo 2.87. Hacı Adaylarının, “Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Katıldınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yerleşim Yeri Göre Dağılımı.....	79
Tablo 2.88. Hacı Adaylarının “Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Ne Kadar Katıldınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yerleşim Yeri Göre Dağılımı.....	80
Tablo 2.89. Hacı Adaylarının “Hac Eğitim Seminerlerine Neden Katılmadınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yerleşim Yeri Göre Dağılımı.....	80
Tablo 2.90.1. Hacı Adaylarının Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında Hac İlgili Kitap, Dergi vs. Kaynaklardan Bilgi Edinme Durumlarının Yerleşim Yeri Göre Dağılımı.....	81
Tablo 2.90.2. Hacı Adaylarının Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında Hac İlgili Video Seyretme Durumlarının Yerleşim Yeri Göre Dağılımı.....	81
Tablo 2.90.3. Hacı Adaylarının Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında, Daha Önce Hacca Gidenlerden Bilgi Edinme Durumlarının Yerleşim Yeri Göre Dağılımı.....	81

Tablo 2.91. Hacı Adaylarının “Hac Bürosundan Verilen Hac İlmihali ve Diğer Kitapları Hacca Gitmeden Önce Okudunuz mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı...	82
Tablo 2.92. Hacı Adaylarının “Hac İbadetinin Öneminden Bahsedildi ise Faydalı Oldu mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı.....	82
Tablo 2.93. Hacı Adaylarının Hac Yolculuğu Sırasında, Otelde, Hac ’da, Arafat’ta Çeşitli Nedenlerle Sabırsızlık Gösteren Kişilere Karşı Nasıl Davranmanız Gerektiği Konusunda, Hac Eğitim Seminerlerinin Size Faydası Oldu mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı.....	83
Tablo 2.94. Hacıların “Hac Esnasında Görevlilerin Size Vaaz Vermelerini Nasıl Değerlendiriyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı.....	83
Tablo 2.95.1. Hac Esnasında İnançla İlgili Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı.....	84
Tablo 2.95.2. Hac Esnasında Ahlakla İlgili Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Yerine Göre Dağılımı.....	84
Tablo 2.95.3. Hac Esnasında İlmihal Konularında Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Yerine Göre Dağılımı.....	84
Tablo 2.95.4. Hac Esnasında Güncel Dini Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı.....	84
Tablo 2.96. Hacıların “Hac İbadetini Yerine Getirirken, Size Bilgi Verilmediğinden Dolayı Birtakım Aksaklıklar Yaşadınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yerleşim Yerine Dağılımı.....	85
Tablo 2.97.1. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Kardeş olduğumuz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı.....	85
Tablo 2.97.2. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Bir Bütün olduğumuz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı.....	86
Tablo 2.97.3. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Her Zaman Birbirimizi Desteklemeliyiz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı.....	86
Tablo 2.97.4. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Türk Hacılarının Farklı Olduğu Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı.....	86
Tablo 2.98. Hacı Adaylarının “Başvurduğunuz Müftülük Hac Bürosunda Nasıl Karşılandınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı.....	87
Tablo 2.99. Hacı Adaylarının “Kayıt İşlemlerinde Herhangi Bir Zorlukla Karşılaştınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı.....	87
Tablo 2.100. Hacı Adaylarının “D.İ.B.’in Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Katıldınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı.....	88

Tablo 2.101. Hacı Adaylarının “D.İ.B.’in Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Ne Kadar Katıldınız ?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı.....	88
Tablo 2.102. Hacı Adaylarının “Hac Eğitim Seminerlerine Neden Katılmadınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı.....	89
Tablo 2.103. Hacı Adaylarının Hac Bürosundan Verilen Hac İlmihali Ve Diğer Kitapları Hacca Gitmeden Önce Okudunuz mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı.....	89
Tablo 2.104. Hacı Adaylarının “Hac İbadetinin Öneminden Bahsedildi ise Faydalı Oldu mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı.....	90
Tablo 2.105. Hacı Adaylarının “Hac Eğitim Seminerlerinde Arafat Vakfesi, Tavaif ve Haccın Vacipleri ile İlgili Yeterli Bilgiye Sahip Oldunuz mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı.....	90
Tablo 2.106. Hacı Adaylarının “Hac Yolculuğu Sırasında, Otelde, Hac ’da, Arafat’ta Çeşitli Nedenlerle Sabırsızlık Gösteren Kişilere Karşı Nasıl Davranmanız Gerektiği Konusunda, Hac Eğitim Seminerlerinin Size Faydası Oldu mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı.....	91
Tablo 2.107. Hacıların “Kafîle Başkanının ve Din Görevlilerinin Rehberliğinden, Sevk ve İdaresinden, Hizmetlerinden Memnun Kaldınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı.....	91
Tablo 2.108. Hacıların “Hac Eğitim Seminerlerinde, Hacda Yapacağınız Alış- Verişle İlgili Bilgi Verildi mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı.....	92
Tablo 2.109. Hacıların “İhrama Girdikten Sonra Yapmamanız Gereken Davranışlar Konusunda Bilgilendirildiniz mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı.....	92
Tablo 2.110. Hacıların “Hac Sırasında Okumanız Gereken Duaları Usulüne Uygun Okumanız Noktasında Eğitim Aldınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı.....	93
Tablo 2.111. Hacıların “Arafat’ta Vakfe ile İlgili, Görevliler Sizi Yeterince Bilgilendirdiler mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı.....	93
Tablo 2.112. Hacıların “Hac İbadetini Yerine Getirirken, Size Bilgi Verilmediğinden Dolayısı Birtakım Aksaklıklar Yaşadınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı.....	94
Tablo 2.113. Hacıların “Hac Esnasında Başka Şehir ve Ülkelerin Vatandaşlarına Nasıl Davranmanız Gerektiği Konusunda Bilgilendirildiniz mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı.....	94

ÖNSÖZ

Hac İslam'ın beş temel esasından biridir. Hicretin dokuzuncu yılında farz kılınmıştır. Şartlarına haiz olanların, ömründe bir defa hac yapması farzdır. Uzun mesafeler aşılarak yapıldığı ve masraflı olduğu için yerine getirilmesi güç bir ibadettir. Haccın makbul olması için şartlarına ve rükûnlarına özen gösterilmesi gerekir. Bu bakımdan haccın şartları, rükûnları, vacip ve sünnetleri iyi bilinmelidir.

Hac, her yıl amaçları aynı fakat dilleri, ırkları ve kültürleri farklı olan milyonlarca Müslümanı bir araya getirmektedir. Hacı adaylarının hacca gitmeden önce haccın şartlarını, rükûnlarını, vacip ve sünnetlerini iyi bilinmesi gerektiği gibi bu birlikteliğin getirdiği bazı zorluklara ve sıkıntılara hazırlıklı olmaları da gerekmektedir. Haccın huzurlu bir şekilde ifa edilmesi ve meşakkatin asgari düzeye indirilmesi için hacı adaylarının hacca gitmeden önce hac ibadeti hakkında bilgilenmesi önemlidir. Diyanet İşleri Başkanlığı, hacca gitmeden önce hacı adaylarını hacca hazırlamak için irşat ve bilgilendirme seminerleri (hac eğitim seminerleri) düzenlemektedir. İşte bu araştırma hac hizmeti bağlamında hacı adaylarının hacca hazırlık ve uygulama düzeylerini tespit eden bir çalışmadır.

Araştırmada problem, amaç, önem, yöntem, sayıtlar, sınırlılıkların ele alındığı girişten sonra, birinci bölümde; haccın dindeki yeri ve önemi, geçmişten günümüze hac organizasyonu, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hac ibadeti için hazırlık çalışmaları ele alınmıştır. İkinci bölümde araştırmanın bulguları ve yorumları üzerinde durulmuştur.

Verilerin analizi ise SPSS paket programı ile elde edilmiştir. İkinci bölümde, örneklemin temel özellikleri; örneklem grubun cinsiyete, yaş gruplarına, mesleklerine, eğitim durumuna, yaşanan yerleşim yerine ve tercih edilen hac organizasyonuna göre dağılımı ele alınmıştır.

Araştırma süresince tavsiye ve eleştirileriyle konuya yeni boyutlar kazandıran, çalışmanın her aşamasında yardımcı olan değerli hocam Prof. Dr. Hüseyin YILMAZ'a, teşvik ve yardımlarından dolayı kıymetli hocam Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN'a, mülakata katılan bütün hacılarımıza, manevi desteğini esirgemeyen değerli anne ve babama, aileme ayrıca Mahmut ÖZTÜRK, Serpil YAVUZ ve Kadir YAVUZ'a teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın problemi, amacı, önemi, denenceleri, sayıltıları, sınırlılıkları ve araştırmada kullanılan yöntem açıklanmıştır.

1. PROBLEM

Hac kelimesi sözlükte; “saygı duyulan büyük ve önemli bir şeye yönelmek,” “ziyaret etmek,” “bir yere gidip gelmek,” “delil ile galip gelmek” anlamlarına gelir. Bir fıkıh terimi olarak; imkânı olan Müslümanların belirlenmiş zaman içinde Kâbe, Arafat, Müzdelife ve Mina’da belli dini görevleri şart ve usulüne uygun olarak yerine getirmek suretiyle yapılan ibadeti ifade eder. (Altıntaş, Karagöz, Keskin, 2008:21; Akkaya, 2006:14)

Hac, ruhi ve bedeni boyutu olan ibadetlerden biridir. (Tirmizî, 2011:6) Hac; İslam’ın evrenselliğinin, birlik ve beraberliğin, ırk, renk, cinsiyet, dil, ülke ve kültür ayrımı yapmadan müminlerin kardeşlik ve eşitliğinin temsil edildiği bir ibadettir. (Altıntaş, Karagöz, Keskin, 2008:21)

Hac ibadetini yerine getirmek için 15 asırdır Müslümanlar, dünyanın dört bir yanından kutsal topraklara, Kâbe’ye ulaşmaktadırlar. Ülkeler hac ibadetinin daha düzenli yapılabilmesi için hac organizasyonları düzenlemeye başlamışlardır. Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı da 1979 yılından bu yana hac organizasyonları düzenlemektedir. Diğer ibadetlere nispetle daha teferruatlı ve sabır gerektiren bir ibadet olan hac; insana irade eğitimi ve davranışlarını disiplin altına alma imkânı sağlar. (Altıntaş, Karagöz, Keskin, 2008:18)

Hz. Muhammed’in beyanı ile makbul bir hac kişiyi günahlarından arındırır. (Buhari, Hac, 4. II, 1141) Makbul bir hac yapabilmek için bu ibadetin iyi öğrenilmesi gerekir. Farzlarını, vaciplerini, sünnetlerini, teorisini ve pratiğini bilmeden makbul bir hac yapmak mümkün değildir. (Altıntaş, Karagöz, Keskin, 2008:18) Belli zaman dilimlerinde ve belli mekânlarda bulunmak şartıyla her yıl iki milyondan fazla insan bir arada ibadet etmektedir. Bu durum bazı zorluklara ve sıkıntılara neden olabilmektedir.

Hacı adaylarının ibadetlerinin makbul olabilmesi için hac ibadetinin şartlarını yerine getirmiş olmaları gerekmektedir. Hacı adaylarının hac ibadetini yerine getirmeden önce bir takım zorluklara ve sıkıntılara ne kadar hazırlıklı oldukları ve

Hac ibadetine hazırlık düzeylerinin hangi düzeyde olduğu tespit edilmelidir. Haccın huzurlu bir şekilde ifa edilmesi ve meşakkatin asgari düzeye düşürülmesi için çözüm üretmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmanın söz konusu ihtiyacı karşılamaya yönelik bir katkı sağlayacağını düşünüyoruz.

1.1. Problem Cümlesi

Hac Hizmeti Bağlamında Hacı Adaylarının Hacca Hazırlık ve Uygulama Düzeylerinin Tespiti” başlıklı bu çalışmanın problem cümlesi “Hac hizmeti bağlamında hacı adaylarının hacca hazırlık ve uygulama düzeyleri nedir?” cümlesiyle ifade edilmektedir.

1.2. Alt Problemler

1. Hacı adayları hac ibadeti hakkında yeterli bilgiye sahipler midir?
2. Hac ibadeti konusunda hacı adayları yetersiz bilgiye sahip olduklarında bu yetersizlik yanlış uygulamalara neden olabilir mi?
3. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hacı adaylarına verilen hac eğitim seminerlerinde hac ibadetinin önemi ile ilgili ayrıntılı bilgi veriliyor mu?
4. Hac eğitim seminerlerinde, hacı adaylarının yaş ve öğrenim durumları dikkate alınıyor mu?
5. Hacı adayları, hac ibadetine her yönden hazırlanabiliyorlar mı?
6. Hacı adayları, hac ibadetinde riayet edilecek hususları biliyorlar mı?
7. Hacılar, farklı bir ülkede olmanın getireceği sosyal ve kültürel farklılıklarla birlikte yaşama konusunda gerekli hazırlığa sahipler mi?

2. ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ

Hac hizmeti bağlamında hacı adaylarının hacca hazırlık düzeylerinin araştırılması amaçlanmıştır.

Bu çerçevede Hac ibadeti hakkında genel bilgiler, geçmişten günümüze hac organizasyonu, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın hac ibadeti için hazırlık çalışmaları ile ilgili genel bilgiler verildikten sonra, hacı adaylarının hac ibadetine hazırlık düzeyleri hakkında bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın hacı adaylarına yönelik düzenlemiş oldukları hac eğitim seminerlerinde nasıl bir yöntem kullanıldığı, yöntemin verimliliği ve eğitim seminerlerinin hacı adaylarına katkıları araştırılmıştır. Çalışma, başta Diyanet İşleri Başkanlığı olmak üzere, hac

organizasyonu yapanların daha kaliteli hizmet sunmalarına katkı sağlaması açısından önemlidir.

Bu araştırmanın konuyla ilgili çalışma yapmak isteyen araştırmacılara, hacı adaylarına ve hacda görev alacak din görevlilerine katkı sağlaması amaçlanmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada üç yöntem kullanılmıştır. Öncelikle hac ibadeti hakkında genel bir literatür taraması yapılmış, kaynaklardan yapılan alıntılarla hac ibadetinin önemi üzerinde durulmuştur. Ayrıca çalışmaya ilişkin konuların açıklanmasında, mülakat formunun geliştirilmesinde, bulguların yorumlanmasında, ilgili kitap ve internet sitelerindeki bilgilerden yararlanılmıştır.

Çalışmada kullanılan bir diğer yöntem mülakattır. Mülakat, belirli bir amaca yönelik olarak, birden fazla kişi arasında gerçekleştirilen görüşme olarak tanımlanmaktadır. Mülakat, bazen sorun çözmede kullanılan sistemli bir görüşme, bazen de karşılıklı fikir geliştirmeye dönük olarak yapılan bilgi veya görüş alış verişi şeklinde yapılmaktadır. (Karasar, 1995:167) Bu çalışmada hac görevini ifa eden hacıların hacca hazırlık sırasında kendilerine verilen eğitimin ve hac süresince diyanet tarafından verilen hizmetin verimliliğini ölçmeye yönelik mülakat düzenlenmiştir. Yapılan bu mülakatın sonuçları tablolar halinde gösterilmiş, bulgular değerlendirilip bu bulgular üzerinde yorumlar yapılmıştır.

Çalışmada kullanılan yöntemlerden biri de gözlemdir. Gözlem yöntemiyle, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hacı adaylarına yönelik düzenlenen eğitim seminerleri, seminere katılan hacı adayları ve eğitim seminerlerinde görevli olan kişiler doğrudan doğruya izlenerek kaydedilmiştir.

4. DENENCELER

1. Türkiye’ de Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hacı adaylarına yönelik düzenlenen hac eğitim seminerlerinin hac ibadetinin doğru ve eksiksiz yapılmasına katkısı ile ilgili çalışmalar yetersizdir.
2. Hacı adayları Diyanet İşleri Başkanlığı’nın düzenlemiş olduğu hac eğitim seminerlerinin tamamına düzenli olarak katılmamaktadırlar.

3. Hacı adayları Diyanet İşleri Başkanlığı'nın düzenlemiş olduğu hac eğitim seminerlerine yeterince katılmadıkları için hac ibadeti ile ilgili bilgiler konusunda ve uygulamalarda yetersiz kalıyorlar.
4. Hacı adayları hac ibadetini yerine getirirken bazı problemler yaşamaktadırlar.
5. Hacı adaylarının çoğunluğu, hac eğitim seminerlerinin dışında, herhangi bir şekilde, hac ibadeti ile ilgili bilgi edinmemektedirler.
6. Hac eğitim seminerleri verilirken, hacı adaylarının yaş ve öğrenim durumları göz önünde bulundurularak, buna göre herhangi bir gruplandırma yapılmamaktadır.
7. Hacılar hac ibadeti sırasında çeşitli konularda vaaz ve sohbet dinlemek istiyorlar.
8. Hac eğitim seminerlerine düzenli olarak katılan hacıların pek çoğu, hac ibadetini yerine getirirken bazı sorunlar yaşamamaktadırlar.
9. Türk hacılarına, dilleri, renkleri, ırkları, ülkeleri ve kültürleri farklı olan Müslümanlarla birlikte iletişim konusunda yeterince bilgili değildirler.
10. Hac ibadeti dönüşünde, hacıların dini yaşantılarında hissedilir derecede bir gelişme görülmektedir.

5. SAYILTILAR

1. Hac ibadeti öncesinde hacı adaylarına verilen eğitim, haccın ifasını kolaylaştırmaktadır.
2. Hac görevini yapanların tecrübeleri, gelecekte hacca gidecek adaylar için büyük önem taşımaktadır.
3. Kendilerine mülakat uygulanan hacılar, mülakat sorularına samimiyetle cevap vermişlerdir.
4. Diyanet İşleri Başkanlığı yetkilileri, bilimsel çalışmaların sonuçlarından yararlanacaklardır.

6. SINIRLILIKLAR

1. Bu çalışma, Türkiye’den hacca gitmek isteyen hacı adaylarının hac hizmeti bağlamında hacca hazırlık ve uygulama düzeylerinin tespitiyle sınırlıdır.
2. Çalışmada kullanılan mülakat, 2007-2010 yılları arasında hac ibadetini yerine getirmiş 30-80 yaş arası, 100 kişiyle yapılmıştır.
3. Mülakat Sivas il sınırları içerisinde yapılmıştır.
4. Mülakat soruları hac ibadetini yerine getirmiş olan kişilere sorulmak üzere hazırlanmıştır.

7. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Bir araştırmanın evreni, o araştırmanın kapsamına giren obje ve bireylerin tümünü ifade eder. Bu araştırmanın evreni Sivas ilidir.

Ekte sunulan mülakat soruları 30-80 yaş arası hac ibadetini yerine getirmiş kişilerden seçilen eşit orandaki kadın ve erkek hacılara sorulmuştur.

Yapılan görüşmenin değerlendirmesinde bilgisayardan yararlanılmıştır. İstatiksel değerlendirme için istatistik programı kullanılmış, bu programın kullanılmasında uzmanlardan yardım alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HAC İBADETİNE HAZIRLIK

1.1. HACCIN DİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Hac kelimesi sözlükte; ziyaret etmek, yönelmek anlamlarına gelmektedir. (Doğan, 2001:508) Aynı zamanda hac kelime olarak; Allah’a yönelmek, günahlardan arınma, hak yolunda feragat gösterme, meşakkatleri göğüsleme ve dinin özüyle temasa geçme manasına gelir. (Dini Kavramlar Sözlüğü, 2006:210)

Bir fıkıh terimi olarak; Mekke kentindeki Kâbe’yi ve çevresindeki kutsal sayılan özel yerleri, belirli vakitte, önceden hac niyetiyle, ihrama girerek usulüne göre, yani vakfe ve tavaf yaparak ziyaret etmekten ibaret olan ve İslam’ın şartlarından birisini teşkil eden mali ve bedeni bir ibadettir. (Döndüren, 2007:9; Yavuz, 2007:247; Paksu, 2008:36; Özcan, 2007:27; Kurtcephe, 2010:356)

Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav): “İslam beş şey üzerine bina edilmiştir.” (Buhari, İman,1.1,8. Müslim, İman, 19-22. Tirmizî, İman,3.) diye buyurmuş ve bunlar arasında haccı da saymıştır. (Kahtani, 2002:9)

Hac ibadeti hicretin 9. yılında farz kılınmıştır. Belirli şartları taşıyan Müslümanların ömründe bir defa hacca gitmesi farzdır. (Bektaşoğlu, 2011:168) Hac ibadetinin farz olduğu hükmü, Kur’an-ı Kerim ve sünnette bildirilmiş ve bu hüküm konusunda Müslümanların görüş birliği gerçekleşmiştir. (Diyanet İlmi hali, 2010:515)

Haccın farz oluşunun Kur’an-ı Kerimdeki delili şu ayetlerdir. Kur’an-ı Kerim’de: “*Şüphesiz âlemlere bereket ve hidayet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk ev (mabet), Mekke’deki Kâbe’dir. Orada apaçık nişaneler ve İbrahim’in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilsin ki, Allah bütün âlemlerden müstağnidir.*” (Al-i İmran 3/96-97)

Hadis külliyyatının hac bölümlerinde haccın farz oluşuna delil olabilecek birçok hadis-i şerif vardır. Şu hadis-i şerifleri örnek olarak zikredebiliriz:

Bir gün vahiy meleği Cebrail (as):

“*Ey Muhammed İslam hakkında bana bilgi verir misin?*” dedi, Hz. Muhammed (sav); “*İslam, Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın elçisi olduğuna inanman, namazı dosdoğru kılman, zekâtı vermen, ramazan orucunu*

tutman, yoluna güç yetirebilirsen Kâbe'yi ziyaret etmendir." diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Cebrail (as)' da;

"Doğru söyledin." demiştir. (Müslim, İman, 1.)

Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)'ın Cebrail (as)'a verdiği cevapta Hac ibadetinin İslam'ın beş temel esastan biri olduğunu ve bu ibadeti ancak imkânı olanların yapmakla yükümlü olduğunu bildirmiştir. (Altıntaş, Karagöz, Keskin, 2008:25) Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav), Müslümanlara hitaben yaptığı bir konuşmasında;

"Ey insanlar! Allah size hacca farz kılmıştır" buyurmuştur. (Müslim, Hac, 412.)

Hac ibadeti dolayısıyla dünyanın her yerinden milyonlarca insan bir araya toplanmaktadır. Renkleri, dilleri, gelenek ve görenekleri başka olan bu insanlar bir araya gelince, Allah'a inanma, yalnız O'na bağlanma duygusu bu farklı insanları kaynaştırıp kardeş yapmaktadır. (Ateş, 5)

Herkes aynı tip dikişsiz elbiseye bürünmektedir. İhram denilen ve bir anlamda kefeni temsil eden bu beyaz elbise içerisinde zenginlik, yoksulluk, amir, memur, akraba ya da yabancı herkes benzer görülmekte, şekilsel de olsa bir eşitlik sağlanmaktadır. (Ateş, 6)

Hac'da benliği yıkıp bizi öne çıkaran şeytan taşlama, tavaf ve sa'y gibi temsili görevlerin ifa edildiği, helal olan bazı şeylerin ihrama girdikten sonra haram kılındığı ve böylece nefis terbiyesi, irade ve sabır eğitiminin yapıldığı, yüz binlerle birlikte Allah'a açılan ellerin boş çevrilmediği, dini duyguların, ihlas ve samimiyyetin doruk noktaya çıktığı bir ibadettir. Hac, dünya Müslümanlarının kaynaşmasını, birbirlerini ve değişik kültürleri tanımalarını sağlar. İslami bilinçlenmeye, imanın aksiyona geçirilmesine, manevi kirlerden arınmaya, gönlü bütün safiyyeti ile yaratana açmaya vesile olur. (Altıntaş, Karagöz, Keskin, 2005:22)

Hac, kişiyi günahlardan arındırır. Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur; *"Kim Allah için hacceder de (bu sırada) kötü söz ve fiillerden ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, (kul hakkı dışında) annesinin onu doğurduğu gündeki gibi günahsız döner."* (Buhari, Hac,4. II,1141. Nesâî, Menâsikü'l-Hac,4. V,114. Müslim, Hac, 438. I, 983. İbn Mâce, Menasik, 1. II,962) Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) Hac ibadetinin kişiyi günahlardan

arındırmasıyla ilgili hadis-i şerifinde şöyle buyurmaktadır; “*Hac ve Umre, körüğün madenin posasını temizleyip yok ettiği gibi fakirliği ve günahları yok eder.*” (İslamoğlu, 2008:20)

Bir başka hadis-i şerifte ise şöyle buyrulmaktadır: “*Makbul bir haccın mükâfatı ancak cennettir.*” (Müslim, Hac, 437)

Makbul hac, kendisine günah karışmayan, eksiksiz olarak ifa edilen, Allah tarafından kabul edilen hac demektir. Başka hadislerde ise hac ibadetinin fazileti şöyle belirtilir;

“*Hacılar ve umre yapanlar Allah’ın evinin ziyaretçileridir. Kendisine dua ederlerse dualarına icabet eder, O’ndan bağışlanma dilerse onları bağışlar.*”

Bir sahabe,

“*Ey Allah’ın elçisi! En faziletli amel hangisidir?*” diye sordu.

Hz. Muhammed (sav),

“*Allah’a imandır.*” buyurdu. Sahabe,

“*Sonra hangisidir?*” diye sordu. Hz. Muhammed (sav),

“*Allah yolunda cihat etmektir.*” buyurdu. Sahabe,

“*Sonra hangisidir?*” diye sordu. Hz. Muhammed (sav),

“*Makbul bir hacdır.*” buyurdu. (Nesâî, Menâsikü’l-Hac,4)

Hadislerden de anlaşılacağı gibi hac bireysel, sosyal ve evrensel nitelikli pek çok mesajı ihtiva eden, müminlerin kendi aralarında kaynaşmalarına ve Allah katında arınmalarına vesile olan önemli bir ibadettir.

1.2. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE HAC ORGANİZASYONU

Hac ibadetinin başlangıç tarihi Hz. Âdem’e (as) kadar dayanmakta olup Kâbe’yi ilk önce Hz. Âdem’in (as) inşa ederek tavaf ettiği belirtilmektedir. Kâbe’yi, Hz. Şit’in (as) onardığı ve daha sonra Hz. İbrahim ile Hz. İsmail’in de (as) eski temelleri üzerinde yeniden inşa ederek insanları ilk defa hacca davet ettikleri Kur’an-ı Kerim’de haber verilmektedir. (Bakara 2/127, Hac 22/27-29) Hz. Muhammed’(sav) in peygamberliğinden önceki zamanı içine alan ve cahiliye devri olarak adlandırılan dönemde Kâbe ve hac ibadeti saflık ve duruluğunu yitirmek, müşrik adetlerinin hâkim olduğu bir şekle bürünmüştür. (Onay, 2008:39)

İslam'da haccın farz kılınmasından sonra, Hz. Muhammed (sav) hac ibadetiyle bizzat ilgilenmiş ve haccın farz kılındığı yıl, Hz. Ebubekir'in emirliğinde ilk hac organizasyonu gerçekleştirmiştir. Hicretin 10. yılında Hz. Muhammed bizzat katıldığı ve idare ettiği, yüz bini aşkın insanın iştirak ettiği ilk ve son haccı olan Veda haccını ifa etmiştir. Hz. Muhammed (sav) bu haccıyla ashabına ve Müslümanlara, hac ibadetinin günümüze kadar değişmeyen bütün esaslarını ve hükümlerini öğretmiş, İslam Dininin ibadetle ilgili bütün ahkâmını tamamlamış, 8 Mart 632 tarihinde de meşhur Veda hutbesini sunarak ashabıyla vedalaşmıştır. (Özaydın, 1996:386-389)

Hz. Muhammed'in vefatından sonra dört halifeden Hz. Ebubekir (632-634) ve Hz. Ömer (634-644) halifeliklerinin ilk yıllarında hac emiri tayin edip ertesi yıl bizzat hacca gitmişlerdir. Hz. Osman (644-656), halifeliğinin ilk ve son yılları hariç, her yıl haccetmiş, Hz. Ali (656-661) ise iç karışıklıklar sebebiyle, hilafet yılları içerisinde hacca fırsat bulamamıştır. (www.hacforumu.com 29 Nisan 2012)

Emevi halifeleri (661-750) hac organizasyonu ile yakından ilgilendikleri gibi kendileri de fırsat bulabildikleri ölçüde bizzat hac yapmışlardır. İlk Abbasî halifeleri de aynı geleneği devam ettirmişlerdir. Ancak Harun Reşit'ten sonraki Abbasî halifeleri (809-1258) hac organizasyonu ile yakından ilgilendikleri halde devlet merkezinden uzun süre ayrılmayı uygun bulmadıkları için hacca gitmemişlerdir. Bununla birlikte Abbasîler döneminde hacıların yol güvenliğini sağlamak için büyük organizasyonlar yapılmıştır. Hacı kabilelerini korumak için de askeri birlikler görevlendirilmiştir. Ayrıca hacıların geçecekleri yol boylarına su depoları ve güvenlikleri için karakollar kurulmuştur. (Onay, 2008:40)

Memluk sultanları, Yemen hükümdarları ve Afrika'da bazı ülke hükümdarları da imkânlar ölçüsünde hacca gitmişler ve Müslüman halkın hacca gitmesi için hac organizasyonları düzenlemişlerdir. Endülüs Emevi hükümdarları ise (756-1031), genellikle Hristiyanlarla savaş halinde bulundukları için kendileri hacca gitmedikleri gibi ülkelerindeki Müslüman halkın haccın gitmesine de izin vermemişlerdir. Osmanlı devleti 1517'de Yavuz Sultan Selim tarafından Ridaniye Savaşı'nda Mısır'ı fethedip Hicaz'ın yönetimini Memluklerden devralınca doğal olarak İslâm dünyasının hac organizasyonunun sorumluluğunu da yüklenmiş oldu. (www.hacforumu.com 29 Nisan 2012)

Osmanlıların, kutsal toprakların ve hac organizasyonunun sorumluluğunu devraldıkları dönemde Kahire, Şam ve Basra'dan başlayıp Mekke ve Medine'ye uzanan kervan yolları ve hacı kabilelerinin o yollarda sağlıklı ve güvenli bir şekilde seyahat etmeleri için takip edilen belli gelenekler bulunmaktaydı. (Onay, 2008:40) Osmanlılar hac yolculuğu ve organizasyonuna yeni bir şekil vermişler, yol güvenliğini sağlayıcı çeşitli tedbirler almışlardır. Osmanlılar hükümlerini boyunca hacca büyük önem vermişler, her yıl düzenli bir şekilde ve emniyet içinde hac farızasının yerine getirilebilmesi için bizzat padişahların denetim ve gözetimi altında hac organizasyonları gerçekleştirmişlerdir. Bununla birlikte ülkenin güvenliği ve iç huzuru açısından Osmanlı padişahlarından hacca giden olmamıştır. (www.hacforumu.com 29 Nisan 2012)

Yavuz Sultan Selim'den (1512-1520) itibaren Osmanlı padişahları Mekke ve Medine'nin hizmetkârı anlamına gelen "Hadimu'l-Harameyn" unvanı kullanmaya başlamışlardır. (Onay, 2008:41)

İslâm dünyasında genellikle her yıl hac mevsiminin girmesinden birkaç ay evvel hac emiri görevlendirilirdi. Bu gelenek Hicretin 9. yılında Hz. Muhammed'in ilk defa Hz. Ebubekir'i hac emiri tayin etmesiyle başlamış, hicretin 10. yılında Hz. Muhammed (sav) bu görevi bizzat kendisi yapmıştır. Osmanlıda hac emiri olanların, hac kervanlarını disiplin ve emniyet altında götürüp getirmesinden başka, Mekke ve Medine'den para ve emanetleri dağıtma, hac süresi içinde yapılacak hac menasikını yönetme, gerektiğinde cezaların infazına kadar birçok görevi de vardı. (www.hacforumu.com 29 Nisan 2012)

Hac emirliği görevi, Osmanlıda zamanla "Surre Emirliğine" dönüştürülmüştür. Mekke ve Medine'ye surre gönderilmesi, Osmanlıda ilk defa Çelebi Sultan Mehmet (1413-1421) döneminde görevlendirilmiş ancak bunun adet hükmüne girmesi ve resmi bir mahiyet kazanması Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethinden sonra başlamış ve Osmanlıların son zamanlarına kadar aksamadan devam etmiştir. (Bayyigit, 1998:40)

Hicaz ahalisine gönderilen yardım ve hediyelerin yanı sıra kutsal mekânların tamir ve bakımı da titizlikle yapılmıştır. Mesela, Kâbe ve külliyesinin yeniden yapılmasıyla Kanuni Sultan Süleyman, Mimar Sinan'ı yollamıştır. (Bayyigit, 1998:42) Yüzyıllar boyu bu şekilde devam edegelen hac organizasyonları, zamanla kendine özgü bir takım teşkilatlanma yöntemlerini de oluşturmuştur. Yol güvenliği için

kaleler, konaklama için han, hamam ve kervansaraylar, su temini için depo ve sarnıçlar, Kâbe örtüsünün dokunması, Haremeyn ve civarının tamir ve bakımı için atölyeler, tezgâhlar yapılmış, Mekke ve Medine'den iskân için deliller tutulmuş, evler kiralanmış, temizlik için sabun, süpürge vb. malzemeler götürülmüştür. (www.hacforumu.com 29 Nisan 2012)

Osmanlı döneminde İstanbul'u, hac ve umre seferleri için kutsal topraklara bağlayan iki önemli yol güzergâhı kullanılmıştır. Bunlardan birincisi İstanbul-Kahire-Cidde güzergâhının kullanıldığı deniz yoludur. İkincisi ise İstanbul-Şam-Mekke hattının kullanıldığı kara yoludur. (Özcan, 1996:400-408) Karadan at, katır ve develerle yapılan hac yolculuğu, 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla birlikte deniz yoluyla hac seferlerinin gerçekleştirilmesinde büyük kolaylık sağlamıştır. Diğer taraftan hicaz demiryolu hattının yapılmasıyla da ilk defa 1908'de trenle Medine'ye kadar gitmek mümkün olmuştur. Ancak sonraki yıllarda yaşanan kargaşa ve savaşlar sebebiyle hicaz demiryolu, hac seferlerinin yapılması amacına pek hizmet edememiş ve yaklaşık on yıl içerisinde bedeviler ve isyancılar tarafından tahrip edilerek kullanılamaz hale getirilmiştir. (Onay, 2008:42) Birinci dünya savaşında yolların kapanmasıyla ferdi girişimlerin dışında uzun yıllar devlet eliyle hac organizasyonu gerçekleştirilememiştir. Yol güvenliğinin olmaması, ekonomik sorunlar, salgın hastalık ve daha başka sebeplerle hac seyahati yapılamamış, dolayısıyla hacca gidenlerin sayısı da oldukça az olmuştur. (www.hacforumu.com 29 Nisan 2012)

Birinci dünya savaşı yıllarından itibaren, ardan geçen yaklaşık otuz yılı aşkın bir süreden sonra ilk defa 1947 yılında, Türk halkına hac yapması için resmi olarak izin verilmiş, ayrıca iki bin liralık döviz alma imkânı da tanınmıştır. Yaklaşık 7000 kişinin hacca gittiği 1947 yılında, hacla ilgili herhangi bir organizasyonun bulunmaması, o yıl hacca gidenlerin ciddi sıkıntı yaşamalarına neden olmuştur. (Güran, 1996:408-410)

1948 yılında döviz yokluğu sebebiyle hac yapmak isteyenlere izin verilmemiş ise de 1949 yılı ve sonrasında, iç veya dış problemlerden kaynaklanan daralma, zorluk veya engeller dışında Türk halkı için hac yolunun hep açık bulunduğunu söylemek yerinde olur. 1950 yılından itibaren hac ve umre ibadetini yerine getirmek isteyenlerin sayısı hızla artmıştır. Hatta 1974-1977 ve 1987-1988 yılları ile 2004 yılı sonrasında,

hac yapmak üzere Suudi Arabistan'a giden Türk hacılarının yıllar itibariyle resmi kayıtlara gidenlerin sayısı yüz bini aşmıştır. (Bayyigit, 1998: 48-53)

Bu gelişmeler üzerine, hac yapmak isteyen vatandaşların ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde hacla ilgili bir takım düzenlemeler yapılmıştır. Hac seferleri ile ilgili ülkemizde yapılan ilk yasal düzenleme 1953 yılında çıkarılan "Hac Maksudıyla Suudi Arabistan'a Gidecek Olanların Seyahatlerine Muteallik Esaslar" isimli Bakanlar Kurulu Kararı'dır. Bu karar çerçevesinde, hacca gidecek vatandaşların sağlık ve yolculuklarıyla ilgili hususları belirleme görevi, ilgili makam ve teşekküllerin işbirliğine bırakılmıştır (25 Haziran 1953 tarihli ve 8441 sayılı Resmi Gazete). Hac yönetmeliğinde 1974 yılında yapılan değişiklikle Hac Komisyonu'na Diyanet İşleri Başkanlığı da dâhil edilmiştir. Ayrıca, İçişleri, Dışişleri, Sağlık Bakanlıklarıyla, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Kızılay temsilcilerinden oluşan bir de "Daimi Hac Komitesi" kurulmuştur (8 Ocak 1968 tarihli ve 6/9347 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı; 3 Kasım 1974 tarihli ve 15051 sayılı Resmi Gazete).

1976 yılında ise, Bakanlar Kurulu Kararıyla, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde, Hac İşleri Müdürlüğü, (10.12.1976 tarihli ve 7/12998 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı) 1979 yılında ise Hac Dairesi Başkanlığı kurulmuştur (04.01.1979 tarihli ve 2-79/2 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı).

Hac seyahati düzenleme ile ilgili 1979 yılında kapsamlı bir değişiklik yapılmıştır. 26.04.1979 tarihli ve 7/17439 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile hac seyahati düzenleme yetkisi Diyanet İşleri Başkanlığı'na verilmiştir (12 Mayıs 1979 tarihli ve 16635 sayılı Resmi Gazete). Aynı yıl içerisinde "Hac seyahati ile İlgili İşlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nca Yürütülmesine İlişkin Yönetmelik" çıkarılmıştır. (29 Mayıs 1979 tarihli ve 16650 sayılı Resmi Gazete) Diyanet İşleri Başkanlığı, bu yasal düzenlemeye dayanarak, 1979-1988 yılları arasında toplam 10 yıl boyunca hac seferlerini, Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) ile işbirliği yapmak suretiyle tek başına düzenlemiştir. (Onay, 2008:45)

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın denetim ve gözetimi altında, 16 Kasım 1988 tarihli ve 88/13495 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yapılan değişiklik uyarınca, Hac Komisyonu'nun uygun göreceği A grubu seyahat acentelerinin de hac organizasyonu düzenlemesine izin verilmiştir. 2000 yılına kadar devam eden bu uygulama doğrultusunda her yıl hacıların %65'i Diyanet İşleri Başkanlığı ve %35'i de A grubu

seyahat acenteleri organizasyonuna katılarak hac yapmışlardır. 2000 yılında haccından itibaren uygulanan yeni düzenlemeyle birlikte hacı adaylarının Diyanet İşleri Başkanlığı veya şirketlerin hac organizasyonlarından birini serbest rekabet ortamında tercih edebilmelerinin önü açılmıştır. (18 Mayıs 2000 tarihli ve 24053 sayılı Resmi Gazete) 2005 yılında çıkarılan 2005/8801 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile mevcut uygulamada bir değişiklik yapılmış ve Türkiye'ye tanınan kota çerçevesinde Diyanet İşleri Başkanlığı'na %60 ve şirketlere %40 oranında kontenjan verilmesi, ayrıca Türkiye Seyahat Acentaları Birliği' (TÜRSAB) nın, Bakanlıklar arası Hac ve Umre Kurulu Üyesi olması kararlaştırılmıştır. İlk defa 2006 yılı haccında uygulanan bu düzenlemede 2008 yılına kadar bir değişiklik yapılmamıştır. Günümüzdeki uygulama da halen bu yöndedir. (Onay, 2008:47)

1.3. DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI'NIN HAC İBADETİ İÇİN HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

İslam Dininin inanç, ibadet ve ahlak esaslarıyla ilgili işleri yürütme ve toplumu din konusunda aydınlatma görevi Diyanet İşleri Başkanlığı'na verilmiştir. Bu itibarla hac organizasyonlarının bugüne kadar olduğu gibi bundan böyle de kararname ve yönetmelikler çerçevesinde başkanlığın gözetim ve denetimi altında (A) grubu seyahat acenteleriyle birlikte yürütülmesine devam edilmektedir. İslam'ın beş temel esasından biri olan hac; ilk bakışta bireysel ve bölgesel bir nitelik arz ediyor gibi görülmekle birlikte yerine getiriliş tarzı bakımından uluslararası bir özellik taşımaktadır. Zira bu organizasyon ibadet boyutu yanında kayıt, ulaşım, karşılama, iskân, eğitim, sağlık, ayniyat, irşat ve denetim hizmetleri açısından da büyük önem arz etmektedir (Türkiye'de Hac Organizasyonu Sempozyumu Değerlendirme Raporu 07-09 Temmuz 2006:İstanbul).

Başkanlığın hacı adaylarına yönelik çalışmalarını belli başlıklar altında değerlendirmede yarar vardır.

1.3.1. Hacı Adaylarının Kayıt-Kabul İşlemleri

Hac kayıtları, 1979 yılına kadar çeşitli kişi ve kuruluşlarca yapılmıştır. Hac seferlerinin DİB tarafından yapılmasına ilişkin 1979 yılında çıkarılan 26.04.1979 tarihli ve 7/17439 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'ndan sonra, 1979-1988 yılları arasındaki hac kayıtları ve organizasyonları, sadece DİB' ce yapılmıştır. 1988'den

itibaren uygulanan kota sebebiyle hac kayıtları ülkemize verilen kontenjana göre, asıl ve yedek olarak yapılmaya başlanmıştır. (Onay, 2008:48)

1989-2000 yılları arsında Türkiye'ye verilen hac kontenjanı Hac ve Umre Komisyonu tarafından illere göre dağıtılmış, müracaatın çok olması halinde müftülüklere ön kayıt yaptıranlar arasından kura ile belirlenenlerin kesin kayıtları, %65 Diyanet ve %35 şirketler olmak üzere yapılmıştır. 2000-2005 yılları arasında ise illere verilen kontenjanlara göre hac kayıtları yapılmıştır. 27.05.2005 tarihinde alınan bir Bakanlar Kurulu Kararı'ndan sonra kotalı sisteme geçilerek DİB'in %60 ve şirketlerin %40 oranında hacı kontenjanına sahip olduğu uygulamaya dönülmüştür. (Diyanet İşleri başkanlığı 2007 yılı Hac Yönergesi, Madde:5)

Hacca gitmek üzere 2005 yılında yaklaşık 307.000 kişi müracaatta bulunmuş, çekilen kuraya göre, ek kontenjan da alınmak suretiyle 115.600 kişi hacca gitmiştir. Geriye kalan yaklaşık 190.000 kişi arasında çekilen kuraya göre, ek kontenjanla birlikte 116.063 kişi 2006 yılında hacca gitmiş ve söz konusu yılda hac için yeni kayıt yapılmamıştır. 2007 yılında ise, 2005 yılında ön kayıt yaptıırıp da bekleyenlere öncelik tanınmak kaydıyla, eksik kalan kontenjanı doldurmak için yeni kayıt yapılmış ve eksik kalan kontenjan kura ile doldurularak toplam 109.909 kişi hacca gitmiştir. (Onay, 2008:48)

Son yıllarda kota nedeniyle birden fazla hacca gitme imkânı bulunmadığından, eşlerin hacca birlikte gitmeleri teşvik edilmektedir (Türkiye'de Hac Organizasyonu Sempozyumu Değerlendirme Raporu 07-09 Temmuz 2006: İstanbul). Diğer taraftan, yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın hac kayıtları; bulundukları ülkelerdeki din hizmetleri müşavirlik ve ataşelikleri tarafından yapılmaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı 2007 Yılı Hac Yönergesi, Madde: 6 ve 17.).

1.3.2. Hacı Adaylarına Verilen Hac Malzemeleri

Türkiye'den hacca gidecekler hac malzemesi verilmesi uygulanması ilk defa 1953 yılında ortaya çıkmıştır. 1953 yılında yayımlanan 531 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın 23' üncü maddesinde "Hac maksadıyla Suudi Arabistan'a gidecek olan vatandaşlar beraberinde mevsime uygun, temiz ve yamasız en az bir takım elbise ile yeterli miktarda temiz iç çamaşırı, çorap, mendil ve temizlik malzemesi bulundururlar" hükmüne yer verilmiştir (25.06.1953 tarihli ve 8441 Resmi Gazete). Benzer bir hüküm, 1968 yılında çıkarılan "Hac amacıyla Suudi Arabistan'a gidecek

olanların seyahatlerine ilişkin yönetmelik” in 21. maddesinde de yer almıştır (19.12.1968 tarihli ve 13081 sayılı Resmi Gazete). Hac malzemesi olarak 1979 yılında hacılara tek tip elbise, valiz ve zembur bidonu verilmiştir. 1980 yılında hacıların tek tip elbise giymeleri zorunlu tutulmamıştır. Bu uygulama, hacıların giyim konusunda serbest bırakılması düşüncesinin yanı sıra, 1980 yılındaki şartlara bağlantılı olarak hac hazırlıklarının zamanında başlatılmaması sonucunu da doğurmuştur. 1981 ve 1982 yıllarında erkek hacılar için 1 ceket ve 2 pantolonluk, kadın hacılar için 2 elbiselik kumaş ile başörtüsü verilmiştir. (Onay, 2008:49)

1984-1997-2000 yıllarında değişiklik yapılan “Hac seyahatleriyle ilgili işlerin Diyanet İşleri Başkanlığı’nca yürütülmesine dair Yönetmelik’in ilgili maddelerinde şöyle belirtmiştir; “1983-1985 yıllarında ise; kadın ve erkekler için tek tip elbiselik kumaş yanında, künne, seyahat el çantası ile “Hac Rehberi” ve “El Rehberi” kitapları verilmiştir.” 1986 yılından sonra, elbiselik kumaş ve sayılan malzemeler yanında; şişirmeli yatak, şemsiye, 52 kilogramlık ambalajlı hurma, 5 gramlık gülyağı, pasaport muhafaza çantası, 10 adet maske nevresim takımı, Arafat çantası, malzeme torbası ve Türk Bayraklı arma gibi yıllara göre çeşitli malzemeler verilmiş ve bu uygulamaya sonraki yıllarda da devam edilmiştir. 2006 ve 2007 yıllarında, kesin kaydını yaptıran 7 yaş ve üzerindeki hacı adaylarından; kadınlara 7 metre, erkeklere 6 metre kumaş, 1 adet nevresim takımı, 2 adet tekerlekli seyahat çantası, 1 adet seyahat el çantası, 2 adet Türk bayraklı arma, hac kimlik belgesi, kimlik askısı ve 5 adet koruyucu maske verilmiştir. Ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarından Kur’an-ı Kerim Meali, Hac İlmihali, Kutsal İklimde Dua ve Hacı Anlamak isimli kitaplar ile Türkiye Diyanet Vakfı Yayınlarından 2 ciltlik ilmihal verilmiştir (Diyanet İşleri Başkanlığı 2007 Hac Yönergesi, Madde:11). Hacıların eğitim irşat ve kültür hizmetlerine katkıda bulunmak üzere broşür ve cd verilmektedir.

1.3.3. Hac Eğitim Seminerleri

İslam bir eğitim dinidir. Düzenli ve zorunlu nitelik taşıyan bütün farz ibadetleri eğitimle mutlaka ilişkilidir. Hac ibadeti de böyledir. (Eğitim Boyutuyla Hac, 2011:251/8) Bir eğitim kapısı olan hacca Allah-u Teâlâ; “Yolculuğuna gücü yetenlerin haccetmesi, Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır.” (Âl-i İmrân, 97) buyurmaktadır. Bu çağrıya kulak verip hac yapmaya karar vererek kesin kayıt yaptıran hacı adayları, hazırlık aşamasından başlayarak haccını yapıp yurda dönene

kadar dini konuları ve ibadetlerle ilgili en detaylı bilgileri öğrenmeye, hayatında tatbik etmek ve bu yönde değişim ve dönüşüme her yönüyle hazır ve açık bir durumdadır. Kutsal bir yolculuğa çıkmaya hazırlanan hacı adayları bu yolculuğa çok yönlü olarak hazırlanırlar. Nitekim hac ibadeti, sembolik işaretlerin yanında aynı zamanda da manevi bir eğitimidir. Mevlana da bu konuya şöyle değinmiştir; “ Ey hacca gidenler! Neredesiniz? Aradığınız buradadır; geliniz! Sevgiliniz, uzakta değil, size duvarı duvarınıza bitişik komşunuz kadar, hatta daha yakındır. Hâl böyle olunca çöllerde şaşkın dolaşmanın anlamı ne? Bunu insanoğluna yaptıran hangi hevadır. Kâbe’ye gidenler yüce sevgilinin cemalini görselerdi o zaman Kâbe’nin de, Harem’in de, yolculuğunda ne olduğunu anlarlar, Kâbe’nin sahibine ulaşırlardı. İnsan defalarca Kâbe’ye gitse taş binayı görüp sahibini göremedikçe o evin vasıflarından bahsetmesinin de, hacı anlatmasının da anlamı yoktur. O ev çok latiftir, hoştur, mübarektir. Ancak o evin sahibi her şeyden daha mübarek ve yücedir.” Hac, zahirî yönü de olan, ancak manevi ve kalbî boyutu da ağır basan, sembolik ifadeleri zengin küresel bir mektep, manevi bir eğitim ve erdirici bir ibadettir. (Mana ve Ruhu ile küresel Bir Eğitim: Hac, 2011:251/7) Bu bakımdan hacılar, bir taraftan ibadetlerini aksatmadan yerine getirirlerken diğer taraftan eş dost ve akrabalarıyla helalleşmeye özen göstermektedirler. (Onay, 2008: 51)

Genel olarak hacı adaylarının içinde bulundukları bu ruh hali, hac kesin kayıtlarından itibaren uygun bir eğitim ortamının hazır olduğunun önemli bir göstergesidir. Hacı adayları, hazır olan bu eğitim ortamının hedef kitlesi boyutunu oluştururken taşra teşkilatı ve personeliyle birlikte Diyanet İşleri Başkanlığı da kaynak tarafında yer almaktadır. Hac öncesinde oluşan ortamda yapılacak eğitim faaliyetleri, hacı adaylarının ibadetlerini gereği gibi yerine getirmelerini sağlayarak, dini hayatlarını olumlu yönde etkilemekte ve bu yönde onların coşku, heyecan ve gayretlerini artırmaktadır. Hac öncesinde oluşturulan bu ortamda, hac ibadeti ile ülkeler arası yapılan hac seyahati hakkında verilecek eğitim ve bilgilendirme, hacı adaylarının bu ibadeti daha bilinçli bir şekilde ve hissederek yerine getirmelerine yardımcı olacağı gibi, gidecekleri yeni ortama uyum sağlamalarını da kolaylaştıracaktır. Böylece, kutsal topraklarda hacıların hem birbirleriyle ilişkilerinin daha saygılı ve nezih bir hale gelmesine hem de hac organizasyonunun sevk ve idaresinin daha başarılı hale gelmesine katkı sağlanmış olacaktır. (Onay, 2008:51)

Hac semineriyle ilgili hususlar, Diyanet İşleri Başkanlığı’nca her hac mevsimi için yayınlanan “Diyanet İşleri Başkanlığı Yılı Hac Yönergesi” isimli talimatlarda yer almaktadır. Söz konusu yönergede belirtildiği gibi hacı adayları için düzenlenecek irşat ve bilgilendirme seminerlerinin günde 3 saat, haftada 15 saati geçmeyecek şekilde ve en az 5’er defa planlanması gerektiği belirtilmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı 2007 Yılı Hac Yönergesi, Madde: 21). Günümüzde hac seminerleri il ve ilçe müftülüklerince tüm hacı adaylarına yönelik olarak yapılmaktadır. Hac seminerlerinde işlenen konular ise aşağıdaki şemada yer aldığı gibidir.

HAC EĞİTİM SEMİNERİ PROGRAMI

09.00-10.00	İl Müftüsü	Hac nedir?-Hac kimlere farzdır? Haccın Fazileti ve Hikmetleri
10.00-11.00	İl Müftüsü	Haccın sıfatına yakışmayan hallerden kaçınmak
11.00-12.00	İl Müftüsü	İdari konular (Sağlık ve güvenlik)
09.00-10.00	Müftü Yardımcısı	Beşeri ilişkiler
10.00-11.00	Müftü Yardımcısı	Beşeri Münasebetler ve otellere yerleşim
11.00-12.00	Müftü Yardımcısı	İhram yasakları-İhramdan çıkış
09.00-10.00	Müftü Yardımcısı	Mekke ve Medine’deki ziyaret yerleri
10.00-11.00	Müftü Yardımcısı	Beşeri ilişkiler, Arafat’a çıkış ve vakfe. Hac kurbanı ve ceza kurbanı
11.00-12.00	Müftü Yardımcısı	Beşeri münasebetler- Ziyaret tavafları
09.00-10.00	Müftü Yardımcısı	Haccın Say’ı- işlenen cezalar ve gereken şeyler
10.00-11.00	Prs.İd.Mali. Şube Müdürü	Umre nedir?- Umre nasıl yapılır
11.00-12.00	Prs.İd.Mali. Şube Müdürü	Medine-i Münevvere’yi ziyaret
09.00-10.00	Hastane Başhekimi	Sağlık
10.00-11.00	Hastane Başhekimi	Bulaşıcı hastalıklar
11.00-12.00	Hastane Başhekimi	Beslenme

* Program Sivas İl Müftülüğü Hac ve Umre Hizmetleri Şubesi’nden Alınmıştır.

1.3.4. Personel Seçim ve Eğitimi

Diyanet İşleri Başkanlığı, Hac ve umre seyahatleriyle ilgili işlerin Diyanet İşleri Başkanlığı’nca yürütülmesine dair yönetmeliğin 19. maddesine göre (30.10.2005 tarih ve 25981 sayılı Resmi Gazete) hac ve umre hizmetlerinin düzenli bir şekilde yürütülebilmesi için Başkanlıktan yeteri kadar personel görevlendirir. İhtisas gerektiren veya özel bilgi ve beceriye ihtiyaç duyulan konularda kamu kurum ve kuruluşlarından, vakıftan veya serbest meslek sahiplerinden personel görevlendirilebilir. Başkanlık, Hac ve umre için görevlendirilen personeli eğitime tabi tutabilir. Başkanlık, Hac ve Umre seyahatleriyle ilgili işlerin Diyanet İşleri Başkanlığı’nca yürütülmesine dair yönetmeliğin 19. Maddesinde, 18.07.2007 tarih ve

26586 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan değişlikle; Hac ve Umre için görevlendireceği personeli gerektiğinde sınav yapmak suretiyle seçebilir.

Hac ve Umre için görevlendirilecek kfile başkanları, sevk ve idare kabiliyeti, beşeri münasebetleri iyi olan ilçe müftülerinin tamamının katılımıyla, il müftüsünün başkanlığında yapılan toplantıda seçilmektedir. Din görevlileri olarak hac ve umrede görev yapmak isteyenler ise, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda, imam veya müezzin olarak görev yapan, hizmet süresi beş yılı tamamlamışlar, yazılı sınava girdikten sonra beş kişilik komisyondan oluşan mülakata tabi tutularak seçilir. (Sivas İl Müftülüğü Hac ve Umre Hizmetleri Şubesi)

Türkiye'de Hac Organizasyonu adlı sempozyumun değerlendirme raporunda, Hac ve Umre 'de görev yapacak personelin seçim ve eğitimi ile ilgili řu kararlar alınmıştır: Hac organizasyonlarında görevlendirilecek her kademedeki personelin seçimi, belirlenecek kriterlere göre yapılmalıdır. Hac organizasyonunda birden fazla görev almış personelden, heyecanını ve hizmet aşkını kaybetmiş olanlara tekrar görev verilmemelidir. Seçilen personel, organizasyondaki hizmetin özelliğine göre, eğitime tabi tutulmalıdır. Kfile başkanı, ekip personeli ve din görevlileri için hac eğitim semineri plan ve programları geliştirilmeli ve buna uygun rehber kitaplar hazırlanmalıdır. Hac eğitim seminerlerinde; yol kültürü, sosyal ilişkiler, sorumluluk duygusu, görev bilinci ve heyecanını geliştirecek davranış kuralları ile insan psikolojisi gibi konulara öncelik verilmeli, görsel malzeme ve materyallerden yeterince yararlanılmalıdır. Görevlendirilecek personelin yeterli düzeyde pratik Arapça öğrenmeleri sağlanmalıdır. Aynı kriterler, sağlık hizmetlerinde görevlendirilecek personelin seçim ve eğitiminde de göz önünde bulundurulmalıdır. Organizasyonda görevlendirilen personelin hizmet ve verimlilikleri, denetim ve anket yoluyla belirlenmelidir. (Türkiye'de Hac Organizasyonu Sempozyumu Değerlendirme Raporu 7-8 Temmuz 2006:İstanbul) Aynı zamanda, hac ve umrede görev alacak personelin, haccın hem menasıkı, hem hikmeti ve ruhu, hem de organizasyon olarak yeterli ve hazır olmaları gerekmektedir. (Diyanet Aylık Dergisi Haber Bülteni Ekim 2011, 250 /6)

İKİNCİ BÖLÜM

2. BULGULAR, SONUÇ VE ÖNERİLER

2.1. BULGULAR

Bu çalışmada mülakat yöntemi, 30-80 yaş arası, Sivas ili sınırları içerisinde, hac ibadetini yerine getirmiş olan, 50 kadın ve 50 erkek olmak üzere toplam 100 kişiye uygulanmıştır. Türkiye’de bir yıl içerisinde Diyanet İşleri Başkanlığı’na % 60 oranında kişiyi hacca götürme kontenjanı ayrılmışken, özel şirketlere % 40 oranında kişiyi hacca götürme kontenjanı ayrılmıştır. Bu çalışmamızda, örneklem grubun seçiminde bu konuya dikkat edilerek % 70 oranında Diyanet İşleri Başkanlığı, % 30 oranında ise özel şirketler tarafından hacca götürülen kişilerle mülakat yapılmıştır.

2.1.1. Örneklemin Temel Özelliklerine Göre Dağılımı

Tablo 2.1. Örneklem Grubun Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	%
Kadın	50	50,0
Erkek	50	50,0
Toplam	100	100,0

Cinsiyetin pek çok araştırmada bağımsız değişken olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bu tür araştırmalarda cinsiyeti göz önünde bulundurmak örneklemin dünyasını anlamak ve anlamlandırmak bakımından önemlidir. Tablo 2.1.’e göre cinsiyet bakımından araştırma kapsamına alınan hac ibadetini yerine getirmiş olan kişilerin %50’si kadın, %50’si erkektir. Tablo 2.1.’de görüldüğü gibi örnekleme alınan kadınların ve erkeklerin sayıları birbirine eşittir.

Tablo 2.2. Örneklem Grubun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
30-40	3	3,0	0	0,0	3	3,0
41-50	17	17,0	5	5,0	22	22,0
51-60	22	22,0	25	25,0	47	47,0
61-70	5	5,0	15	15,0	20	20,0
71-80	3	3,0	5	5,0	8	8,0
Toplam	50	50,0	50	50,0	100	100,0

Tablo 2.2.'ye göre mülakata katılan hacıların, % 3'ü 30-40 yaş grubunda; %22'si 41-50 yaş grubunda; % 47'si 51-60 yaş grubunda; %20'si 61-70 yaş grubunda; % 8'i 71-80 yaş grubundadır. Hacca giden kişiler yaş açısından ele alındığında, yarıdan fazlasının 51 yaş ve daha yukarı yaşlarda olduğu görülmektedir. Bu yaşları takip eden yaş grubu ise 41-50 yaş arasıdır.

Mülakat esnasında, hacılar arasında hacca gitmek için emekli olmalarını beklediklerini ifade edenler olmuştur. Nitekim Tablo 2.2. de incelendiğinde, emeklilik yaşlarına karşılık gelen 40-50 yaş üzerindeki yaş grubunun sayılarının daha fazla olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 2.3. Örneklem Grubun Mesleklere Göre Dağılımı

Meslek	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
İşçi	0	,0	3	3,0	3	3,0
Memur	2	2,0	3	3,0	5	5,0
Çiftçi	0	,0	4	4,0	4	4,0
Emekli	2	2,0	30	30,0	32	32,0
Ev hanımı	44	44,0	0	,0	44	44,0
Esnaf	2	2,0	10	10,0	12	12,0
Toplam	50	50,0	50	50,0	100	100,0

Hacca giden kişilerin, mesleklerine ilişkin bulgulara Tablo 2.3.'te yer verilmiştir. Buna göre mülakata katılan hacıların % 32'si emekli; % 12'si esnaf; % 5'i memur; % 4'ü çiftçi; % 3'ü de işçidir. Ayrıca mülakata katılan kadın hacıların tamamına yakını (% 44'ü), ev hanımıdır. Tablo 2.3.'e göre Hacca gidenlerin büyük çoğunluğunu emekliler oluşturmaktadır.

Tablo 2.4. Örneklem Grubun Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Öğrenim Durumu	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Okuma yazma bilmiyor	4	4,0	0	,0	4	4,0
Okur-yazar	5	5,0	3	3,0	8	8,0
İlköğretim	35	35,0	28	28,0	63	63,0
Lise	2	2,0	13	13,0	15	15,0
Üniversite	4	4,0	6	6,0	10	10,0
Toplam	50	50,0	50	50,0	100	100,0

Tablo 2.4.'e göre mülakata katılan hacıların %63'ü ilköğretim mezunu; %15'i lise mezunu; %10'u üniversite mezunu; %8'i okur-yazar; %4'ü ise okuma yazma bilmemektedir. Tablo 2.4.'te görüldüğü üzere mülakata katılan kişilerin çoğunluğunun öğrenim durumu ilköğretim düzeyindedir. Bu durum, daha çok hacı adaylarının lise ve yüksekokullarda okuma oranının düşük olduğu döneme ait kuşağı temsil etmelerinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 2.5. Örneklem Grubun Yaşanılan Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yaşanılan Yerleşim Yeri	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Köy-Belde	2	2,0	4	4,0	6	6,0
İlçe	6	6,0	5	5,0	11	11,0
İl	42	42,0	41	41,0	83	83,0
<i>Toplam</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.5.'e göre, mülakata katılan hacıların %83'ü il merkezinde; %11'ilçede; %6'sı ise köyde yaşamaktadırlar. Mülakata katılımın il merkezi ve ilçelerdeki oranın farklı olmasının nedenleri arasında, nüfusun dağılımı yanında, il merkezinde yaşayanlara ayrılan kontenjanın fazla olması ve maddi imkânlar etkili olmaktadır.

Tablo 2.6. Örneklem Grubun Tercih Edilen Hac Organizasyona Göre Dağılımı

Hacca Gidilen Organizasyon	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Diyanet	35	35,0	35	35,0	70	70,0
Şirket	15	15,0	15	15,0	30	30,0
<i>Toplam</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.6.'da görüldüğü gibi, mülakata katılan hacıların %70'i Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hac organizasyonunu tercih ederken, %30'u ise şirketlerin hac organizasyonunu tercih etmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı'na %60 oranında, şirketlere ise %40 oranında hacı götürme hakkı tanınmıştır.

Hacca gidecek olan kişilerin büyük çoğunluğunun Diyanet İşleri Başkanlığı'nı tercih etmelerinin sebepleri arasında; organizasyonun düzeninde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görevli olan personelinin tecrübeli olmaları, sağlık problemleri olan

hacılara çözüm bulma noktasında başarılı olmaları gösterilebilir. Ayrıca hacıların yaşadıkları herhangi bir olumsuzluk karşısında Diyanet İşleri Başkanlığı'nda daha fazla muhatap bulma imkânı bulabilmeleri etkili olabilir. Özel şirketlerinin tercih edilme oranının, Diyanet İşleri Başkanlığı'na oranla daha az olmasının sebepleri arasında ise; önceki yıllardaki, vize alınamamasından dolayı, hacı adaylarının hacca götürülemede ve fiyat noktasında yaşanan olumsuzluklar olabilir.

Tablo 2.7. Hacı Adaylarının Başvurulan Hac Bürolarında Karşılama Sırasındaki Memnuniyet Durumlarına Göre Dağılımı

Karşılama Durumları	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Çok samimi	27	27,0	21	21,0	48	48,0
Soğuk karşılandım	0	,0	0	,0	0	,0
Normal karşılandım	23	23,0	29	29,0	52	52,0
Diğer	0	0,0	0	0,0	0	0,0
<i>Toplam</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Mülakatı cevaplayanların % 48'i, müftülük hac bürolarında çok samimi bir şekilde karşılandıklarını; %52'si ise normal karşılandığını ifade etmiştir. Mülakat yaptığımız kişiler arasında, müftülük hac bürolarında soğuk karşılanan ya da herhangi bir problem yaşayanla karşılaşılmamıştır. Bu da hacca hazırlık personelinin eğitilmiş olduğunun göstergesi olabilir.

Tablo 2.7.'de görüldüğü gibi, mülakatı cevaplayanların yarıya yakını hac ibadeti için başvurularında, müftülüklerde bulunan hac bürolarında çok samimi bir şekilde karşılandıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum müftülüklerde bulunan hac bürolarındaki görevli kişilerin hacı adaylarına samimi bir şekilde davrandıklarını göstermektedir. Yapılan mülakat sırasında, hacı adaylarının hac bürolarında samimi bir şekilde karşılanmalarının, hac eğitim seminerlerine katılımlarını olumlu olarak etkilediği anlaşılmıştır.

Tablo 2.8. Hacı Adaylarının Kayıt İşlemleri Sırasında Herhangi Bir Zorlukla Karşılaşıp Karşılaşmama Durumlarına Göre Dağılımı

Karşılaşılan Zorluk Durumları	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet, karşılaştım	2	2,0	3	3,0	5	5,0
Hayır, karşılaşmadım	47	47,0	42	42,0	89	89,0
Kısmen karşılaştım	1	1,0	5	5,0	6	6,0
<i>Toplam</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.8.'e göre, bu soruya cevap verenlerin % 89'u hayır karşılaşmadım; % 6'sı kısmen karşılaştım; % 5'i ise evet karşılaştım cevabını vermiştir. Mülakata katılanların % 89'unun kayıt işlemleri sırasında herhangi bir zorlukla karşılaşmadıklarını ifade etmiş olmaları; kayıt işlemlerinin düzenli ve sistemli bir şekilde yürütüldüğünün bir sonucudur. Hacı adaylarından % 11'lik oran ise kayıt işlemleri sırasında karşılaştıkları problemlerin kısa sürede çözüme kavuşturulduğunu ifade etmişlerdir. Mülakat yapılan hacılar arasında, kayıt işlemleri sırasında herhangi bir zorlukla karşılaşmamalarının hac eğitim seminerlerine katılımlarını olumlu yönde etkilediğini ifade eden hacılar da olmuştur.

Tablo 2.9. Hacı Adaylarının Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerinden Haberdar Edilme Biçimlerine Göre Dağılımı

Haberdar Edilme Şekilleri	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Telefonla	26	26,0	26	26,0	52	52,0
Camide	6	6,0	8	8,0	14	14,0
Müftülüktan arandım	10	10,0	9	9,0	19	19,0
Şirket tarafından haberdar edildim	2	2,0	1	1,0	3	3,0
Diğer	6	6,0	6	6,0	12	12,0
<i>Toplam</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.9.'a göre, hacıların Diyanet İşleri Başkanlığı'nın düzenlemiş olduğu hac eğitim seminerlerinden % 52'si müftülük tarafından aranan telefonla; % 19'u müftülükteki hac bürolarından; % 14'ü camilerde yapılan vaazla; % 3'ü ise şirket organizasyonu tarafından haberdar edilmiştir. Mülakata katılan hacılar arasında, hac eğitim seminerlerinden haberdar edilmediğinden dolayı seminerlere katılamayanlar

da bulunmaktadır. Hac eğitim seminerlerinden nasıl haberdar edildiniz sorusuna, akrabam aracılığıyla, cami girişlerindeki afişlerden, yerel televizyon kanallarındaki haberler aracılığıyla şeklinde cevaplar da verilmiştir. Bu cevaplar ise Tablo 2.9.'da görüldüğü gibi % 12'lik bir oranı oluşturmaktadır.

Hacı adaylarının daha sağlam iletişim imkânlarıyla haberdar edilmelerinde yarar vardır. Böylece hac eğitim seminerlerine katılan hacı adaylarının oranında artış sağlanabilir.

Tablo 2.10. Hacı Adaylarının Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Katılma Durumuna Göre Dağılımı

Seminerlere Katılma Durumu	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet, katıldım	41	41,0	39	39,0	80	80,0
Hayır, katılmadım	9	9,0	11	11,0	20	20,0
<i>Toplam</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Mülakata katılan hacıların % 80'i hac eğitim seminerlerine katıldığını; % 20'si ise katılmadığını ifade etmiştir. Cinsiyet açısından Tablo 2.10. incelendiğinde, kadın ve erkek hacılar arasında çok fazla fark olmamakla beraber, erkek hacılara oranla, kadın hacıların katılımlarının fazla olduğu görülmektedir. Bu durum kadın hacıların hac eğitim seminerlerine daha fazla ilgili olduğunu göstermektedir.

Tablo 2.11. Hacı Adaylarının Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Ne Kadar Süreyle Katıldıklarına Göre Dağılımı

Katılma Süresi	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Bir hafta katıldım	27	33,3	20	24,7	47	58,0
İki hafta katıldım	7	8,6	10	12,3	17	21,0
Üç hafta katıldım	7	8,6	10	12,3	17	21,0
<i>Toplam</i>	<i>41</i>	<i>50,6</i>	<i>40</i>	<i>49,4</i>	<i>81</i>	<i>100,0</i>

Mülakata katılan hacıların % 58'si bir hafta süreyle hac eğitim seminerlerine katıldığını; % 21'i iki hafta süreyle katıldığını; % 21'inin ise üç hafta süreyle katıldığını ifade etmiştir. Cinsiyet açısından Tablo 2.11. incelendiğinde hac eğitim

seminerlerinin tamamına katılan kadın hacıların erkek hacılarla eşit olduğu görülmektedir.

Tablo 2.11.'de, Hac eğitim seminerlerinin tamamına katılımın % 20'lik oranlarda kaldığı ve hac eğitim seminerlerine sadece bir hafta süreyle katılanların çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Üç haftadan oluşan hac eğitim seminerlerine, bir hafta süreyle katılanların çoğunlukta olması, hac ibadeti ile ilgili gerekli bilgilerin ve uygulamaların tam olarak anlaşılmadan ve öğrenilmeden, hacı adaylarının hacca gittiğinin göstergesi olabilir. Yapılan mülakat sırasında bu durumun, hac ibadetini yerine getirme sırasında bazı problemlerin yaşamasına neden olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 2.12. Hacı Adaylarının Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Katılmama Sebeplerine Göre Dağılımı

Seminere Katılmama Sebepleri	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Ek kontenjandan gidildiği için	4	21,1	2	10,5	6	31,6
Meşguliyetler sebebiyle	3	15,8	3	15,8	6	31,6
Şirketle gittiği için	1	5,3	2	10,5	3	15,8
Diğer	1	5,3	3	15,8	4	21,1
Toplam	9	47,4	10	52,6	19	100,0

Tablo 2.12.'ye göre, mülakatı cevaplayan hacılardan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın düzenlediği hac eğitim seminerlerine 9 kadın, 10 erkek, toplam 19 kişi katılmamıştır. Bu 19 hacının, %31,6'ı ek kontenjandan gittiği için, % 31,6'ı meşguliyetler sebebiyle, % 15,8'i ise şirketle gittiği için hac eğitim seminerlerine katılmadıklarını açıklamışlardır. %31,6 oranında kişi, ek kontenjandan dolayı hac eğitim seminerlerine katılmadığını mülakatta ifade etmiştir. Bu durum, %31,6 oranında kişinin hacca hazırlıksız olarak gittiğinin göstergesi olabilir. Bu oran ise önemsenmeyecek bir oran değildir ve ek kontenjandan gidecek kişilerin, hac eğitim seminerlerine katılımını sağlayacak şekilde yetkililer bir önlem alabilirler.

% 21,1'lik oranı oluşturan hacılar ise, hac eğitim seminerlerinden haberdar olmadıkları, birey olarak hac ibadeti ile ilgili kaynaklardan yararlanarak hazırlandıklarını ve hac eğitim seminerlerine katılmadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 2.13.1. Hacı Adaylarının “Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında Hacla İlgili Bilgi Edindiniz mi?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

Hacla İlgili Kitap-Dergi vs. Okuma Durumu	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet, okudum	32	32,0	33	33,0	65	65,0
Hayır, okumadım	18	18,0	17	17,0	35	35,0
Toplam	50	50,0	50	50,0	100	100,0

Mülakata katılan hacıların, % 65’i hac ibadet ile ilgili kitap-dergi vs. okuduğunu; % 35’i ise kitap-dergi vs. okumadığını ifade etmiştir. Tablo 2.13.1.’e göre mülakata katılan hacıların yarıdan fazlası hac eğitim seminerleri dışında hac ibadetiyle ilgili kitap-dergi vs. yararlanmışlardır.

Cinsiyet açısından Tablo 2.13.1. incelendiğinde, mülakata katılan kadın hacıların, erkek hacıların arasında kitap-dergi vs. okuma oranları arasında sadece %1’lik bir fark bulunmaktadır. Bu da, hacla ilgili bilgilenme konusunda cinsiyetin önemli bir faktör olmadığını göstermektedir.

Tablo 2.13.2. Hacı Adaylarının “Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında Hacla İlgili Video Seyrettiniz mi?” Sorusuna Verdikleri Cevaplara Göre Dağılımı

Hacla İlgili Video Seyretme Durumu	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet, seyrettim	6	6,0	8	8,0	14	14,0
Hayır, seyretmedim	44	44,0	42	42,0	86	86,0
Toplam	50	50,0	50	50,0	100	100,0

Mülakata katılan hacıların % 14’ü hac ibadetiyle ilgili video seyrettiğini; % 86’sı ise video seyretmediğini ifade etmiştir. Tablo 2.13.2.’ye göre, mülakata katılan hacıların video seyretme oranları kitap-dergi vs. okumalarına oranla çok azdır. Tablo 2.13.2.’ye göre hacıların, Hac eğitim seminerlerinin dışında hac ibadetiyle ilgili görsel kaynaklardan fazla yararlanmamışlardır.

Tablo 2.13.3. Hacı Adaylarının “Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında Hacca Daha Önce Gidenlerden Bilgi Edindiniz Mi?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

Hacca Daha Önce Gidenlerden Bilgi Edinme Durumu	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet, edindim	16	16,0	14	14,0	30	30,0
Hayır, edinmedim	34	34,0	36	36,0	70	70,0
Toplam	50	50,0	50	50,0	100	100,0

Mülakata katılan hacılarından, % 30’u hac ibadetiyle ilgili olarak, daha önce hacca giden kişilerin tecrübe ve bilgilerinden yararlanırken % 70’i hac konusunda herhangi bir bilgi edinmediklerini ifade etmişlerdir. Mülakata katılan hacılardan Tablo 2.13.3’deki soruyu “Evet, edindim” olarak cevaplayanlar, hac ibadetini yerine getirirken, daha önceden hacca giden kişilerden edindikleri bilgilerin çok faydasının olduğunu da ifade etmişlerdir.

Hacı adaylarının, hac eğitim seminerleri dışında, hac ibadeti ile ilgili kitap okuma oranları hacca ilgili video seyredenlere oranla daha yüksek olduğu, yapılan mülakat sonucu anlaşılmıştır. Hac eğitim seminerlerinde görevliler hacı adaylarına hacca ilgili görsel kaynaklardan daha fazla yararlanmaları konusunda tavsiyelerde bulunabilirler.

Tablo 2.14. Hacı Adaylarının Hacca Gitmeden Önce Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Verilen Kitapları Okuma Durumlarına Göre Dağılımı

Kitapları Okuma Durumu	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet, okudum	41	41,0	45	45,0	86	86,0
Hayır, okumadım	9	9,0	5	5,0	14	14,0
Toplam	50	50,0	50	50,0	100	100,0

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan kitapları, (Hac İlmihali, Kutsal İklimde Dua, Fotoğraflarla Kutsal Topraklar) mülakata katılan hacıların % 86’sı okuduğunu; % 14’ü ise hacca gitmeden önce verilen hiçbir kitabı okumadığını ifade etmişlerdir. Diyanet İşleri başkanlığı tarafından verilen kitapları okuyan hacılar, kitapların hepsini okumamakla beraber, “Fotoğraflarla Kutsal Topraklar” adlı kitaptan daha çok faydalandıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 2.14.'ü cinsiyet açısından incelediğimizde, mülakata katılan kadın hacılarla erkek hacıların verilen kitapları okuma oranları arasında fazla farkın olmadığı görülmektedir. Ancak yapılan mülakat sırasında kadın hacılar, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından verilen kitapları daha çok eşlerinin okuduğunu ve kendilerinin de dinlemek suretiyle hac ibadetiyle ilgili bir şeyler öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Bunun nedeni, kadınların erkeklere oranla okumaya daha az ilgi duymaları olabilir.

Tablo 2.15. Hacı Adaylarının Hac Eğitim Seminerleri Sırasında Yaş ve Öğrenim Durumlarına Göre Herhangi Bir Gruplandırma Tabi Tutulup Tutulmamalarına Göre Dağılımı

Gruplandırma Durumu	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet, yapıldı	0	,0	0	,0	0	0
Hayır, yapılmadı	41	41,0	40	49,4	81	100,0
<i>Toplam</i>	<i>41</i>	<i>50,6</i>	<i>40</i>	<i>49,4</i>	<i>81</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.15.'e göre, hac eğitim seminerlerinde yaş ve öğrenim durumuna göre bir gruplandırma yapılmamıştır. İnsanların öğrenme yetilerinin, algılama şekillerinin farklı olması ya da hac eğitim seminerlerine katılan hacıların yaş ve öğrenim durumlarının birbirinden farklı olması, hac ibadetinin yapılışının, nasıl anlatıldığı önemli olacaktır.

Yetişkinlerde zekâ, kişilik yapısı, yaş ve aldığı eğitim, önceki özel tecrübelerin tümü öğrenme şekline etki edebilir. (Köylü, 2004:78) Hac eğitim seminerlerinde bir gruplandırma yapılmadığından, mülakata katılan ilköğretim mezunları ve üniversite mezunu hacıların arasından da hac eğitim seminerlerinden yeterli seviyede faydalanamadığını ifade edenler olmuştur. Ayrıca kadınlar hacılardan bazıları, erkek hacılarınla aynı grupta hac eğitim seminerlerini aldıkları için hac ibadeti ile ilgili merak ettikleri soruları görevli kişilere sormadıklarını söylemişlerdir. Bu nedenle hac eğitim seminerlerinde belli bir gruplandırma yapılması, yetişkin grubun seminerlerden aldığı verimin daha fazla olmasını sağlayabilir.

Tablo 2.16. Hacı adaylarının Hac Eğitim Seminerlerinde, Hac İbadetinin Öneminden Bahsedilmesi Konusundaki Düşüncelerine Göre Dağılımı

İbadetin Öneminden Bahsedilmesi	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet, bahsedildi	41	50,6	39	48,1	80	98,8
Hayır, bahsedilmedi	0	,0	1	1,2	1	1,2
<i>Toplam</i>	<i>41</i>	<i>50,6</i>	<i>40</i>	<i>49,4</i>	<i>81</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.16.'ya göre, mülakata katılan hacıların % 98,8'i hac ibadetinin öneminden bahsedilmesine “Evet, bahsedildi” cevabını verirken; % 1,2’lik oldukça düşük bir oranda “Hayır, bahsedilmedi” cevabı verilmiştir. Yukarıdaki tabloyu cinsiyet açısından incelediğimizde ise soruya verilen cevapların kadın ve erkek hacılar tarafından fazla bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 2.17. Hacı Adaylarının Hac Eğitim Seminerlerinde, Hac İbadetinin Öneminden Bahsedilmesinin Kendilerine Fayda Sağlaması Konusundaki Düşüncelerine Göre Dağılımı

Cevaplar	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet, faydalı oldu	32	39,5	33	40,7	65	80,2
Hayır, faydalı olmadı	3	3,7	2	2,5	5	6,2
Çok faydalı oldu	6	7,4	5	6,2	11	13,6
<i>Toplam</i>	<i>41</i>	<i>50,6</i>	<i>40</i>	<i>49,4</i>	<i>81</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.17. 'ye göre, Hac eğitim seminerlerinde, Hac ibadetinin öneminden bahsedilmesinin faydalı olduğuna “Evet, faydalı oldu” cevabını veren hacıların oranı % 80,2, “Çok faydalı oldu” cevabını veren hacıların oranı % 13,6 “Hayır, faydası olmadı” cevabını veren hacıların oranı ise % 6,2’dir. Tablo 2.17.’de görüldüğü gibi, mülakata katılan hacıların, hac ibadetinin öneminden bahsedilmesinin faydalı olduğunu ifade edenlerin oranı % 80,2 olmakla beraber, mülakat sırasında yeterli seviyede faydalı olmadığını da anlatmışlardır. Esasen bu durum “Çok faydalı oldu” cevabını verenlerin oranının % 13,6 olmasıyla da ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2.17.’yi cinsiyet açısından incelediğimizde, kadın hacılarla erkek hacıların verdikleri cevaplar arasındaki oranın çok farklı olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2.18. Hacı Adaylarının Hac Eğitim Seminerlerinde İhrama Giriş, İhram Yasakları, İhramdan Çıkışla İlgili Bilgileri Öğrenebilme Durumlarına Göre Dağılımı

Cevaplar	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet	38	46,9	39	48,1	77	95,1
Hayır	3	3,7	1	1,2	4	4,9
<i>Toplam</i>	<i>41</i>	<i>50,6</i>	<i>40</i>	<i>49,4</i>	<i>81</i>	<i>100,0</i>

Mülakata katılan hacıların % 95’1 ihrama giriş, ihram yasakları, ihramdan çıkışla ilgili bilgileri hac eğitim seminerlerinde öğrendiklerini ifade ederken, % 4,9’luk bir oran ise öğrenemediklerini ifade etmişlerdir. Hac ibadetinin farzlarından biri olan ihrama nasıl girileceği, ihramlı iken yapılması yasak olan davranışlar ve ihramdan nasıl çıkılacağı, ihram farzını yerine getirirken herhangi bir güçlükle karşılaşılmasın için, hacca gidilmeden önce doğru bir şekilde öğrenilmesi gerekir.

Tablo 2.18.’de, ihramla ilgili, mülakata katılanların büyük çoğunluğunun bu bilgileri öğrendikleri görülmektedir. Bu durum, hacı adaylarına yapılmış olan hac eğitim seminerlerinin ihramla ilgili bilgilenme açısından faydalı olduğunu göstermektedir.

Tablo 2.18. cinsiyet açısından incelendiğinde, kadın hacıların erkek hacıların ihramla ilgili soruya verdikleri cevaplar arasında fazla farkın bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 2.19. Hacı Adaylarının Hac Eğitim Seminerlerinde Arafat Vakfesi, Tavaf Ve Haccın Vacipleri İle İlgili Yeterli Bilgiye Sahip Olma Durumuna Göre Dağılımı

Yeterli Bilgiye Sahip Olma Durumu	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet	33	40,7	29	35,8	62	76,5
Hayır	8	9,9	11	13,6	19	23,5
<i>Toplam</i>	<i>41</i>	<i>50,6</i>	<i>40</i>	<i>49,4</i>	<i>81</i>	<i>100,0</i>

Hac eğitim seminerlerinde, Arafat vakfesi, tavaf ve haccın vacipleri ile ilgili yeterli bilgiye sahip oldunuz mu sorusunu cevaplayan hacıların % 76,5’i “Evet” cevabını verirken, % 23,5’i “Hayır” cevabını vermiştir. Hac ibadetinin farzları olan Arafat vakfesi, tavaf ve haccın vaciplerini yerine getirirken ihram farzında olduğu

gibi, herhangi bir güçlükle karşılaşılması için hacca gidilmeden önce doğru bir şekilde öğrenilmesi gerekir.

Arafat vakfesi, tavaf ve haccın vacipleri hakkında, mülakata katılanların yarıdan fazlasının yeterli bilgiye sahip olduğu ve verilen cevaplarda kadın hacılarla erkek hacılar arasında yaklaşık % 4 oranında bir fark olduğu tablodan anlaşılmaktadır.

Tablo 2.20. Hac Eğitim Seminerlerinde Harita, Kâbe Maketi, Hac ile İlgili Slâytlar Gibi Materyal Kullanım Durumu

Materyal Kullanımı	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet, kullanıldı	35	43,2	33	40,7	68	84,0
Hayır, kullanılmadı	6	7,4	7	8,6	13	16,0
<i>Toplam</i>	<i>41</i>	<i>50,5</i>	<i>40</i>	<i>49,4</i>	<i>81</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.20.'ye göre, % 84'lük bir oran hac eğitim seminerlerinde harita, Kâbe maketi, hac ibadeti ile ilgili materyallerin kullanıldığını; %16'lık bir oran ise kullanılmadığını ifade etmiştir.

Görsel materyallerin hac eğitim seminerlerinde kullanılması hacı adaylarının hac ibadeti ile ilgili bilgileri zihinlerinde daha kolay kalmalarını sağlamıştır. Bu açıdan bütün hacıların eğitim materyallerinin kullanıldığı bir eğitim seminerine tabi tutulmaları önemlidir.

Tablo 2.21. Hacı Adaylarının “Eğitim Seminerlerinde Hac İbadetinin Gereklerini Öğrenme ile İlgili Uygulama Yaptınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevaplara Göre Dağılımı

Uygulama	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet	27	33,3	35	43,2	62	76,5
Hayır	14	17,3	5	6,2	19	23,5
<i>Toplam</i>	<i>41</i>	<i>50,6</i>	<i>40</i>	<i>49,4</i>	<i>81</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.21.'e göre, hac eğitim seminerlerinde, hac ibadetinin gereklerini öğrenme ile ilgili uygulama yaptınız mı sorusuna, mülakata katılan hacıların % 76,5'i “evet uygulama” yaptık cevabını verirken, % 23,5'lik bir oran “hayır uygulama yapmadık” cevabını vermiştir.

Tablo 2.21. cinsiyet açısından incelendiğinde, hac ibadetinin gerekleriyle ilgili uygulamanın yapılmadığını ifade eden hacıların çoğunlukla kadın hacılar olduğu görülmektedir.

Mülakat esnasında, uygulamayı yapmayan kadın hacılar; örneğin tavafın nasıl yapıldığını uygulamalı olarak eşlerinin ya da erkek hacıların yaptığını ama kendilerinin kadın oldukları için çekindiklerini ve yapmadıklarını ifade etmişleridir. Bu durum eğitim seminerlerinde bazı konuların öğretiminde cinsiyete göre sınıflandırma yapılması gerektiğini göstermektedir.

Tablo 2.22. Hacı Adaylarının Hac Yolculuğu Sırasında, Otelde, Hac 'da, Arafat'ta Çeşitli Nedenlerle Sabırsızlık Gösteren Kişilere Karşı Nasıl Davranılması Gerektiği Konusunda, Hac Eğitim Seminerlerinden Faydalanıp Faydalanmadıkları Konusundaki Görüşlerine Göre Dağılımı

Cevaplar	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet	36	44,4	36	44,4	72	88,9
Hayır	3	3,7	1	1,2	4	4,9
Kısmen	2	2,5	3	3,7	5	6,2
Toplam	41	50,6	40	49,4	81	100,0

Tablo 2.22.'ye göre, hacıların yolculuk sırasında, hac da çeşitli nedenlerle sabırsızlık gösteren kişilere karşı nasıl davranmaları gerektiği konusunda, hac eğitim seminerlerinin faydasının olduğunu söyleyen hacıların oranı % 88,9 iken; kısmen faydalı olduğunu söyleyenlerin oranı % 6,2; hayır faydalı olmadı şeklinde cevap verenlerin oranı ise % 4,9' dur.

Mülakat sırasında, bu soruya faydalı oldu şeklinde cevap veren hacılardan birçoğu, eğitim seminerlerinde “hac sabırdır” ifadesini çok duyduklarını ve buna göre diğer hacılara da sabırlı davranmaları gerektiğini anladıklarını söylemişlerdir.

Tablo 2.23. Hac ın Hac Esnasında Yapılan Sohbetlerden En Çok Etkilendikleri Konularla İlgili Düşüncelerine Göre Dağılımı

Konu Başlıkları	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Dini konular	6	6,0	1	1,0	7	7,0
Hac ibadeti	12	12,0	13	13,0	25	25,0
Sabırlı olma	4	4,0	6	6,0	10	10,0
Hz. Muhammed'in hayatı ve çektiği sıkıntılar	8	8,0	7	7,0	15	15,0
Arafat Vakfesi	4	4,0	6	6,0	10	10,0
Hatırlamıyorum	16	16,0	17	17,0	33	33,0
<i>Toplam</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Mülakata katılan hac ın % 33'ü, hac ibadeti esnasında yapılan sohbetlerdeki konuları hatırlamadığını; % 25'i hac ibadeti ile ilgili yapılan sohbetlerden etkilendiklerini; % 15'i Hz. Muhammed'in hayatı ve peygamberliği sürecinde çektiği sıkıntılarla ilgili konulardan etkilendiklerini; % 10' u sadece Arafat vakfesi ile ilgili konulardan etkilendiklerini; % 10'u ise sabırlı olmakla ilgili konulardan etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Tablo 2.26.'ya göre, anlatılan konuları, hac ın çoğunluğu hatırlamamaktadır. Bu durum anlatılan konulardan çok fazla etkilenenmediklerinin bir sonucu olabilir.

Tablo 2.24. Hac ın Hac Esnasında Sohbeti Yapan Kişilerle İlgili Düşüncelerine Göre Dağılımı

Anlatan Kişi	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Müftü	10	10,0	10	10,0	20	20,0
Kafile başkanı	11	11,0	11	11,0	22	22,0
Din görevlisi	12	12,0	12	12,0	24	24,0
Hatırlamıyorum	17	17,0	17	17,0	34	34,0
<i>Toplam</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Mülakata katılan hac ın, % 34'ü hac esnasında anlatılan konuyu anlatan kişinin kim olduğunu hatırlamadığını; % 24'ü din görevlisinin yaptığı sohbetten etkilendiğini; % 22 'si kafile başkanının yaptığı sohbetten etkilendiğini; % 20'si ise müftülerin yaptığı sohbetlerden etkilendiğini ifade etmiştir. Yapılan sohbetlerdeki konuları hatırlamayanların oranı ile bu sohbetleri kimin yaptığını hatırlamayanların oranı birbirine çok yakındır. Mülakata katılan hac ın en çok din görevlilerinin

yaptığı sohbetlerden etkilenmekle beraber, kfile başkanın ve müftülerin yaptığı konuşmalardan etkilenme oranları birbirine çok yakındır. Tablo 2.24. cinsiyet açısından incelediğinde kadın ve erkek hacıların soruya eşit oranda cevap verdikleri görülmektedir.

Tablo 2.25. Hacıların Kfile Başkanının ve Din Görevlilerinin Rehberliğinden, Sevk ve İdaresinden Memnun Kalınma Durumuna Göre Dağılımı

Memnuniyet Durumu	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Çok memnun kaldım	36	36,0	30	30,0	66	66,0
Kısmen memnun kaldım	12	12,0	17	17,0	29	29,0
Hiç memnun kalmadım	2	2,0	3	3,0	5	5,0
<i>Toplam</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Kfile başkanının ve din görevlilerinin rehberliğinden, sevk ve idaresinden, mülakata katılan hacıların % 66'sı çok memnun kaldığını; % 29'u kısmen memnun kaldığını; % 5'i ise hiç memnun kalmadığını ifade etmiştir. Tablo 2.25.'e göre, mülakata katılan hacıların yarısından fazlası kfile başkanından ve din görevlilerinden memnun kalmıştır.

Tablo 2.25.'i cinsiyet açısından incelediğimizde, kadın hacıların memnuniyetlerinin daha fazla olduğunu görmekteyiz. Hacılar mülakat esnasında, kfile başkanlarının ve din görevlilerinin davranış ve yönlendirmelerinin hac ibadetini rahat bir şekilde yapmalarında etkili olduğunu söylemişlerdir. Mülakata katılan hacılardan bu soruyu hiç memnun kalmadım şeklinde cevaplayanlar ise görevlilerin yaşlı ve okur-yazar olmayan hacılarla yeteri kadar ilgilenmediklerini iddia etmişlerdir. Görevini düzgün yapmayanların hac ibadetinde bir daha görevlendirilmemelerini de talep etmişlerdir.

Tablo 2.26. Hacıların Hac Eğitim Seminerlerinde, Hac Sırasında Yapılacak Alış-Veriş Konusunda Bilgilendirilme Durumuna Göre Dağılımı

Alış-Verişle İlgili Bilgiler	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet, verildi	32	39,5	34	42,0	66	81,5
Hayır, verilmedi	9	11,1	6	7,4	15	18,5
<i>Toplam</i>	<i>41</i>	<i>50,6</i>	<i>40</i>	<i>49,4</i>	<i>81</i>	<i>100,0</i>

Hacı adaylarının, hacca gitmeden önce, hacdan dönerken tanıdıklarına hediye olarak ne getirmeleri gerektiği düşüncesi kafalarını meşgul etmekte, hac süresince bu düşüncenin devam ettiği yapılan gözlemler sonucu ortaya çıkmıştır. Bu düşünce, hacıların bazılarının zamanlarının çoğunu alış-veriş yerlerinde geçirerek bedeni olarak yorulmalarına sebep olmaktadır. Bu durum hem maddi hem de bedenle yapılan bir ibadet olan haccın ifasını yerine getirirken zorlanmalarına neden olmaktadır. Bu bağlamda hacca gitmeden önce, bu konuda hacıların doğru yönlendirilmeleri gerekmektedir.

Tablo 2.26.'yı incelediğimizde, % 81,5 oranında kişinin, hac eğitim seminerlerinde, hacda yapılacak olan alış-verişle ilgili bilgi verildi mi sorusuna “Evet, verildi” dediğini; % 18,5 oranında kişinin ise bu soruya “Hayır, verilmedi” cevabını verdiğini görmekteyiz. Tablo 2.26.'yı cinsiyet açısından incelediğimizde, diğer sorularda olduğu gibi kadın ve erkek hacıların verdikleri cevaplar arasında çok fazla farkın olmadığını görmekteyiz.

Tablo 2.27. Hacıların İhrama Girdikten Sonra Yapmamaları Gereken Davranışlar Konusunda Bilgilendirilme Durumlarına Göre Dağılımı

Bilgilendirme Durumu	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet, bilgilendirildim	44	44,0	46	46,0	90	90,0
Kısmen, bilgilendirildim	4	4,0	4	4,0	8	8,0
Hiç, bilgilendirilmedim	2	2,0	0	,0	2	2,0
<i>Toplam</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.27.'ye göre, ihrama girdikten sonra hacıların %90'ı ihram yasaklarıyla ilgili bilgilendirildiklerini ifade ederken; % 8'i kısmen bilgilendirildiğini; % 2'si ise hiç bilgilendirilmediğini ifade etmiştir.

Tablo 2.28. Hacıların Hacca Gitmeden Önce, Hac İbadetini Yerine Getirirken Okunması Gereken Duaları Usulüne Uygun Okunmasıyla İlgili Eğitim Alma Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Alma Durumu	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet, aldım	39	39,0	40	40,0	79	79,0
Hayır, almadım	11	11,0	10	10,0	21	21,0
<i>Toplam</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.28.'e göre, mülakata katılanların % 79'u duaların usulüne uygun okunmasıyla ilgili eğitim aldığını ifade ederken; % 21'i ise bu konuyla ilgili eğitim almadığını ifade etmiştir.

Genel olarak duada belli bir mekân ayırımı söz konusu olamamakla birlikte, Kâbe, Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevi, Arafat, Müzdelife, Mina gibi yerlerde yapılan duaların daha makbul olacağında şüphe yoktur. Özellikle mübarek yer ve zamanlarda yapılan duaların geri çevrilmeyeceği umulur. (Erul-Keleş, 2008:22) Bu nedenle; hacı adaylarının hacca gitmeden önce nasıl dua edeceklerini biliyor olmaları, mübarek mekânlarda dua etme şansından mahrum kalmamalarını sağlayacaktır. Hacıların, ihramlı iken okunacak telbiye, tekbir, tehlil, tesbih ve salavatların usulüne uygun bir şekilde okumalarıyla ilgili bilgi almaları önemlidir. Tablo 2.28.'e göre, hacıların yarısından fazlasının hac eğitim seminerlerinde, hac ibadeti sırasında yapılacak olan duaların, usulüne uygun olarak okunmasıyla ilgili eğitim aldıklarını görüyoruz.

Tablo 2.29. Hacıların Arafat'ta Vakfe ile İlgili, Görevlilerden Yeterince Bilgilenme Durumlarına Göre Dağılımı

Bilgilendirilme Durumu	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet, bilgilendirildim	44	44,0	35	35,0	79	79,0
Kısmen, bilgilendirildim	4	4,0	13	13,0	17	17,0
Hiç, bilgilendirilmedim	2	2,0	2	2,0	4	4,0
<i>Toplam</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.29.'a göre, mülakata katılan hacıların % 79'u Arafat vakfesi hakkında görevliler tarafında bilgilendirildiklerini; % 17'si kısmen bilgilendirildiğini; % 4'ü ise hiç bilgilendirilmediklerini ifade etmiştir.

Hac eğitim seminerlerinde, Arafat vakfesi ile bilgiler verilmesine rağmen hacılar Arafat'ta vakfe yaparken, Arafat vakfesinin rüknü-geçerli olmasının şartları-vacibi-vakfenin yapılacağı yer ve zaman, Arafat vakfesinin sünnetleriyle ilgili bilgilere ihtiyaç duyabilmektedir.

Cinsiyet açısından Tablo 2.29.'u incelediğimizde, görevlilerin Arafat vakfesiyle ilgili bilgilendirilmelerinde, erkek hacıların oranının kadın hacılara oranla daha düşük olduğunu görmekteyiz.

Tablo 2.30. Hac iların Hac Esnasında Görevlilerin Kendilerine Vaaz Vermeleriyle İlgili Düşüncelerine Göre Dağılımı

Düşünceler	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Mutlaka verilmelidir	42	42,0	38	38,0	80	80,0
Gerek yok	0	,0	1	1,0	1	1,0
Verilebilir	8	8,0	11	11,0	19	19,0
Toplam	50	50,0	50	50,0	100	100,0

Mülakata katılan hacılar, “hac esnasında görevlilerin size vaaz vermelerini nasıl değerlendiriyorsunuz” sorusuna % 80 oranında mutlaka vaaz verilmelidir, % 19 oranında vaaz verilebilir, % 1 oranında ise gerek yok şeklinde cevap vermişlerdir.

Hacıların manevi duygularının diri tutulması, bazı konularda hacıların vaaza ihtiyaç duymaları nedeniyle, mülakata katılan hacıların büyük çoğunluğu hac esnasında mutlaka vaazın verilmesi gerektiğini söylemiştir.

Tablo 2.31. Hac iların Hac Esnasında Bilgilendirilmek İstedikleri Konularla İlgili Düşüncelerine Göre Dağılımı

Konular	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
İnançla ilgili	18	18,0	25	25,0	43	43,0
Ahlakla ilgili	9	9,0	9	9,0	18	18,0
İlmihalle ilgili	23	23,0	16	16,0	39	39,0
Güncel dini konularla ilgili	5	5,0	3	3,0	8	8,0
Toplam	50	50,0	50	50,0	100	100,0

Tablo 2.31.’e göre, mülakata katılan hacıların hac esnasında inanç konularında bilgilendirilmek isteyenlerin oranı % 43’tür. % 57’lik bir oran ise inanç konusunda bilgilendirilmeye gerek duymamışlardır.

Tablo 2.31.’i cinsiyet açısından incelediğimizde, inanç konusunda bilgilendirilmek isteyen erkek hacıların oranının kadın hacılara oranla daha fazla olduğunu görüyoruz.

Tablo 2.31.’e göre, mülakata katılan hacıların % 18’i ahlak konusunda bilgilendirilmek isterken; % 82’si ahlak konusunda bilgilendirilmeye gerek duymamışlardır. Tablo 2.31.’i cinsiyet açısından incelediğimizde, ahlak konusunda

bilgilendirilmek isteyen kadın hacıların oranıyla, erkek hacıların oranının birbirine eşit olduğunu görüyoruz.

Tablo 2.31.'e göre, mülakata katılan hacıların hac esnasında ilmi hal konularında bilgilendirilmek isteyenlerin oranı % 39'dur. % 61'lik oran ise ilmi hal konusunda bilgilendirilmeye gerek duymamışlardır. Tabloyu cinsiyet açısından incelediğimizde kadın hacıların erkek hacılara oranla ilmi hal konularına daha çok ihtiyaç duydukları görülmektedir.

Tablo 2.31.'e göre ise, hacıların % 8'i güncel dini konularla ilgili bilgilendirilmek isterken; % 92'si bu konuda bilgilendirilmeye gerek duymamışlardır. Tablo 2.31.'i cinsiyet açısından incelediğimizde ise hac esnasında güncel dini konularla ilgili bilgilendirilmek isteyen kadın hacılarla erkek hacılar arasında fazla fark bulunmamaktadır.

Tablo 2.32. Hacıların Bizzat Kendilerinin, Yapmakta Zorlandıkları Hac Menasığının Olup Olmama Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı

Hac Menasığında Zorlanma Durumu	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet, oldu	8	8,0	10	10,0	18	18,0
Hayır, olmadı	42	42,0	40	40,0	82	82,0
<i>Toplam</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Mülakata katılan hacıların % 18'i bizzat kendilerinin yapmakta zorlandıkları hac menasığı bulunduğunu; % 82 'si ise bulunmadığını söylemişlerdir. "Evet, oldu" cevabını veren hacılar, hava değişikliğinin kendilerini etkilediğinden ve hasta olmalarından dolayı bazı hac menasığını yerine getirmekte zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Aynı zamanda, Arafat vakfesinde, tavaf yaparken, şeytan taşlamada ve Nur Dağı'na çıkarken zorlandıklarını da mülakat esnasında ifade etmişlerdir. Tablo 2.32.'yi cinsiyet açısından ele aldığımızda ise, kadın ve erkek hacıların bizzat kendilerinin yapmakta zorlandıkları hac menasıklarının oranları arasında fazla fark bulunmadığını görüyoruz.

Tablo 2.33. Hac İbadetini Yerine Getirirken, Hacıların Kendilerine Bilgi Verilmediğinden Dolayı Aksaklık Yaşama Durumlarına Göre Dağılımı

Aksaklık Yaşama Durumu	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet, yaşadım	14	14,0	9	9,0	23	23,0
Hayır, yaşamadım	36	36,0	41	41,0	77	77,0
<i>Toplam</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.33.'e göre, “hac ibadetini yerine getirirken, size bilgi verilmediğinden dolayı birtakım aksaklıklar yaşadınız mı?” sorusuna, hacıların % 23’ü “Evet, yaşadım” cevabını verirken; % 77’si “Hayır, yaşamadım” cevabını vermiştir. Bu durum, hac eğitim seminerlerine katılanların büyük çoğunluğunun, hac ibadetini yerine getirirken bir problemle karşılaşmadıklarının göstergesi olabilir. Mülakat esnasında kadın hacılar, erkek hacılara oranla, hac ibadetini yerine getirirken daha fazla aksaklık yaşamalarının sebebini yeteri kadar bilgilendirilmediklerinden kaynaklandığını ifade etmişlerdir.

Tablo 2.34. Hacıların Hac Esnasında Başka Şehir ve Ülkelerin Vatandaşlarına Nasıl Davranılması Gerektiği Konusunda Bilgilendirilme Durumlarına Göre Dağılımı

Bilgilendirilme Durumu	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet, bilgilendirildim	40	40,0	40	40,0	80	80,0
Hayır, bilgilendirilmedim	10	10,0	10	10,0	20	20,0
<i>Toplam</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

“Hac esnasında başka şehir ve ülkelerin vatandaşlarına nasıl davranmanız gerektiği konusunda bilgilendirildiniz mi” sorusuna mülakata katılan hacıların % 80’i, “Evet, bilgilendirildim” şeklinde cevap verirken; % 20’si “Hayır, bilgilendirilmedim” şeklinde cevap vermiştir. Mülakata katılan kadın ve erkek hacıların bu soruya eşit oranda cevap vermişlerdir.

Tablo 2.35. Hac ılar ın Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve K ültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Ederken Tecrübe Ettikleri Duygulara Göre Dağılımı

Tecrübe Edile Duygular	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Kardeş olduğumuzu	25	25,0	22	22,0	47	47,0
Bir bütün olduğumuzu	29	29,0	27	27,0	56	56,0
Birbirimizi desteklememiz gerektiği	6	6,0	5	5,0	11	11,0
Türk hacılarının farklı olduğu	2	2,0	3	3,0	5	5,0
Diğer	0	,0	1	1,0	1	1,0
<i>Toplam</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.35.'e göre, "Dilleri, renkleri, ırkları, ülkeleri ve kültürleri farklı olan Müslümanlarla birlikte ibadet etmeniz size nasıl duygular uyandırdı?" sorusuna, mülakata katılan hacıların % 47'si "Bütün Müslümanlarla kardeş olduğumuz" duygusunu uyandırdığını ifade etmişlerdir. Tablo 2.35.'e göre, mülakata katılan hacıların % 56'sı "Hacdaki herkesle bir bütün olduğumuzu" hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 2.35.'e göre, mülakata katılan hacıların % 11'i tüm "Müslümanların birbirlerini her zaman desteklemeleri gerektiğini" hissettiklerini söylemişlerdir. Tablo 2.35.'e göre, mülakata katılan hacıların % 5'i, hac ibadetini yerine getirirken "Türk hacılarının farklı olduğunu" düşündüklerini ifade etmişlerdir. Mülakata katılan hacıların çoğunluğu ise özellikle Endonezya'dan gelen hacıların çok samimi ve anlayışlı olduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 2.36. Hac ılar ın Hac Dönüşü Dini Yaşantılarında Oluşan Farklılıkla İlgili Düşüncelerine Göre Dağılımı

Düşünceler	Kadın	%	Erkek	%	Toplam	%
Evet, farklılık oldu	43	43,0	41	41,0	84	84,0
Hayır, olmadı	1	1,0	2	2,0	3	3,0
Kısmen, oldu	6	6,0	7	7,0	13	13,0
<i>Toplam</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>50</i>	<i>50,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.36.'ya göre, mülakata katılan hacıların % 84'ü hac ibadetini yerine getirdikten sonra dini yaşantılarında değişiklik olduğunu ifade ederken; % 13'ü dini

yaşantılarında kısmen değişikliğin olduğunu; % 3'ü ise dini yaşantılarında bir değişikliğin olmadığını ifade etmişlerdir.

Tablo 2.36.'yı cinsiyet açısından incelediğimizde; hac dönüşünde dini yaşantılarında değişiklik olan kadın hacılarla erkek hacıların arasında fazla fark bulunmadığını görmekteyiz. Bu durum, hac ibadetinin kadın hacıları da erkek hacıları da dini açıdan aynı oranda etkilediğini ve hac ibadetinin, dini yaşantılarına daha fazla dikkat etme hassasiyeti kazandırdığını göstermektedir. Haccın bir değişim ve dönüşüm vesilesi olduğu düşüncesi, mülakat yapılan hacıların görüşleriyle de pekiştirilmiştir.

2.1.2. Örneklemen Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Tablo 2.37. Hacı adaylarının “Başvurduğunuz Müftülük Hac Bürosunda Nasıl Karşılandınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Çok Samimi	%	Normal Karşılandım	%	Toplam	%
30-40	1	1,0	2	2,0	3	3,0
41-50	10	10,0	12	12,0	22	22,0
51-60	25	25,0	22	22,0	47	47,0
61-70	8	8,0	12	12,0	20	20,0
71-80	4	4,0	4	4,0	8	8,0
Toplam	48	48,0	52	52,0	100	100,0

Tablo 2.37.'de görüldüğü gibi, 30-40 yaş grubundakilerin %1'i, 41-50 yaş grubundakilerin % 10'u, 51-60 yaş grubundakilerin % 25'i, 61-70 yaş grubundakilerin % 8'i hac bürosunda “Çok samimi karşılandıklarını” ifade etmişlerdir.

30-40 yaş grubundakilerin % 2'si, 41-50 yaş grubundakilerin %12'si, 51-60 yaş grubundakilerin % 22'si, 61-70 yaş grubundakilerin % 12'si “Normal karşılandıklarını” ifade etmişlerdir. 71-80 yaş grubundakilerin ise % 4'ü Çok samimi karşılandığını” söylerken, % 4'ü de “Normal karşılandığını” ifade etmiştir.

Tablo 2.38. Hacı Adaylarının “Kayıt İşlemlerinde Herhangi Bir Zorlukla Karşılaştınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Evet	%	Hayır	%	Kısmen	%	Toplam	%
30-40	0	0,0	2	2,0	1	1,0	3	3,0
41-50	1	1,0	19	19,0	2	2,0	22	22,0
51-60	3	3,0	43	43,0	1	1,0	47	47,0
61-70	1	1,0	17	17,0	2	2,0	20	20,0
71-80	0	0,0	7	7,0	1	1,0	8	8,0
Toplam	5	5,0	89	89,0	6	6,0	100	100,0

Mülakata katılan hacılardan 41-50 yaş grubundakilerin % 1’i, 51-60 yaş grubundakilerin % 3 ‘ü, 61-70 yaş grubundakilerin % 1’i bu soruya “evet” cevabını vermiştir. 30-40 yaş grubundakilerin % 2’si, 41-50 yaş grubundakilerin % 19’u, 51-60 yaş grubundakilerin % 43 ‘ü, 61-70 yaş grubundakilerin % 17’si, 71-80 yaş grubundakilerin % 7’si, bu soruya “hayır” cevabını vermiştir. Bu dağılımda % 6’lık bir oran ise kısmen zorluklar yaşadığını söylemiştir.

Tablo 2.39. Hacı Adaylarının “D.İ.B.’in Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Katıldınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Evet Katıldım	%	Hayır Katılmadım	%	Toplam	%
30-40	3	3,0	0	,0	3	3,0
41-50	18	18,0	4	4,0	22	22,0
51-60	37	37,0	10	10,0	47	47,0
61-70	16	16,0	4	4,0	20	20,0
71-80	7	7,0	1	1,0	8	8,0
Toplam	81	81,0	19	19,0	100	100,0

Mülakata katılan hacılardan, 30-40 yaş grubundakilerin % 3’ü, 41-50 yaş grubundakilerin % 18’si, 51-60 yaş grubundakilerin % 37 ‘si, 61-70 yaş grubundakilerin % 16’sı, 71-80 yaş grubundakilerin % 7’ si, bu soruya “Evet katıldım” cevabını vermiştir. 41-50 yaş grubundakilerin % 4’ü, 51-60 yaş

grubundakilerin % 10'u, 61-70 yaş grubundakilerin % 4'ü, 71-80 yaş grubundakilerin % 1' i, bu soruya “Hayır katılmadım” cevabını vermiştir.

Tablo 2.39.'u yaş grupları açısından ele aldığımızda, 30-40 yaş grubundakilerin tamamının, 71-80 yaş grubundakilerin tamamına yakınının hac eğitim seminerlerine katıldığını görmekteyiz. 41-50 yaş grubu, 51-60 yaş grubu ve 61-70 yaş grupları arasındaki hacıların ise hac eğitim seminerlerine katılım oranlarının biraz daha azaldığını görmekteyiz.

Tablo 2.40. Hacı Adaylarının “D.İ.B.’in Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Ne Kadar Katıldınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Bir Hafta	%	İki Hafta	%	Üç Hafta	%	Toplam	%
30-40	2	2,5	0	,0	1	1,2	3	3,7
41-50	11	13,6	3	3,7	4	4,9	18	22,2
51-60	20	24,7	12	14,8	5	6,2	37	45,7
61-70	11	13,6	2	2,5	3	3,7	16	19,8
71-80	3	3,7	0	,0	4	4,9	7	8,6
Toplam	47	58,0	17	21,0	17	21,0	81	100,0

Tablo 2.40.'a göre, mülakata katılan hacılardan, 30-40 yaş grubundakilerin % 2,5'ü, 41-50 yaş grubundakilerin % 13,6'sı, 51-60 yaş grubundakilerin % 24,7 'si, 61-70 yaş grubundakilerin % 13,6'sı, 71-80 yaş grubundakilerin % 3,7' si, bu soruya “Bir hafta süreyle katıldım” cevabını vermiştir.

41-50 yaş grubundakilerin % 3,7'si, 51-60 yaş grubundakilerin % 14,8 'i, 61-70 yaş grubundakilerin % 2,5'i, bu soruya “İki hafta süreyle katıldım” cevabını vermiştir.

30-40 yaş grubundakilerin % 1,2'si, 41-50 yaş grubundakilerin % 4,9'u, 51-60 yaş grubundakilerin % 6,2 'si, 61-70 yaş grubundakilerin % 3,7'si, 71-80 yaş grubundakilerin % 4,9' u, “Üç hafta süreyle katıldım” cevabını vermiştir.

Tablo 2.40.'ı yaş gurupları açısından ele aldığımızda, hac eğitim seminerlerine üç hafta süreyle katılanlar arasında 51-60 yaş grubunun katılım oranının en yüksek olduğunu görmekteyiz.

Tablo 2.41. Hacı Adaylarının Hac Eğitim Seminerlerine, Neden Katılmadınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Ek Kontenjan Nedeniyle	%	Meşguliyet Nedeniyle	%	Şirketle Gittiğim için	%	Diğer	%	Toplam	%
30-40	0	,0	0	,0	0	,0	0	,0	0	,0
41-50	2	10,5	1	5,3	0	,0	1	5,3	4	21,1
51-60	3	15,8	4	21,1	1	5,3	2	10,5	10	52,6
61-70	1	5,3	1	5,3	1	5,3	1	5,3	4	21,1
71-80	0	,0	0	,0	1	5,3	0	,0	1	5,3
Toplam	6	31,6	6	31,6	3	15,8	4	21,1	19	100,0

Mülakata katılan hacılardan, 41-50 yaş grubundakilerin % 10,5'i, 51-60 yaş grubundakilerin % 15,8'i, 61-70 yaş grubundakilerin % 5,3'ü, ek kontenjandan hacca gittikleri için katılamadıklarını söylemişlerdir. 41-50 yaş grubundakilerin % 5,3'ü, 51-60 yaş grubundakilerin % 21,1'i, 61-70 yaş grubundakilerin % 5,3'ü, çeşitli meşguliyetler sebebiyle katılamadıklarını, 51-60 yaş grubundakilerin, 61-70 yaş grubundakilerin ve 71-80 yaş grubundakilerin % 5,3'ü, şirketle gittiklerinden dolayı katılamadıkları söylemişlerdir.

Tablo 2.41.'i yaş grupları açısından ele aldığımızda, 30-40 yaş grubundakilerin hac eğitim seminerlerine hepsinin katıldığını, bu nedenle de yukarıdaki soruyu cevaplandırmadıklarını görmekteyiz. 41-50 yaş grubundakilerin % 10,5'lik bir grup ek kontenjandan gittiği için katılamadıklarını, 51-60 yaş grubundakilerin büyük çoğunluğunun ise hac eğitim seminerlerine katılmama sebeplerinin meşguliyet olduğunu görmekteyiz.

Tablo 2.42.1. Hacı Adaylarının “Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında, Hac İlgili Kitap, Dergi vs. Kaynaklardan Bilgi Edindiniz mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Kitap Okudum	%	Kitap Okumadım	%	Toplam	%
30-40	3	3,0	0	,0	3	3,0
41-50	14	14,0	8	8,0	22	22,0
51-60	28	28,0	19	19,0	47	47,0
61-70	14	14,0	6	6,0	20	20,0
71-80	6	6,0	2	2,0	8	8,0
<i>Toplam</i>	<i>65</i>	<i>65,0</i>	<i>35</i>	<i>35,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.42.2. Hacı Adaylarının “Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında, Video Seyrettiniz mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Video Seyrettim	%	Video Seyretmedim	%	Toplam	%
30-40	0	,0	3	3,0	3	3,0
41-50	3	3,0	19	19,0	22	22,0
51-60	9	9,0	38	38,0	47	47,0
61-70	2	2,0	18	18,0	20	20,0
71-80	0	,0	8	8,0	8	8,0
<i>Toplam</i>	<i>14</i>	<i>14,0</i>	<i>86</i>	<i>86,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.42.3. Hacı Adaylarının “Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında, Hacca Daha Önce Gidenlerden Bilgi Edindiniz mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Hacca Daha Önce Gidenlerden Bilgi Edindim	%	Edinmedim	%	Toplam	%
30-40	0	,0	3	3,0	3	3,0
41-50	11	11,0	11	11,0	22	22,0
51-60	10	10,0	37	37,0	47	47,0
61-70	6	6,0	14	14,0	20	20,0
71-80	3	3,0	5	5,0	8	8,0
<i>Toplam</i>	<i>30</i>	<i>30,0</i>	<i>70</i>	<i>70,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.42.1.’de görüldüğü gibi, 30-40 yaş grubundakilerin % 3’ü, 41-50 yaş grubundakilerin %14’ü, 51-60 yaş grubundakilerin %28’i, 61-70 yaş grubundakilerin %14’ü, 71-80 yaş grubundakilerin %6’sı, “Haccın edası konusunda, hac eğitim

seminerleri dışında, herhangi bir şekilde bilgi edindiniz mi?” sorusuna hac ibadeti ile ilgili kitap okudum cevabını vermiştir.

40-30 ve 71-80 yaş grubundaki hacılar, hac ibadeti ile ilgili video seyretmemişlerdir. 41-50 yaş gurubundakilerin %3’ü, 51-60 yaş grubundakilerin %9’u, 61-70 yaş grubundakilerin ise %2’si hac ibadeti ile ilgili video seyretmişlerdir. Tablo 2.42.2.’ye incelediğimizde yaş grupları arasında en çok 51-60 yaş grubunun hac ibadet ile ilgili video seyrettiğini görmekteyiz.

Tablo 2.42.3.’e 41-50 yaş grubundakilerin %11’i hac eğitim seminerlerinin dışında, daha önce hacca gidenlerin bilgilerinden yararlanırken, 51-60 yaş grubundakilerin %10’u, 61-70 yaş grubundakilerin %6’sı ve 71-80 yaş grubundakilerin %3’ü daha önce hacca gidenlerden bilgi edindiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 2.43. Hacı Adaylarının “Hac Bürosundan Verilen Hac İlmihali ve Diğer Kitapları Hacca Gitmeden Önce Okudunuz mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Evet Okudum	%	Hayır Okumadım	%	Toplam	%
30-40	3	3,0	0	,0	3	3,0
41-50	17	17,0	5	5,0	22	22,0
51-60	44	44,0	3	3,0	47	47,0
61-70	18	18,0	2	2,0	20	20,0
71-80	4,0	4,0	4	4,0	8	8,0
Toplam	86	86,0	14	14,0	100	100,0

Mülakata katılan hacılardan, 30-40 yaş grubundakilerin % 3’ü, 41-50 yaş grubundakilerin % 17’si, 51-60 yaş grubundakilerin % 44’ü, 61-70 yaş grubundakilerin % 18’i, 71-80 yaş grubundakilerin % 4’ü, hac bürosundan verilen hac ilmihali ve diğer kitapları hacca gitmeden önce okuduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 2.43.’ü yaş grupları açısından ele aldığımızda, yaş grupları arasında hac bürosundan verilen ilmihali ve diğer kitapları okuma oranının 51-60 ve 61-70 yaş gruplarında olduğunu görmekteyiz.

Tablo 2.44. Hacı Adaylarının “Hac İbadetinin Öneminden Bahsedildi ise Faydalı Oldu mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Evet Oldu	%	Hayır Olmadı	%	Çok Faydalı Oldu	%	Toplam	%
30-40	3	3,7	0	,0	0	,0	3	3,7
41-50	13	16,0	2	2,5	2	2,5	17	21,0
51-60	30	37,0	2	2,5	5	6,2	37	45,7
61-70	12	14,8	1	1,2	3	3,7	16	19,8
71-80	7	8,6	0	,0	1	1,2	8	9,9
Toplam	65	80,2	5	6,2	11	13,6	81	100,0

Mülakata katılan hacılardan, 30-40 yaş grubundakilerin % 3,7’si, 41-50 yaş grubundakilerin % 16’sı, 51-60 yaş grubundakilerin % 37’si, 61-70 yaş grubundakilerin % 14,8’i, 71-80 yaş grubundakilerin % 8,6’sı hac ibadetinin, hac eğitim seminerlerinde bahsedilmesinin faydalı olduğunu ifade etmiştir. 41-50 yaş grubundakilerin % 2,5’i, 51-60 yaş grubundakilerin % 2,5’i, 61-70 yaş grubundakilerin % 1,2’si faydalı olmadığını ifade etmiştir. 41-50 yaş grubundakilerin % 2,5’i, 51-60 yaş grubundakilerin % 6,2’si, 61-70 yaş grubundakilerin % 3,7’si, 71-80 yaş grubundakilerin % 1,2’si hac ibadetinin öneminden bahsedilmesinin çok faydalı olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 2.45. Hacı Adaylarının “Hac Eğitim Seminerlerinde Arafat Vakfesi, Tavaf ve Haccın Vacipleri ile İlgili Yeterli Bilgiye Sahip Oldunuz mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Evet Oldum	%	Hayır Olmadım	%	Toplam	%
30-40	2	2,5	1	1,2	3	3,7
41-50	13	16,0	4	4,9	17	21,0
51-60	28	34,6	9	11,1	37	45,7
61-70	13	16,0	3	3,7	16	19,8
71-80	6	7,4	2	2,5	8	9,9
Toplam	62	76,5	19	23,5	81	100,0

Tablo 2.45.’de görüldüğü gibi, “Hac eğitim seminerlerinde Arafat vakfesi, Tavaf ve Haccın vacipleri ile ilgili yeterli bilgiye sahip oldunuz mu?” sorusuna, 30-

40 yaş grubundakilerin % 2,5'i, 41-50 yaş grubundakilerin % 16'sı, 51-60 yaş grubundakilerin % 34,6'sı, 61-70 yaş grubundakilerin % 16'sı, 71-80 yaş grubundakilerin % 7,4'ü “yeterli bilgiye sahip oldum” cevabını vermiştir. 30-40 yaş grubundakilerin % 1,2'si, 41-50 yaş grubundakilerin % 4,9'u, 51-60 yaş grubundakilerin % 11,1 'i, 61-70 yaş grubundakilerin % 3,7'si, 71-80 yaş grubundakilerin % 2,5'i, “yeterli bilgiye sahip olmadım cevabını” vermiştir.

Tablo 2.45.'i yaş grupları açısından değerlendirdiğimizde ise, 51-60 yaş grubunun diğer yaş gruplarına oranla, yeterli bilgiye sahip oldum cevabını daha fazla verdiklerini görmekteyiz.

Tablo 2.46. Hacı Adaylarının “Hac Yolculuğu Sırasında, Otelde, Hac’ da, Arafat’ta Çeşitli Nedenlerle Sabırsızlık Gösteren Kişilere Karşı Nasıl Davranmanız Gerektiği Konusunda, Hac Eğitim Seminerlerinin Size Faydası Oldu mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Evet	%	Hayır	%	Kısmen	%	Toplam	%
30-40	2	2,5	1	1,2	0	,0	3	3,7
41-50	14	17,3	1	1,2	2	2,5	17	21,0
51-60	34	42,0	2	2,5	1	1,2	37	45,7
61-70	15	18,5	0	,0	1	1,2	16	19,8
71-80	7	8,6	0	,0	1	1,2	8	9,9
Toplam	72	88,9	4	4,9	5	6,2	81	100,0

Mülakata katılan hacılardan, 30-40 yaş grubundakilerin % 2,5'i, 41-50 yaş grubundakilerin % 17,3'ü, 51-60 yaş grubundakilerin % 42'si, 61-70 yaş grubundakilerin % 18,5'i, 71-80 yaş grubundakilerin % 8,6'sı yukarıdaki soruya “evet faydalı oldu” cevabını vermiştir. 41-50 yaş grubundakilerin % 2,5'i, 51-60 yaş grubundakilerin, 61-70 yaş grubundakilerin ve 71-80 yaş grubundakilerin % 1,2'si ise bu soruya “Kısmen faydalı oldu” cevabını vermiştir. % 4,9'luk bir oran ise “Hayır faydalı olmadı” cevabını vermiştir.

Tablo 2.46.'da, 41-50 ve 61-70 yaş grubundakiler “Evet faydalı oldu” şeklinde birbirine yakın oranda cevap vermiştir. 51-60, 61-70, 71-80 yaş grubundakiler birbirine eşit oranda “kısmen faydalı oldu” cevabını vermişleridir.

Tablo 2.47. Hacıların “Hac Esnasında Yapılan Sohbetlerden Sizi En Çok Etkileyen Konu Nedir ve Kim Tarafından Yapılmıştır?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Dini Konular	%	Hac İbadeti	%	Sabırlı Olma	%	Hz. Muhammed’in Hayatı	%	Arafat vakfesi	%	Hatırlamıyorum	%	Toplam	%
30-40	0	,0	0	,0	2	2,0	0	,0	1	1,0	0	,0	3	3,0
41-50	2	2,0	3	3,0	3	3,0	5	5,0	4	4,0	5	5,0	22	22,0
51-60	1	1,0	11	11,0	3	3,0	7	7,0	4	4,0	21	21,0	47	47,0
61-70	0	,0	8	8,0	2	2,0	3	3,0	1	1,0	6	6,0	20	20,0
71-80	4	4,0	3	3,0	0	,0	0	,0	0	,0	1	1,0	8	8,0
Toplam	7	7,0	25	25,0	10	10,0	15	15,0	10	10,0	33	33,0	100	100,0

Tablo 2.47.’ye göre, dini konulardan en çok 71-80 yaş grubundakilerin, hac ibadet ile ilgili konulardan en çok 51-60 yaş grubundakiler etkilenebilir. Sabırlı olmakla ilgili konulardan ise en çok 41-50 ve 51-60 yaş grubundakilerin etkilendiğini görmekteyiz. Hz. Muhammed’in hayatı ve çektiği sıkıntılarla ilgili konulardan ise en çok 51-60 yaş grubundakiler etkilenebilir. Arafat vakfesi ile ilgili konulardan ise yine 41-50 ve 51-60 yaş grubundakiler etkilendiklerini ifade etmişlerdir. 51-60 yaş grubundakilerin çoğunluğu ise yapılan sohbetin konusunun ne olduğunu hatırlamamaktadırlar. Tablo 2.47.’den de anlaşılacağı üzere yaş grupları hac esnasında yapılan farklı sohbet konularından etkilenebilir.

Tablo 2.48. Hacıların “Arafat’ta Vakfesi ile İlgili, Görevliler Sizi Yeterince Bilgilendirdiler mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Evet	%	Kısmen	%	Hiç	%	Toplam	%
30-40	3	3,0	0	,0	0	,0	3	3,0
41-50	17	17,0	3	3,0	2	2,0	22	22,0
51-60	38	38,0	7	7,0	2	2,0	47	47,0
61-70	16	16,0	4	4,0	0	,0	20	20,0
71-80	5	5,0	3	3,0	0	,0	8	8,0
Toplam	79	79,0	17	17,0	4	4,0	100	100,0

Mülakata katılan hacılardan 30-40 yaş grubundakilerin %3'ü, 41-50 yaş grubundakilerin % 17'si, 51-60 yaş grubundakilerin % 38'i, 61-70 yaş grubundakilerin % 16'sı, 71-80 yaş grubundakilerin % 5'i, Tablo 2.48.'deki soruya "Evet" cevabını vermiştir. 41-50 yaş grubundakilerin % 3'ü, 51-60 yaş grubundakilerin % 7'si, 61-70 yaş grubundakilerin % 4'ü, 71-80 yaş grubundakilerin % 3'ü ise bu soruya "Kısmen bilgilendirildim" cevabını vermiştir. 41-50 ve 51-60 yaş grubundan % 2'lik bir oran ise hiç bilgilendirilmedim cevabını vermiştir.

Tablo 2.49. Hacıların "Hac Esnasında Görevlilerin Size Vaaz Vermelerini Nasıl Değerlendiriyorsunuz?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Mutlaka Verilmelidir	%	Gerek Yok	%	Verilebilir	%	Toplam	%
30-40	3	3,0	0	,0	0	,0	3	3,0
41-50	19	19,0	0	,0	3	3,0	22	22,0
51-60	37	37,0	1	1,0	9	9,0	47	47,0
61-70	15	15,0	0	,0	5	5,0	20	20,0
71-80	6	6,0	0	,0	2	2,0	8	8,0
Toplam	80	80,0	1	1,0	19	19,0	100	100,0

Tablo 2.49.'da görüldüğü gibi, "Hac esnasında görevlilerin size vaaz vermelerini nasıl değerlendiriyorsunuz?" sorusuna, 30-40 yaş grubundakilerin % 3'ü, 41-50 yaş grubundakilerin % 19'u, 51-60 yaş grubundakilerin % 37'si, 61-70 yaş grubundakilerin % 15'i, 71-80 yaş grubundakilerin % 6'sı, "Mutlaka verilmelidir" cevabını vermiştir. 41-50 yaş grubundakilerin % 3'ü, 51-60 yaş grubundakilerin % 9'u, 61-70 yaş grubundakilerin % 5'i, 71-80 yaş grubundakilerin % 2'si "Verilebilir" cevabını vermiştir.

51-60 yaş grubunda olan hacıların % 37 oranında Hac esnasında görevlilerin vaaz vermelerini mutlaka verilmesi gerektiği görüşünde olmalarının sebebi, 51-60 yaş grubunda olan hacıların, dinleme yoluyla, hac ibadeti ile ilgili bilgilerini pekiştiriyor olabilirler.

Tablo 2.50.1. Hac Esnasında İnançla İlgili Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların, Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	İnançla İlgili	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
30-40	1	1,0	2	2,0	3	3,0
41-50	7	7,0	15	15,0	22	22,0
51-60	22	22,0	25	25,0	47	47,0
61-70	11	11,0	9	9,0	20	20,0
71-80	2	2,0	6	6,0	8	8,0
<i>Toplam</i>	<i>43</i>	<i>43,0</i>	<i>57</i>	<i>57,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.50.2. Hac Esnasında Ahlakla İlgili Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Ahlakla İlgili	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
30-40	1	1,0	2	2,0	3	3,0
41-50	5	5,0	17	17,0	22	22,0
51-60	8	8,0	39	39,0	47	47,0
61-70	3	3,0	17	17,0	20	20,0
71-80	1	1,0	7	7,0	8	8,0
<i>Toplam</i>	<i>18</i>	<i>18,0</i>	<i>82</i>	<i>82,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.50.3. Hac Esnasında İlmihal Konularında Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	İlmihalle İlgili	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
30-40	0	,0	3	3,0	3	3,0
41-50	12	12,0	10	10,0	22	22,0
51-60	19	19,0	28	28,0	47	47,0
61-70	3	3,0	17	17,0	20	20,0
71-80	5	5,0	3	3,0	8	8,0
<i>Toplam</i>	<i>39</i>	<i>39,0</i>	<i>61</i>	<i>61,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.50.4. Hac Esnasında Güncel Dini Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Güncel Dini Konular	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
30-40	1	1,0	2	2,0	3	3,0
41-50	3	3,0	19	19,0	22	22,0
51-60	1	1,0	46	46,0	47	47,0
61-70	3	3,0	17	17,0	20	20,0
71-80	0	,0	8	8,0	8	8,0
Toplam	8	8,0	92	92,0	100	100,0

Tablo 2.50.1.'e göre, 30-40 yaş grubundakilerin % 1'i, 41-50 yaş grubundakilerin % 7'si, 51-60 yaş grubundakilerin % 22'si, 61-70 yaş grubundakilerin % 11'i, 71-80 yaş grubundakiler ise % 2'si hac esnasında inançla ilgili konularda bilgilendirilmek istemiştir.

Tablo 2.50.2.'ye göre, 30-40 yaş grubundakilerin % 1'i, 41-50 yaş grubundakilerin % 5'i, 51-60 yaş grubundakilerin % 8'i, 61-70 yaş grubundakilerin % 3'ü, 71-80 yaş grubundakilerin % 1'i hac esnasında ahlakla ilgili konularda bilgilendirilmek istemişlerdir.

Tablo 2.50.3.'e göre, 41-50 yaş grubundakilerin % 12'si, 51-60 yaş grubundakilerin % 19'u, 61-70 yaş grubundakilerin % 3'ü, 71-80 yaş grubundakilerin % 5'i hac esnasında ilmiyal bilgi konularda bilgilendirilmek istemişlerdir. Tablo 2.50.4'e göre, 30-40 yaş grubundakilerin % 1'i 41-50 yaş grubundakiler % 3'ü, 51-60 yaş grubundakiler % 1'i, 61-70 yaş grubundakiler % 3'ü, hac esnasında güncel dini konular hakkında bilgilendirilmek istemişlerdir.

Tablo 2.51. Hacıların “Hac Esnasında (Bizzat Kendinizin) Yapmakta Zorlandığınız Hac Menasıkı Var mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Evet	%	Hayır	%	Toplam	%
30-40	0	,0	3	3,0	3	3,0
41-50	6	6,0	16	16,0	22	22,0
51-60	6	6,0	41	41,0	47	47,0
61-70	2	2,0	18	18,0	20	20,0
71-80	4	4,0	4	4,0	8	8,0
Toplam	18	18,0	82	82,0	100	100,0

Mülakata katılan hacılardan, “Hac esnasında (bizzat kendinizin) yapmakta zorlandığınız hac menasıkı var mı?” sorusuna, 41-50 yaş grubundakilerin % 6’sı, 51-60 yaş grubundakilerin % 6’sı, 61-70 yaş grubundakilerin % 2’si, 71-80 yaş grubundakilerin % 4’ü “Evet ” cevabını vermiştir.

30-40 yaş grubundakilerin %3’ü, 41-50 yaş grubundakilerin % 16’sı, 51-60 yaş grubundakilerin % 41’i, 61-70 yaş grubundakilerin % 18’i, 71-80 yaş grubundakilerin % 4’ü “Hayır” cevabını vermiştir.

Tablo 2.51.’i, yaş grupları açısından ele aldığımızda 30-40 yaş grubunun hiç zorlanmadığını, 41-50 ve 51-60 yaş gruplarının eşit oranda zorlandığını görmekteyiz.

Tablo 2.52.1. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Kardeş Olduğumuz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların, Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Kardeş Olduğumuzu	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
30-40	1	1,0	2	2,0	3	3,0
41-50	10	10,0	12	12,0	22	22,0
51-60	26	26,0	21	21,0	47	47,0
61-70	8	8,0	12	12,0	20	20,0
71-80	2	2,0	6	6,0	8	8,0
Toplam	47	47,0	53	53,0	100	100,0

Tablo 2.52.2. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Bir Bütün Olduğumuz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların, Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Bir Bütün Olduğumuzu	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
30-40	2	2,0	1	1,0	3	3,0
41-50	16	16,0	6	6,0	22	22,0
51-60	24	24,0	23	23,0	47	47,0
61-70	10	10,0	10	10,0	20	20,0
71-80	4	4,0	4	4,0	8	8,0
Toplam	56	56,0	44	44,0	100	100,0

Tablo 2.52.1.’de görüldüğü gibi, “Dilleri, renkleri, ırkları, ülkeleri ve kültürleri farklı olan Müslümanlarla birlikte ibadet etmeniz size nasıl duygular uyandırdı?” sorusuna, 30-40 yaş grubundakilerin % 1’i, 41-50 yaş grubundakilerin %

10'u, 51-60 yaş grubundakilerin % 26'sı, 61-70 yaş grubundakilerin % 8'i, 71-80 yaş grubundakilerin ise % 2'si "Kardeş olduğumuz duygusunu uyandırdı" cevabını vermişlerdir.

Tablo 2.52.2.'de ise, 30-40 yaş grubundakilerin % 2'si, 41-50 yaş grubundakilerin % 16'sı, 51-60 yaş grubundakilerin % 24'ü, 61-70 yaş grubundakilerin % 10'u, 71-80 yaş grubundakilerin ise % 4'ü "Bir bütün olduğumuz duygusunu uyandırdığını" ifade etmişlerdir.

Tablo 2.52.3. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Birbirimizi Her Zaman Desteklemeliyiz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Birbirimizi Desteklemeliyiz	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
30-40	0	,0	3	3,0	3	3,0
41-50	3	3,0	19	19,0	22	22,0
51-60	6	6,0	41	41,0	47	47,0
61-70	2	2,0	18	18,0	20	20,0
71-80	0	,0	8	8,0	8	8,0
Toplam	11	11,0	89	89,0	100	100,0

Tablo 2.52.4. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Türk Hacılarının Farklı Olduğu Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Türk Hacılarının Farklı Olduğu	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
30-40	0	,0	3	3,0	3	3,0
41-50	0	,0	22	22,0	22	22,0
51-60	2	2,0	45	45,0	47	47,0
61-70	1	1,0	19	19,0	20	20,0
71-80	2	2,0	6	6,0	8	8,0
Toplam	5	5,0	95	95,0	100	100,0

Tablo 2.52.3.'de ise, 41-50 yaş grubundakilerin % 3'ü, 51-60 yaş grubundakilerin % 6'sı, 61-70 yaş grubundakilerin % 2'si, "Birbirimizi her zaman desteklememiz gerektiği duygusunu uyandırdığını" ifade etmişlerdir.

Tablo 2.52.3.'de ise, 51-60 yaş grubundakilerin % 2'si, 61-70 yaş grubundakilerin % 1'i, 71-80 yaş grubundakilerin ise % 2'si "Türk hacılarının farklı olduğu duygusunu uyandırdığını" ifade etmişlerdir.

Tablo 2.53. Hacıların, "Hac Dönüşü Dini Yaşantınızda Bir Değişiklik Oldu mu?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Evet	%	Hayır	%	Kısmen	%	Toplam	%
30-40	2	2,0	0	,0	1	1,0	3	3,0
41-50	20	20,0	0	,0	2	2,0	22	22,0
51-60	43	43,0	0	,0	4	4,0	47	47,0
61-70	15	15,0	0	,0	5	5,0	20	20,0
71-80	4	4,0	3	3,0	1	1,0	8	8,0
Toplam	84	84,0	3	3,0	13	13,0	100	100,0

Mülakata katılan hacılardan, 30-40 yaş grubundakilerin %2'si, 41-50 yaş grubundakilerin % 20'si, 51-60 yaş grubundakilerin % 43'ü, 61-70 yaş grubundakilerin % 15'i, 71-80 yaş grubundakilerin % 4'ü "Evet, hac dönüşü dini yaşantınızda değişiklik oldu" cevabını vermiştir.

Diğer yaş gruplarının hepsinin dini yaşantılarında değişiklik olmasına rağmen, 71-80 yaş grubundaki hacıların dini yaşantınızda bir değişiklik olmadı cevabını verenlerin bulunması da dikkat çekicidir.

2.1.3. Örneklemin Mesleklere Göre Dağılımı

Tablo 2.54. Hacı Adaylarının "D.İ.B.'in Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Katıldınız mı?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	Evet Katıldım	%	Hayır Katımadım	%	Toplam	%
İşçi	3	3,0	0	,0	3	3,0
Memur	4	4,0	1	1,0	5	5,0
Çiftçi	3	3,0	1	1,0	4	4,0
Emekli	25	25,0	7	7,0	32	32,0
Ev Hanımı	36	36,0	8	8,0	44	44,0
Esnaf	9	9,0	3	3,0	12	12,0
Toplam	80	80,0	20	20,0	100	100,0

Tablo 2.54.'e göre, mülakata katılan hacılardan, işçi olanları % 3'ü, memur olanların % 4'ü, çiftçi olanların % 3'ü, emekli olanların % 25'i, ev hanımı olanların % 36'sı, esnaf olanların % 9'u Hac eğitim seminerlerine katıldıklarını ifade etmişlerdir. Memur olanların % 1'i, çiftçi olanların % 1'i, emekli olanların % 7'si, ev hanımı olanların % 8'i, esnaf olanların % 3'ü Hac eğitim seminerlerine katılmadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 2.54.'ü meslek açısından değerlendirdiğimizde, ev hanımı olanların ve emekli olanların hac eğitim seminerlerine, diğer mesleklere göre daha fazla oranla katıldıklarını görmekteyiz.

Tablo 2.55. Hacı Adaylarının “D.İ.B.’in Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Ne Kadar Katıldınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	Bir Hafta	%	İki Hafta	%	Üç Hafta	%	Toplam	%
İşçi	2	2,5	0	,0	1	1,2	3	3,0
Memur	3	3,7	0	,0	1	1,2	4	4,9
Çiftçi	1	1,2	0	,0	2	2,5	3	3,7
Emekli	13	16,0	7	8,6	5	6,2	25	30,9
Ev Hanımı	23	28,4	6	7,4	7	8,6	36	44,4
Esnaf	5	6,2	4	4,9	1	1,2	10	12,3
Toplam	47	58,0	17	21,0	17	21,0	81	100,0

Mülakata katılan hacılardan, işçi olanların %2,5'i, memur olanların %3,7'si, çiftçi olanların %1,2'si, emekli olanların %16'sı, ev hanımı olanların %28,4'ü, esnaf olanların %6,2'si, “Bir hafta süreyle” hac eğitim seminerlerine katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Emekli olanların %8,6'sı, ev hanımı olanların %7,4'ü, esnaf olanların %4,9'u “iki hafta süreyle” hac eğitim seminerlerine katıldıklarını ifade etmişlerdir. İşçi olanların %1,2'si, memur olanların %1,2'si, çiftçi olanların %2,5'i, emekli olanların %6,2'si, ev hanımı olanların %8,6'sı, esnaf olanların %1,2'si ise hac eğitim seminerlerine “Üç hafta süreyle” katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 2.55.'i meslek açısından değerlendirdiğimizde yine ev hanımlarının ve emekli olanlar, diğer mesleklere göre, hac eğitim seminerlerine daha uzun süre katıldıklarını görmekteyiz.

Tablo 2.56. Hacı Adaylarının Hac Eğitim Seminerlerine Neden Katılmadınız? Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	Ek Kontenjandan Gidildiği İçin	%	Meşguliyetler Sebebiyle	%	Şirketle Gittiği İçin	%	Diğer	%	Toplam	%
Memur	0	,0	0	,0	0	,0	1	5,3	1	5,3
Çiftçi	0	,0	0	,0	1	5,3	0	,0	1	5,3
Emekli	3	15,8	2	10,5	1	5,3	1	5,3	7	36,8
Ev Hanımı	3	15,8	3	15,8	1	5,3	1	5,3	8	42,1
Esnaf	0	,0	1	5,3	0	,0	1	5,3	2	10,5
Toplam	6	31,6	6	31,6	3	15,8	4	21,1	19	100,0

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın düzenlediği hac eğitim seminerlerine katılmama sebepleri mülakata katılan hacılara sorulduğunda, çiftçi olanların %5,3'ü şirketle gittiği için, emekli olanların %15,8'i "Ek kontenjandan gittiği için", ev hanımı olanların %15,8'i "Ek kontenjandan ve meşguliyetler sebebiyle katılmadığını" ifade etmişlerdir. Esnaf olanların %5,3'ü ise "Meşguliyetler sebebiyle" hac eğitim seminerlerine katılmadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 2.57.1. Hacı Adaylarının "Hacın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında, Hac İlgili Kitap, Dergi vs. Kaynaklardan Bilgi Edindiniz mi?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	Kitap Okudum	%	Kitap Okumadım	%	Toplam	%
İşçi	3	3,0	0	,0	3	3,0
Memur	5	5,0	0	,0	5	5,0
Çiftçi	2	2,0	2	2,0	4	4,0
Emekli	19	19,0	13	13,0	32	32,0
Ev Hanımı	28	28,0	16	16,0	44	44,0
Esnaf	8	8,0	4	4,0	12	12,0
Toplam	65	65,0	35	35,0	100	100,0

Tablo 2.57.1.'de, işçi olanların %3'ü, memur olanların %5'i çiftçi olanların %2'si, emekli olanların % 19'u, ev hanımı olanların % 28'i, esnaf olanların %8'i hacın edası konusunda, hac eğitim seminerleri dışında hacla ilgili kitap okuduğunu ifade etmiştir.

Tablo 2.57.2. Hacı Adaylarının “Hacın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında, Hacla İlgili Video Seyrettiniz mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	Video Seyrettim	%	Seyretmedim	%	Toplam	%
İşçi	1	1,0	2	2,0	3	3,0
Memur	1	1,0	4	4,0	5	5,0
Çiftçi	1	1,0	3	3,0	4	4,0
Emekli	4	4,0	28	28,0	32	32,0
Ev Hanımı	5	5,0	39	39,0	44	44,0
Esnaf	2	2,0	10	10,0	12	12,0
Toplam	14	14,0	86	86,0	100	100,0

Tablo 2.57.3. Hacı Adaylarının “Hacın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında, Hacca Daha Önce Gidenlerden Bilgi Edindiniz mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	Daha Önce Gidenlerden Bilgi Edindim	%	Edinmedim	%	Toplam	%
İşçi	0	,0	3	3,0	3	3,0
Memur	1	1,0	4	4,0	5	5,0
Çiftçi	2	2,0	2	2,0	4	4,0
Emekli	10	10,0	22	22,0	32	32,0
Ev Hanımı	13	13,0	31	31,0	44	44,0
Esnaf	4	4,0	8	8,0	12	12,0
Toplam	30	30,0	70	70,0	100	100,0

Tablo 2.57.2'ye göre, işçi, memur ve çiftçi olanları % 1'i emekli olanların % 4'ü, ev kadını olanların% 5'i, esnaf olanların % 2'si ise hacla ilgili video seyrettiklerini ifade etmişlerdir. Tablo 2.57.3'e göre, memur olanların % 1'i çiftçi olanların % 2'si, emekli olanların % 10'u, ev kadını olanların % 13'ü, esnaf olanların

% 4'ü hac eğitim seminerleri dışında, daha önce hacca gidenlerden bilgi edindiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 2.58. Hacı Adaylarının “Hac Bürosundan Verilen Hac İlmihali ve Diğer Kitapları Hacca Gitmeden Önce Okudunuz mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	Evet, Okudum	%	Hayır, Okumadım	%	Toplam	%
İşçi	3	3,0	0	,0	3	3,0
Memur	5	5,0	0	,0	5	5,0
Çiftçi	4	4,0	0	,0	4	4,0
Emekli	29	29,0	3	3,0	32	32,0
Ev Hanımı	35	35,0	9	9,0	44	44,0
Esnaf	10	10,0	2	2,0	12	12,0
Toplam	86	86,0	14	14,0	100	100,0

Mülakata katılan hacılardan, işçi olanları %3'ü, memur olanların %5'i, çiftçi olanların % 4'ü, emekli olanların %29'u, ev hanımı olanların %35'i, esnaf olanların %10'u, hac bürosundan verilen hac ilmihali, hac ibadeti ile ilgili kitapları hacca gitmeden önce okuduklarını ifade etmişlerdir. Yine tabloyu incelediğimiz de, meslek mensuplarının çoğunluğunun verilen kitapları okuduğunu görmekteyiz.

Tablo 2.59. Hacı Adaylarının “Hac Yolculuğu Sırasında, Otelde, Hac 'da, Arafat'ta Çeşitli Nedenlerle Sabırsızlık Gösteren Kişilere Karşı Nasıl Davranmanız Gerektiği Konusunda, Hac Eğitim Seminerlerinin Size Faydası Oldu mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	Evet	%	Hayır	%	Kısmen	%	Toplam	%
İşçi	2	2,5	1	1,2	0	,0	3	3,7
Memur	2	2,5	1	1,2	1	1,2	4	4,9
Çiftçi	4	4,9	0	,0	0	,0	4	4,9
Emekli	23	28,4	1	1,2	2	2,5	26	32,1
Ev Hanımı	33	40,7	1	1,2	2	2,5	36	44,4
Esnaf	8	9,9	0	,0	0	,0	8	9,9
Toplam	72	88,9	4	4,9	5	6,2	81	100,0

Tablo 2.59.'da görüldüğü gibi, “Hac yolculuğu sırasında, otelde, Hac ’da, Arafat’ta çeşitli nedenlerle sabırsızlık gösteren kişilere karşı nasıl davranmanız gerektiği konusunda, hac eğitim seminerlerinin size faydası oldu mu?” sorusuna mülakata katılan hacılardan işçi olanların %2,5’i, memur olanların %2,5’i, çiftçi olanların %4,9’u, emekli olanların %28,4’ü, ev hanımı olanların %40,7’si, esnaf olanların %9,9’u “Evet faydalı oldu” şeklinde cevaplamıştır. Bu soruya, memur olanların %1,2’si, emekli olanların %2,5’i, ev hanımı olanların %2,5’i, “Kısmen faydalı oldu” cevabını vermiştir.

Tablo 2.60. Hacıların “Hac Esnasında Yapılan Sohbetlerden Sizi En Çok Etkileyen Konu Nedir?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	Dini Konular	%	Hac İbadeti	%	Sabırlı Olma	%	Hz. Muhammed’in Hayatı	%	Arafat vakfesi	%	Hatırlamıyorum	%	Toplam	%
İşçi	0	,0	0	,0	1	1,0	1	1,0	0	,0	1	1,0	3	3,0
Memur	0	,0	1	1,0	0	,0	1	1,0	3	3,0	0	,0	5	5,0
Çiftçi	0	,0	1	1,0	0	,0	0	,0	1	1,0	2	2,0	4	4,0
Emekli	1	1,0	9	9,0	3	3,0	5	5,0	1	1,0	13	13,0	32	32,0
Ev Hanımı	6	6,0	12	12,0	4	4,0	6	6,0	3	3,0	13	13,0	44	44,0
Esnaf	0	,0	2	2,0	2	2,0	2	2,0	2	2,0	4	4,0	12	12,0
Toplam	7	7,0	25	25,0	10	10,0	15	15,0	10	10,0	33	33,0	100	100,0

Tablo 2.60.'da görüldüğü gibi, Hac esnasında yapılan sohbetlerden sizi en çok etkileyen konu nedir? Sorusuna, mülakata katılan hacılardan, işçi olanların %1’i Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)’in hayatı ile ilgili sohbetten etkilendiklerini ifade etmişlerdir.

Memur olanların %3’ü Arafat vakfesi ile ilgili yapılan sohbetten, çiftçi olanların %2’si ve emekli olanların %13’ü yapılan sohbet konusunu hatırlamadıklarını ifade etmişlerdir. Yine ev hanımı olanların % 13’ü yapılan sohbet

konusunu hatırlamadığını, %12'si ise hac ibadeti ile ilgili yapılan sohbetlerden etkilendiğini, esnaf olanların %4'ü ise konuyu hatırlamadıklarını ifade etmiştir.

Tablo 2.61. Haclıların “Hac Eğitim Seminerlerinde, Hacda Yapacağınız Alış- Verişle İlgili Bilgi Verildi Mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	Evet, verildi	%	Hayır, verildi	%	Toplam	%
İşçi	2	2,5	1	1,2	3	3,7
Memur	3	3,7	1	1,2	4	4,9
Çiftçi	4	4,9	0	,0	4	4,9
Emekli	20	24,7	6	7,4	26	32,1
Ev Hanımı	29	35,8	7	8,6	36	44,4
Esnaf	8	9,9	0	,0	8	9,9
Toplam	66	81,5	15	18,5	81	100,0

Tablo 2.61.'de, işçi olanların %2,5'i, memur olanların %3,7'si, çiftçi olanların %4,9'u, emekli olanların %24,7'si, ev hanımı olanların %35,8'ü, esnaf olanların %9,9'u, hac eğitim seminerlerinde, hacda yapacağınız alış-verişle ilgili bilgi verildi mi? sorusuna “Evet verildi” cevabını vermiştir. Tablo- 9'da, işçi ve memur olanların % 1,2'si, emekli olanları % 7,4'ü, ev hanımı olanların % 8,6'sı ise “Hayır verilmedi” cevabını vermiştir.

Tablo 2.62. Haclıların “Hac Esnasında Görevlilerin Size Vaaz Vermelerini Nasıl Değerlendiriyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	Mutlaka Verilmelidir	%	Gerek Yok	%	Verilebilir	%	Toplam	%
İşçi	1	1,0	0	,0	2	2,0	3	3,0
Memur	4	4,0	1	1,0	0	,0	5	5,0
Çiftçi	4	4,0	0	,0	0	,0	4	4,0
Emekli	25	25,0	0	,0	7	7,0	32	32,0
Ev Hanımı	37	37,0	0	,0	7	7,0	44	44,0
Esnaf	9	9,0	0	,0	3	3,0	12	12,0
Toplam	80	80,0	1	1,0	19	19,0	100	100,0

Tablo 2.62.'ye göre mülakata katılan hacılardan, işçi olanların %1'i, memur olanların ve çiftçi olanların %4'ü, emekli olanların %25'i, ev hanımı olanların %37'si, esnaf olanların %9'u, hac esnasında görevlilerin “Mutlaka vaaz vermesi

gerektiğini” ifade etmiştir. İşçi olanları %2’si, emekli ve ev hanımı olanların %7’si, esnaf olanların %3’ü ise “Vaaz verilebileceğini”, %1’lik gibi düşük bir oran ise “Vaaz verilmesine gerek olmadığını” ifade etmişlerdir.

Tablo 2.63.1. Hac Esnasında, İnançla İlgili Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	İnançla İlgili	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
İşçi	1	1,0	2	2,0	3	3,0
Memur	3	3,0	2	2,0	5	5,0
Çiftçi	3	3,0	1	1,0	4	4,0
Emekli	15	15,0	17	17,0	32	32,0
Ev Hanımı	14	14,0	30	30,0	44	44,0
Esnaf	7	7,0	5	5,0	12	12,0
Toplam	43	43,0	57	57,0	100	100,0

Tablo 2.63.2. Hac Esnasında, Ahlakla İlgili Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	Ahlakla İlgili	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
İşçi	1	1,0	2	2,0	3	3,0
Memur	1	1,0	4	4,0	5	5,0
Çiftçi	0	,0	4	4,0	4	4,0
Emekli	7	7,0	25	25,0	32	32,0
Ev Hanımı	8	8,0	36	36,0	44	44,0
Esnaf	1	1,0	11	11,0	12	12,0
Toplam	18	18,0	82	82,0	100	100,0

Tablo 2.63.3. Hac Esnasında, İlmihal Konularında Bilgilendirilmek isteyen Hacıların Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	İlmihalle İlgili	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
İşçi	1	1,0	2	2,0	3	3,0
Memur	3	3,0	2	2,0	5	5,0
Çiftçi	1	1,0	3	3,0	4	4,0
Emekli	7	7,0	25	25,0	32	32,0
Ev Hanımı	22	22,0	22	22,0	44	44,0
Esnaf	5	5,0	7	7,0	12	12,0
Toplam	39	39,0	6	61,0	100	100,0

Tablo 2.63.4. Hac Esnasında, Güncel Dini Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	Güncel Dini Konular	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
İşçi	0	,0	3	3,0	3	3,0
Memur	0	,0	5	5,0	5	5,0
Çiftçi	0	,0	4	4,0	4	4,0
Emekli	2	2,0	30	30,0	32	32,0
Ev Hanımı	5	5,0	39	39,0	44	44,0
Esnaf	1	1,0	11	11,0	12	12,0
<i>Toplam</i>	8	8,0	92	92,0	100	100,0

Tablo 2.63.1'e göre, mülakata katılanlardan işçi olanların % 1'i, memur ve çiftçi olanların % 3'ü, emekli olanların % 15'i, ev hanımı olanların % 14'ü, esnaf olanların % 7'si, hac esnasında "İnanç konusunda" bilgilendirilmek istediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 2.63.2'ye, mülakata katılan hacılardan işçi, memur ve esnaf olanların % 1'i hac esnasında "Ahlakla ilgili konularda" bilgilendirilmek istediklerini ifade etmişlerdir. Tablo-10/c'de, işçi ve çiftçi olanların % 1'i, memur olanların % 3'ü, emekli olanların % 7'si, ev hanımı olanların % 22'si, esnaf olanların % 5'i hac esnasında "İlmihalle ilgili konularda" bilgilendirilmek istediklerini ifade etmişlerdir. Tablo-10/d de ise, emekli olanların % 2'si, ev hanımı olanların % 5'i, esnaf olanların ise % 1'i hac esnasında, "Güncel dini konularda" bilgilendirilmek istemilerdir.

Tablo 2.64.1. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Kardeş Olduğumuz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	Kardeş Olduğumuzu	%	Gerek yok	%	Toplam	%
İşçi	1	1,0	2	2,0	3	3,0
Memur	3	3,0	2	2,0	5	5,0
Çiftçi	1	1,0	3	3,0	4	4,0
Emekli	13	13,0	19	19,0	32	32,0
Ev Hanımı	22	22,0	22	22,0	44	44,0
Esnaf	7	7,0	5	5,0	12	12,0
<i>Toplam</i>	47	47,0	53	53,0	100	100,0

Tablo 2.64.2. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Birlikte İbadet Etmenin Bir Bütün Olduğumuz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	Bir Bütün Olduğumuzu	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
İşçi	3	3,0	0	,0	3	3,0
Memur	4	4,0	1	1,0	5	5,0
Çiftçi	1	1,0	3	3,0	4	4,0
Emekli	17	17,0	15	15,0	32	32,0
Ev Hanımı	25	25,0	19	19,0	44	44,0
Esnaf	6	6,0	6	6,0	12	12,0
<i>Toplam</i>	<i>56</i>	<i>56,0</i>	<i>44</i>	<i>44,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.64.3. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Birbirimizi Her Zaman Desteklemeliyiz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	Birbirimizi Desteklememiz Gerektiği	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
İşçi	1	1,0	2	2,0	3	3,0
Memur	1	1,0	4	4,0	5	5,0
Çiftçi	1	1,0	3	3,0	4	4,0
Emekli	3	3,0	29	29,0	32	32,0
Ev Hanımı	5	5,0	39	39,0	44	44,0
Esnaf	0	,0	12	12,0	12	12,0
<i>Toplam</i>	<i>11</i>	<i>11,0</i>	<i>89</i>	<i>89,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.64.4. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Türk Hacılarının farklı Olduğu Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	Türk Hacılarının Farklı Olduğu	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
İşçi	1	1,0	2	2,0	3	3,0
Memur	0	,0	5	5,0	5	5,0
Çiftçi	1	1,0	3	3,0	4	4,0
Emekli	1	1,0	31	31,0	32	32,0
Ev Hanımı	2	2,0	42	42,0	44	44,0
Esnaf	0	,0	12	12,0	12	12,0
<i>Toplam</i>	<i>5</i>	<i>5,0</i>	<i>95</i>	<i>95,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.64.1.'de görüldüğü gibi, dilleri, renkleri, ırkları, ülkeleri ve kültürleri farklı olan Müslümanlarla birlikte ibadet etmeniz size nasıl duygular uyandırdı? sorusuna, işçi ve çiftçi olanların % 1'i, memur olanların % 3'ü, emekli olanların % 13'ü, ev hanımı olanların % 22'si, esnaf olanların % 7'si "Kardeş olduğumuz duygusu uyandırdı" cevabını vermiştir.

Tablo 2.64.2.'ye göre, işçi olanların % 3'ü, memur olanları % 4'ü, çiftçi olanların % 1'i, emekli olanları %17'si, ev hanımı olanların % 25'i, esnaf olanların % 6'sı, "Bir bütün olduğumuz duygusu uyandırdı" cevabını vermiştir. Tablo 2.64.3.'e göre, işçi, memur ve çiftçi olanları % 1'i, emekli olanları % 3'ü, ev hanımı olanların % 5'i ise "Birbirimizi her zaman desteklememiz gerektirdiği duygusunu uyandırdı" cevabını vermiştir.

Tablo 2.64.4'e göre, işçi çiftçi ve emekli olanların % 1'i, ev hanımı olanların ise % 2'si "Türk hacılarının farklı olduğu duygusunu uyandırdı" cevabını vermişleridir.

Tablo 2.65. Hacıların "Hac Dönüşü Dini Yaşantınızda Bir Değişiklik Oldu mu?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	Evet	%	Hayır	%	Kısmen	%	Toplam	%
İşçi	3	3,0	0	,0	0	,0	3	3,0
Memur	2	2,0	0	,0	3	3,0	5	5,0
Çiftçi	3	3,0	1	1,0	0	,0	4	4,0
Emekli	26	26,0	1	1,0	5	5,0	32	32,0
Ev Hanımı	39	39,0	1	1,0	4	4,0	44	44,0
Esnaf	11	11,0	0	,0	1	1,0	12	12,0
Toplam	84	84,0	3	3,0	13	13,0	100	100,0

Tablo 2.65.'e göre, mülakata katılan hacılardan, işçi olanları %3'ü, memur olanların %2'si, çiftçi olanların %3'ü, emekli olanların %26'sı, ev hanımı olanların %39'u, esnaf olanların %11'i, hac dönüşü "Dini yaşantılarında değişiklik olduğunu" ifade etmiştir. Memur olanların %3'ü, emekli olanların %5'i, ev hanımı olanların %4'ü, esnaf olanların %1'i, hac dönüşü "Dini yaşantılarında kısmen değişiklik olduğunu" ifade ederken, %3'lük bir oran da hac dönüşü "Dini yaşantılarında bir değişiklik olmadığını" ifade etmişlerdir.

2.1.4. Örneklemin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Tablo 2.66. Hacı Adaylarının “Başvurduğunuz Müftülük Hac Bürosunda Nasıl Karşılandınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Çok Samimi	%	Normal Karşılandım	%	Toplam	%
Okur-Yazar	3	3,0	5	5,0	8	8,0
İlköğretim	32	32,0	31	31,0	63	63,0
Lise	5	5,0	10	10,0	15	15,0
Üniversite	5	5,0	5	5,0	10	10,0
Diğer	3	3,0	1	1,0	4	4,0
<i>Toplam</i>	<i>48</i>	<i>48,0</i>	<i>52</i>	<i>52,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Eğitim durumu ile başvuru yapılan müftülük hac bürosunda hacıların nasıl karşılandığı karşılaştırıldığında, mülakata katılan hacılardan, okur-yazar olanların % 3’ü, ilköğretim mezunlarının % 32’ si, lise ve üniversite mezunlarının % 5’i, okur-yazar olmayanların % 3’ü, “Çok samimi karşılandık” cevabını vermiştir. Tablo 2.66.’da, ilkokul mezunları % 31 “Normal karşılandım” cevabını verirken, okur-yazar olmayan hacılar ise % 1, “Normal karşılandım” cevabını vermişlerdir.

Tablo 2.67. Hacı Adaylarının “Kayıt İşlemlerinde Herhangi Bir Zorlukla Karşılaştınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Evet	%	Hayır	%	Kısmen	%	Toplam	%
Okur-Yazar	0	,0	7	7,0	1	1,0	8	8,0
İlköğretim	4	4,0	56	56,0	3	3,0	63	63,0
Lise	1	1,0	12	12,0	2	2,0	15	15,0
Üniversite	0	,0	10	10,0	0	,0	10	10,0
Diğer	0	,0	4	4,0	0	,0	4	4,0
<i>Toplam</i>	<i>5</i>	<i>5,0</i>	<i>89</i>	<i>89,0</i>	<i>6</i>	<i>6,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Eğitim durumu ile kayıt işlemlerinde herhangi bir zorlukla karşılaşp karşılaşmama durumu değerlendirildiğinde, mülakata katılan hacılardan, okur-yazar olanların % 7’si, ilköğretim mezunlarının % 56’sı, lise mezunlarının % 12’si, üniversite mezunlarının % 10’u, okur-yazar olmayanların % 4’ü, “Hayır” cevabını vermiştir. Mülakata katılan hacıların sadece % 6’sı, bu soruya “Kısmen” cevabını verirken, % 5’i de evet cevabını vermiştir.

Tablo 2.68. Hacı Adaylarının “D.İ.B.’in Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Katıldınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Evet Katıldım	%	Hayır Katılmadım	%	Toplam	%
Okur-Yazar	6	6,0	2	2,0	8	8,0
İlköğretim	53	53,0	10	10,0	63	63,0
Lise	13	13,0	2	2,0	15	15,0
Üniversite	5	5,0	5	5,0	10	10,0
Diğer	3	3,0	1	1,0	4	4,0
Toplam	80	80,0	20	20,0	100	100,0

Tablo 2.68.’te eğitim durumu ile Diyanet İşleri Başkanlığı’nın düzenlemiş olduğu hac eğitim seminerlerine katılma durumu verilmiştir. Bu verilere göre, okur- yazar olanların % 6’sı, ilköğretim mezunlarının % 53’ü, lise mezunlarının % 13’ü, üniversite mezunlarının % 5’i, okur-yazar olmayanların % 3’ü, “Hac eğitim seminerlerine katıldıklarını” ifade etmişlerdir.

Tablo 2.69. Hacı Adaylarının “D.İ.B.’in Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Ne Kadar Katıldınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Bir Hafta	%	İki Hafta	%	Üç Hafta	%	Toplam	%
Okur-Yazar	4	4,9	1	1,2	1	1,2	6	7,4
İlköğretim	31	38,3	13	16,0	10	12,3	54	66,7
Lise	8	9,9	2	2,5	3	3,7	13	16,0
Üniversite	4	4,9	1	1,2	0	,0	5	6,2
Diğer	0	,0	0	,0	3	3,7	3	3,7
Toplam	47	58,0	17	21,0	17	21,0	81	100,0

Eğitim durumu ile Diyanet İşleri Başkanlığı’nın düzenlemiş olduğu Hac eğitim seminerlerine katılma süreleri karşılaştırıldığında okur-yazar olanların % 4,9’u, ilköğretim mezunlarının % 38,3’ü, lise mezunlarının % 9,9’u, üniversite mezunlarının % 4,9’u “Bir hafta süreyle” katıldıklarını görmekteyiz. Tablo 2.69.’a göre, en yüksek düzeyde % 16 “İki hafta süreyle” katılanlar ilkokul mezunları, en düşük düzeyde % 2,51 “İki hafta katılanlar” ise lise mezunu hacılar olmuştur. Tablo 2.69.’da ki soruya, “Üç hafta katıldım” cevabını verenlerin oranı ise % 21’dir.

Tablo 2.70.1. Hacı Adaylarının Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında Hacla İlgili Kitap, Dergi vs. Kaynaklardan Bilgi Edinme Durumlarının Eğitime Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Kitap Okudum	%	Kitap Okumadım	%	Toplam	%
Okur-Yazar	5	5,0	3	3,0	8	8,0
İlköğretim	39	39,0	24	24,0	63	63,0
Lise	10	10,0	5	5,0	15	15,0
Üniversite	9	9,0	1,0	1,0	10	10,0
Diğer	0	,0	4	4,0	4	4,0
<i>Toplam</i>	<i>65</i>	<i>65,0</i>	<i>35</i>	<i>35,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.70.2. Hacı Adaylarının Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında, Hacla İlgili Video Seyretme Durumlarının Eğitime Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Video Seyrettim	%	Video Seyretmedim	%	Toplam	%
Okur-Yazar	0	,0	8	8,0	8	8,0
İlköğretim	10	10,0	53	53,0	63	63,0
Lise	2	2,0	13	13,0	15	15,0
Üniversite	2	2,0	8	8,0	10	10,0
Diğer	0	,0	4	4,0	4	4,0
<i>Toplam</i>	<i>14</i>	<i>14,0</i>	<i>86</i>	<i>86,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.70.3. Hacı Adaylarının Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında Daha Önce Hacca Gidenlerden Bilgi Edinme Durumlarının Eğitime Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Daha Önce Gidenlerden Bilgi Edindim	%	Edinmedim	%	Toplam	%
Okur-Yazar	3	3,0	5	5,0	8	8,0
İlköğretim	19	19,0	44	44,0	63	63,0
Lise	3	3,0	12	12,0	15	15,0
Üniversite	3	3,0	7	7,0	10	10,0
Diğer	2	2,0	2	2,0	4	4,0
<i>Toplam</i>	<i>30</i>	<i>30,0</i>	<i>70</i>	<i>70,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.70.1.'e göre, okur-yazar olanların %5'i, ilköğretim mezunlarının % 39'u, lise mezunlarının % 10'u, üniversite mezunlarının % 9'u, hac eğitim seminerleri dışında hacla ilgili "Kitap okuduklarını" ifade etmişleridir.

Tablo 2.70.2.'ye göre, ilköğretim mezunlarının % 10'u, lise ve üniversite mezunlarının % 2'si, hac eğitim seminerleri dışında hacla ilgili "video seyrettiklerini" ifade etmişleridir.

Tablo 2.70.3'e göre, okur-yazar olanların, lise ve üniversite mezunlarının %3'ü, ilköğretim mezunlarının % 19'u, okur- yazar olmayanların ise % 2'si hac eğitim seminerleri dışında, "Daha önce hacca giden kişilerden bilgi edindiklerini" ifade etmişlerdir.

Tablo 2.71. Hacı Adaylarının "Hac Bürosundan Verilen Hac İlmihali ve Diğer Kitapları Hacca Gitmeden Önce Okudunuz mu?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Okudum	%	Okumadım	%	Toplam	%
Okur-Yazar	7	7,0	1	1,0	8	8,0
İlköğretim	56	56,0	7	7,0	63	63,0
Lise	14	14,0	1	1,0	15	15,0
Üniversite	9	9,0	1	1,0	10	10,0
Diğer	0	,0	4	4,0	4	4,0
Toplam	86	86,0	14	14,0	100	100,0

Eğitim durumu ile hac bürosundan verilen hac ilmihali ve diğer kitapları hacca gitmeden önce okudunuz mu sorusu karşılaştırıldığında, okur-yazar olanların % 7'si, ilköğretim mezunlarının % 56'sı, lise mezunlarının % 14'ü, üniversite mezunlarının % 9'u, "Okudum" cevabını vermiştir. Yukarıdaki ilgili soruya, en yüksek düzeyde % 7, "Okumadım" cevabını verenler ilkokul mezunu hacılar olmuştur.

Tablo 2.72. Hacı Adaylarının “Hac İbadetinin Öneminden Bahsedildi ise Faydalı Oldu mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Evet Oldu	%	Hayır Olmadı	%	Çok Faydalı Oldu	%	Toplam	%
Okur-Yazar	4	4,9	0	,0	2	2,5	6	7,4
İlköğretim	41	50,6	5	6,2	8	9,9	54	66,7
Lise	13	16,0	0	,0	0	,0	13	16,0
Üniversite	4	4,9	0	,0	1	1,2	5	6,2
Diğer	3	3,7	0	,0	0	,0	3	3,7
<i>Toplam</i>	<i>65</i>	<i>80,2</i>	<i>5</i>	<i>6,2</i>	<i>11</i>	<i>13,6</i>	<i>81</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.72.’de eğitim durumu ile hac eğitim seminerlerinde hac ibadetinin öneminden bahsedilmesinin hacı adaylarına faydasının nasıl olduğu karşılaştırılmıştır. Bu tabloya göre okur-yazar ve üniversite mezunu olanlar % 4,9, ilköğretim mezunu olanlar % 50,6, lise mezunu olanlar % 16, okur-yazar olmayanlar ise, % 3,7 oranında “Evet” cevabını vermiştir. Yukarıdaki soruya, % 13,6 oranında “çok faydalı oldu cevabı verilirken, % 6,2 “Hayır olmadı” cevabı verilmiştir.

Tablo 2.73. Hacı Adaylarının “Hac Eğitim Seminerlerinde İhrama Giriş, İhram Yasakları, İhramdan Çıkışla İlgili Bilgiler Öğrenebildiniz mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Evet	%	Hayır	%	Toplam	%
Okur-Yazar	6	7,4	0	,0	6	7,4
İlköğretim	54	66,7	0	,0	54	66,7
Lise	12	14,8	1	1,2	13	16,0
Üniversite	4	4,9	1	1,2	5	6,2
Diğer	1	1,2	2	2,5	3	3,7
<i>Toplam</i>	<i>77</i>	<i>95,1</i>	<i>4</i>	<i>4,9</i>	<i>81</i>	<i>100,0</i>

Eğitim durumu ile Hac eğitim seminerlerinde ihrama giriş, ihram yasakları, ihramdan çıkışla ilgili bilgiler öğrenilebilme durumu karşılaştırılmıştır. Tablo 2.72.’ye göre, mülakata katılan hacılardan okur-yazar olanların % 7,4’ü, ilköğretim mezunlarının % 66,7’si, lise mezunlarının % 14,8’i, üniversite mezunlarının % 4,9’u ve okur-yazar olmayanların % 1,2’si “Evet” cevabını vermiştir. Tablo 2.72.’de yer

alan soruya, en yüksek düzeyde % 2,5 oranında “Hayır” cevabını verenler ilköğretim mezunu hacılar olmuştur.

Tablo 2.74. Hacı Adaylarının “Hac Eğitim Seminerlerinde Arafat Vakfesi, Tavaf ve Haccın Vacipleri ile İlgili Yeterli Bilgiye Sahip Oldunuz mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Evet, Oldum	%	Hayır, Olmadım	%	Toplam	%
Okur-Yazar	5	6,2	1	1,2	6	7,4
İlköğretim	41	50,6	13	16,0	54	66,7
Lise	11	13,6	2	2,5	13	16,0
Üniversite	2	2,5	3	3,7	5	6,2
Diğer	3	3,7	0	,0	3	3,7
Toplam	62	76,5	19	23,5	81	100,0

Tablo 2.74.’e göre, okur- yazar olanların % 6,2 ‘si, ilköğretim mezunlarının % 50,6’sı, lise mezunlarının %13,6’sı, üniversite mezunlarının %2,5’i okur-yazar olmayanların % 3,7’si hac eğitim seminerlerinde Arafat vakfesi, Tavaf ve Haccın vacipleri ile ilgili yeterli bilgiye sahip olduklarını söylemişlerdir. Mülakata katılanların, % 23,5’ i ise bu soruya “Hayır” cevabını vermişlerdir.

Tablo 2.75. Hacı Adaylarının “Hac Eğitim Seminerlerinde Hac İbadetinin Gereklerini Öğrenme ile İlgili Uygulama Yaptınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Evet, Yaptık	%	Hayır, Yapmadık	%	Toplam	%
Okur-Yazar	6	7,4	0	,0	6	7,4
İlköğretim	39	48,1	15	18,5	54	66,7
Lise	11	13,6	2	2,5	13	16,0
Üniversite	3	3,7	2	2,5	5	6,2
Diğer	3	3,7	0	,0	3	3,7
Toplam	62	76,5	19	23,5	81	100,0

Eğitim durumu ile hac eğitim seminerlerinde hac ibadetinin gereklerini öğrenme ile ilgili uygulama yapılıp yapılmama durumu karşılaştırıldığında okur-yazar olanların % 7,4’ü, ilköğretim mezunlarının % 48,1’i, lise mezunlarının % 13,6’ı, üniversite mezunlarının ve okur-yazar olamayanlarının % 3,7 ‘si “Evet”

cevabını vermiştir. İlköğretim mezunlarının % 18,5'i, lise ve üniversite mezunlarının % 2,5'i ise yukarıdaki soruya “Hayır” cevabını vermiştir.

Tablo 2.76. Hacı Adaylarının “Hac Yolculuğu Sırasında, Otelde, Hac ’da, Arafat’ta Çeşitli Nedenlerle Sabırsızlık Gösteren Kişilere Karşı Nasıl Davranmanız Gerektiği Konusunda, Hac Eğitim Seminerlerinin Size Faydası Oldu mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Evet	%	Hayır	%	Kısmen	%	Toplam	%
Okur-Yazar	6	7,4	0	,0	0	,0	6	7,4
İlköğretim	48	59,3	2	2,5	4	4,9	54	66,7
Lise	12	14,8	0	,0	1	1,2	13	16,0
Üniversite	3	3,7	2	2,5	0	,0	5	6,2
Diğer	3	3,7	0	,0	0	,0	3	3,7
Toplam	72	88,9	4	4,9	5	6,2	81	100,0

Eğitim durumu ile hac eğitim seminerlerinin, hac yolculuğu sırasında, otelde, hacda, Arafat’ta, çeşitli nedenlerle sabırsızlık gösteren kişilere karşı nasıl davranmaları gerektiği konusunda, hacı adaylarına faydasının durumu karşılaştırıldığında, okur-yazar olanların %7,4’ü, ilköğretim mezunlarının %59,3’ ü lise mezunlarının %14,8’ i üniversite mezunlarının ve okur-yazar olmayanların % 3,7’ i “Evet faydalı oldu” cevabını vermiştir.

Mülakata katılan hacılardan ilköğretim mezunların % 4,9’u, lise mezunlarının % 1,2 oranında ilgili soruya kısmen faydalı oldu cevabını vermiştir. % 2,5 oranında ise ilköğretim ve üniversite mezunları “Hayır faydalı olmadı” cevabını vermiştir.

Tablo 2.77. Hacıların “Kafle Başkanının ve Din Görevlilerinin Rehberliğinden, Sevk ve İdaresinden, Hizmetlerinden Memnun Kaldınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Çok	%	Kısmen	%	Hiç	%	Toplam	%
Okur-Yazar	7	7,0	1	1,0	0	,0	8	8,0
İlköğretim	42	42,0	17	17,0	4	4,0	63	63,0
Lise	10	10,0	4	4,0	1	1,0	15	15,0
Üniversite	3	3,0	7	7,0	0	,0	4	4,0
Diğer	4	4,0	0	,0	0	,0	4	4,0
Toplam	66	66,0	29	29,0	5	5,0	100	100,0

Eğitim durumu ile kabile başkanının ve din görevlilerinin rehberliğinden, sevk ve idaresinden, hizmetlerinden memnun kalınma durumu karşılaştırıldığında okur-yazar olanların % 7'si, ilköğretim mezunlarının % 42'si, lise mezunlarının % 3'ü, okur-yazar olamayanların % 4'ü, “Çok memnun kaldım” cevabını vermişlerdir. İlgili soruya, en yüksek düzeyde % 17 oranında, “Kısmen memnun kaldım” cevabını verenler ilkokul mezunu hacılar olurken en düşük seviyede ise % 1 oranında okur-yazar olan hacılar olmuştur. “Hiç memnun kalmadım” cevabını verenlerin oranı ise % 5'dir.

Tablo 2.78. Hacıların “Arafat'ta Vakfe ile İlgili, Görevliler Sizi Yeterince Bilgilendirdiler mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Evet	%	Kısmen	%	Hiç	%	Toplam	%
Okur-Yazar	6	6,0	2	2,0	0	,0	8	8,0
İlköğretim	50	50,0	10	10,0	3	3,0	63	63,0
Lise	10	10,0	4	4,0	1	1,0	15	15,0
Üniversite	9	9,0	1	1,0	0	,0	10	10,0
Diğer	4	4,0	0	,0	0	,0	4	4,0
Toplam	79	79,0	17	17,0	4	4,0	100	100,0

Mülakata katılan hacılardan okur- yazar olanların % 6'sı, ilköğretim mezunlarının % 50'si, lise mezunlarının % 10'u, üniversite mezunlarının % 9'u, okur-yazar olmayanların % 4'ü, Arafat'ta vakfe ile ilgili görevlilerin kendilerini bilgilendirdiklerini ifade etmişlerdir.” Kısmen memnun kaldık” cevabını verenlerin oranı % 17, “Hiç memnun kalmadık” cevabını verenlerin oranı ise % 4'tür.

Tablo 2.79. Hacıların “Hac Esnasında Görevlilerin Size Vaaz Vermelerini Nasıl Değerlendiriyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Mutlaka Verilmelidir	%	Gerek Yok	%	Verilebilir	%	Toplam	%
Okur-Yazar	7	7,0	0	,0	1	1,0	8	8,0
İlköğretim	52	52,0	0	,0	11	11,0	63	63,0
Lise	9	9,0	0	,0	6	6,0	15	15,0
Üniversite	9	9,0	1	1,0	0	,0	10	10,0
Diğer	3	3,0	0	,0	1	1,0	4	4,0
Toplam	80	80,0	1	1,0	19	19,0	100	100,0

Tablo 2.79.'a göre, okur-yazar olanların % 7'si, ilköğretim mezunlarının % 52'si, lise ve üniversite mezunlarının % 9'u, okur- yazar olmayanların %3'ü hac esnasında kendilerine “Mutlaka vaaz verilmesi” gerektiğini ifade ederken, %19'luk bir oran “Verilebileceğini”, % 1'lik gibi küçük bir oran da “Vaaz verilmesine gerek olmadığını” ifade etmiştir. Tablo 2.79.'un sonuçlarına göre, hacıların büyük bir çoğunluğu hac esnasında vaaz yapılmasına ihtiyaç duymaktadır.

Tablo 2.80.1. Hac Esnasında, İnançla İlgili Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	İnançla İlgili	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
Okur-Yazar	6	6,0	2	2,0	8	8,0
İlköğretim	23	23,0	40	40,0	63	63,0
Lise	7	7,0	8	8,0	15	15,0
Üniversite	7	7,0	3	3,0	10	10,0
Diğer	0	,0	4	4,0	4	4,0
<i>Toplam</i>	<i>43</i>	<i>43,0</i>	<i>57</i>	<i>57,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.80.2. Hac Esnasında, Ahlakla İlgili Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Ahlakla İlgili	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
Okur-Yazar	0	,0	8	8,0	8	8,0
İlköğretim	13	13,0	50	50,0	63	63,0
Lise	1	1,0	14	14,0	15	15,0
Üniversite	3	3,0	7	7,0	10	10,0
Diğer	1	1,0	3	3,0	4	4,0
<i>Toplam</i>	<i>18</i>	<i>18,0</i>	<i>82</i>	<i>82,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.80.3. Hac Esnasında, İlmihal Konularında Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	İlmihalle İlgili	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
Okur-Yazar	1	1,0	7	7,0	8	8,0
İlköğretim	26	26,0	37	37,0	63	63,0
Lise	7	7,0	8	8,0	15	15,0
Üniversite	2	2,0	8	8,0	10	10,0
Diğer	3	3,0	1	1,0	4	4,0
<i>Toplam</i>	<i>39</i>	<i>39,0</i>	<i>61</i>	<i>61,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.80.4. Hac Esnasında, Güncel Dini Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Güncel Dini Konular	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
Okur-Yazar	1	1,0	7	7,0	8	8,0
İlköğretim	6	6,0	57	57,0	63	63,0
Lise	1	1,0	14	14,0	15	15,0
Üniversite	0	,0	10	10,0	10	10,0
Diğer	0	,0	4	4,0	4	4,0
Toplam	8	8,0	92	92,0	100	100,0

Eğitim durumu ile hac esnasında hacıların hangi konularda bilgilendirilmek istedikleri karşılaştırıldığında okur-yazar olanların % 6'sı, ilköğretim mezunlarının % 23'ü, lise ve üniversite mezunlarının % 3'ü, "İnanç konusunda" bilgilendirilmek istediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 2.80.2'ye göre, ilköğretim mezunlarının % 13'ü, lise ve okur-yazar olmayanların % 1'i, üniversite mezunlarının % 3'ü, "Ahlakla ilgili konularda" bilgilendirilmek istediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 2.80.3.'e göre, okur-yazar olanların % 1'i, ilköğretim mezunlarının % 26'sı, lise mezunlarının % 7'si, üniversite mezunlarının % 2'si, okur-yazar olmayanların % 3'ü hac esnasında, "İlmihal konularında" bilgilendirilmek istediklerini ifade etmişlerdir. Mülakata katılan hacıların hac ibadeti sırasında çoğunlukla inanç konuları hakkında bilgilendirilmek istemeleri ise dikkat çekici bir durumdur.

Tablo 2.81. Hacıların "Hac Esnasında (Bizzat Kendinizin) Yapmakta Zorlandığınız Hac Menasıkı Var mı?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Evet	%	Hayır	%	Toplam	%
Okur-Yazar	1	1,0	7	7,0	8	8,0
İlköğretim	12	12,0	51	51,0	63	63,0
Lise	3	3,0	12	12,0	15	15,0
Üniversite	0	,0	10	10,0	10	10,0
Diğer	2	2,0	2	2,0	4	4,0
Toplam	18	18,0	82	82,0	100	100,0

Tablo 2.81.'e göre, eğitim durumu ile hacıların yapmakta zorlandıkları hac menasıkının olup olmama durumu karşılaştırıldığında, hacıların % 18'i "Evet" cevabını verirken, % 82'si "Hayır" cevabını vermiştir.

Tablo 2.82. Hacıların "Hac İbadetini Yerine Getirirken, Size Bilgi Verilmediğinden Dolayı Birtakım Aksaklıklar Yaşadınız mı?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Evet Yaşadım	%	Hayır Yaşamadım	%	Toplam	%
Okur-Yazar	2	2,0	6	6,0	8	8,0
İlköğretim	13	13,0	50	50,0	63	63,0
Lise	2	2,0	13	13,0	15	15,0
Üniversite	4	4,0	6	6,0	10	10,0
Diğer	2	2,0	2	2,0	4	4,0
Toplam	23	23,0	77	77,0	100	100,0

Tablo 2.82.'ye göre, mülakata katılan hacılardan okur-yazar, lise mezunu ve okur-yazar olmayanların % 2'si, kendilerine bilgi verilmediğinden dolayı, hac ibadetini yerine getirirken bir takım aksaklıklar yaşadıklarını ifade ederken, ilköğretim mezunlarının % 13'ü ve üniversite mezunlarının % 4'ü de bir takım aksaklıklar yaşadığını ifade etmişlerdir. % 77'lik gibi yüksek bir oran ise kendilerine bilgi verilmediğinden dolayı herhangi bir aksaklık yaşamadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 2.83.1. Dilleri, Renkleri, ırkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Kardeş Olduğumuz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Kardeş Olduğumuzu	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
Okur-Yazar	4	4,0	4	4,0	8	8,0
İlköğretim	30	30,0	33	33,0	63	63,0
Lise	6	6,0	9	9,0	15	15,0
Üniversite	7	7,0	3	3,0	10	10,0
Diğer	0	,0	4	4,0	4	4,0
Toplam	47	47,0	53	53,0	100	100,0

Eğitim durumu ile Türk hacılarının dilleri, renkleri, ırkları, ülkeleri ve kültürleri farklı olan Müslümanlarla birlikte ibadet edilmesinin hacılara nasıl

duygular uyandırdığı karşılaştırıldığında, okur-yazar olanların % 4'ü, ilköğretim mezunlarının % 30'u, lise mezunlarının % 16'sı, üniversite mezunlarının % 7'si, "Kardeş olduğumuz duygusunu uyandırdı" cevabını vermiştir.

Tablo 2.83.2. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Bir Bütün Olduğumuz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Bir Bütün Olduğumuzu	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
Okur-Yazar	4	4,0	4	4,0	8	8,0
İlköğretim	35	35,0	28	28,0	63	63,0
Lise	9	9,0	6	6,0	15	15,0
Üniversite	5	5,0	5	5,0	10	10,0
Diğer	3	3,0	1	1,0	4	4,0
<i>Toplam</i>	<i>56</i>	<i>56,0</i>	<i>44</i>	<i>44,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.83.3. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Her Zaman Birbirimizi Desteklemeliyiz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Birbirimizi Desteklememiz Gerektiği	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
Okur-Yazar	0	,0	8	8,0	8	8,0
İlköğretim	7	7,0	56	56,0	63	63,0
Lise	2	2,0	13	13,0	15	15,0
Üniversite	2	2,0	8	8,0	10	10,0
Diğer	0	,0	4	4,0	4	4,0
<i>Toplam</i>	<i>11</i>	<i>11,0</i>	<i>89</i>	<i>89,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.83.4. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Türk Hacılarının Farklı Olduğu Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Türk Hacılarının Farklı Olduğu	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
Okur-Yazar	0	,0	8	8,0	8	8,0
İlköğretim	2	2,0	61	61,0	63	63,0
Lise	2	2,0	13	13,0	15	15,0
Üniversite	0	,0	10	10,0	10	10,0
Diğer	1	1,0	3	3,0	4	4,0
<i>Toplam</i>	<i>5</i>	<i>5,0</i>	<i>95</i>	<i>95,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.83.2.'ye göre, okur-yazar olanların % 4'ü, ilköğretim mezunlarının % 35'i, lise mezunlarının % 9'u, üniversite mezunlarının % 5'i, okur-yazar olmayanların % 3'ü, "Bir bütün olduğumuz duygusunu uyandırdı" cevabını vermişlerdir.

Tablo 2.83.3.'e göre, ilköğretim mezunlarının % 7'si, lise ve üniversite mezunlarının % 2'si "Birbirimizi her zaman desteklememiz gerektiği duygusunu uyandırdı" cevabını vermişlerdir.

Tablo 2.84. Hacıların "Hac Dönüşü Dini Yaşantınızda Bir Değişiklik Oldu mu?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Evet	%	Hayır	%	Kısmen	%	Toplam	%
Okur-Yazar	6	6,0	0	,0	2	2,0	8	8,0
İlköğretim	57	57,0	2	2,0	4	4,0	63	63,0
Lise	11	11,0	0	,0	4	4,0	15	15,0
Üniversite	7	7,0	0	,0	3	3,0	10	10,0
Diğer	3	3,0	1	1,0	0	,0	4	4,0
Toplam	84	84,0	3	3,0	13	13,0	100	100,0

Eğitim durumu ile hacıların hac dönüşü dini yaşantılarında bir değişiklik olup olmama durumları karşılaştırıldığında, okur-yazar olanların % 6'sı, ilköğretim mezunlarının % 57'si lise mezunlarının % 11'i, üniversite mezunlarının % 7'si, okur-yazar olmayanların % 3'ü "Dini yaşantılarında değişiklik olduğunu" ifade etmişlerdir. % 13' lük bir oran ise dini yaşantılarında kısmen değişiklik olduğunu, % 3' lük gibi düşük bir oran da "Dini yaşantılarında değişiklik olmadığını" ifade etmişlerdir.

2.1.5. Örneklemin Yaşanılan Yerleşim Birimine Göre Dağılımı

Tablo 2.85. Hacı Adaylarının "Kayıt İşlemlerinde Herhangi Bir Zorlukla Karşılaştınız mı?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Yerleşim Yeri Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Evet	%	Hayır	%	Kısmen	%	Toplam	%
Köy-Belde	0	,0	6	6,0	0	,0	6	6,0
İlçe	0	,0	10	10,0	1	1,0	11	11,0
İl	5	5,0	73	73,0	5	5,0	83	83,0
Toplam	5	5,0	89	89,0	6	6,0	100	100,0

Tablo 2.85.'de görüldüğü gibi, kayıt işlemlerinde herhangi bir zorlukla karşılaştınız mı? sorusuna, ilde yaşayanların %5'i "Evet" cevabını vermiştir. İlçede yaşayanların %1'i, ilde yaşayanların %5'i "Kısmen" cevabını vermiştir. Köyde yaşayanların %6'sı, ilçede yaşayanların %10'u, ilde yaşayanların %73'ü ise "Hayır" cevabını vermişlerdir.

Tablo 2.86. Hacı Adaylarının "D.İ.B.'in Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerinden Nasıl Haberdar Edildiniz?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Telefonla	%	Camide Vaazla	%	Müftülük Tarafından	%	Şirket Tarafından	%	Diğer	%	Toplam	%
Köy-Belde	3	3,0	2	2,0	1	1,0	0	,0	0	,0	6	6,0
İlçe	4	4,0	4	4,0	2	2,0	0	,0	1	1,0	11	11,0
İl	45	45,0	8	8,0	16	16,0	3	3,0	11	11,0	83	83,0
Toplam	52	52,0	14	14,0	19	19,0	3	3,0	12	12,0	100	100,0

Tablo 2.86.'ya göre, mülakata katılan hacılardan, ilgili soruya, köyde yaşayanları %3'ü "Telefonla haberdar edildim", ilçede yaşayanları %4'ü "Telefonla haberdar edildim", %4'ü "Camide vaazla haberdar edildim", ilde yaşayanların %45'i ise "Telefonla haberdar edildim" cevabını vermiştir.

Tablo 2.87. Hacı Adaylarının "Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Katıldınız mı?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Evet Katıldım	%	Hayır Katılmadım	%	Toplam	%
Köy-Belde	5	5,0	1	1,0	6	6,0
İlçe	10	10,0	1	1,0	11	11,0
İl	65	65,0	18	18,0	83	83,0
Toplam	80	80,0	20	20,0	100	100,0

Tablo 2.87.'ye göre, mülakata katılan hacılardan, köyde yaşayanların %5'i, ilçede yaşayanların %10'u, ilde yaşayanların %65'i “Evet katıldım” cevabını verirken, %20'lik bir oran “Hayır katılmadım” cevabını vermiştir.

Tablo 2.88. Hacı Adaylarının “Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Ne Kadar Katıldınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Bir Hafta	%	İki Hafta	%	Üç Hafta	%	Toplam	%
Köy-Belde	2	2,5	0	,0	3	3,7	5	6,2
İlçe	6	7,4	0	,0	4	4,9	10	12,3
İl	39	48,1	17	21,0	10	12,3	66	81,5
<i>Toplam</i>	<i>47</i>	<i>58,0</i>	<i>17</i>	<i>21,0</i>	<i>17</i>	<i>21,0</i>	<i>81</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.88.'de mülakata katılan hacılardan, köyde yaşayanların %2,5'i, ilçede yaşayanların %7,4'ü, ilde yaşayanların %39'u, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın düzenlediği hac eğitim seminerlerine “Bir hafta süreyle” katıldıklarını ifade etmiştir. İlde yaşayanların %17'si “İki hafta süreyle” katıldığını, köyde yaşayanların %3,7'si, ilçede yaşayanların %4,9'u, ilde yaşayanların %12,3'ü ise “Üç hafta süreyle” hac eğitim seminerlerine katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 2.89. Hacı Adaylarının Hac Eğitim Seminerlerine Neden Katılmadınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yerleşim Yeri Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Ek Kontenjandan Gidildiği İçin	%	Meşguliyetler Sebebiyle	%	Şirketle Gittiğim için	%	Diğer	%	Toplam	%
Köy-Belde	0	,0	0	,0	1	5,3	0	,0	1	5,3
İlçe	1	5,3	0	,0	0	,0	0	,0	1	5,3
İl	5	26,3	6	31,6	2	10,5	4	21,1	17	89,5
<i>Toplam</i>	<i>6</i>	<i>31,6</i>	<i>6</i>	<i>31,6</i>	<i>3</i>	<i>15,8</i>	<i>4</i>	<i>21,1</i>	<i>19</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.89.'a göre, mülakata katılan hacılardan, cevabınız “Hayır” ise, neden katılmadınız? sorusuna, köyde yaşayanların %5,3'ü şirketle gittiğim için cevabını verirken, ilçede yaşayanların %5,3'ü ek kontenjandan hacca gidildiği için, ilde

yaşayanların %31,6'sı ise “Meşguliyetler sebebiyle” hac eğitim seminerlerine katılamadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 2.90.1. Hacı Adaylarının Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında Hacla İlgili Kitap, Dergi vs. Kaynaklardan Bilgi Edinme Durumlarının Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Kitap Okudum	%	Kitap Okumadım	%	Toplam	%
Köy-Belde	6	6,0	0	,0	6	6,0
İlçe	1	1,0	10	1,0	11	11,0
İl	58	58,0	25	25,0	83	83,0
<i>Toplam</i>	<i>65</i>	<i>65,0</i>	<i>35</i>	<i>35,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.90.2. Hacı Adaylarının Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında Hacla İlgili Video Seyretme Durumlarının Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Video Seyrettim	%	Video Seyretmedim	%	Toplam	%
Köy-Belde	0	,0	6	6,0	6	6,0
İlçe	0	,0	11	11,0	11	11,0
İl	14	14,0	69	69,0	83	83,0
<i>Toplam</i>	<i>14</i>	<i>14,0</i>	<i>86</i>	<i>86,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.90.3. Hacı Adaylarının Haccın Edası Konusunda, Hac Eğitim Seminerleri Dışında Daha Önce Hacca Gidenlerden Bilgi Edinme Durumlarının Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Daha Önce Gidenlerden Bilgi Edindim	%	Bilgi Edinmedim	%	Toplam	%
Köy-Belde	1	1,0	5	5,0	6	6,0
İlçe	6	6,0	5	5,0	11	11,0
İl	23	23,0	60	60,0	83	83,0
<i>Toplam</i>	<i>30</i>	<i>30,0</i>	<i>70</i>	<i>70,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.90.1.'de görüldüğü gibi, “Haccın edası konusunda, hac eğitim seminerleri dışında, herhangi bir şekilde bilgi edindiniz mi?” sorusuna, köyde yaşayan hacıların % 6'sı, ilçede yaşayan hacıların % 1'i, ilde yaşayan hacıların % 58'i “Kitap okudum” cevabını vermiştir. Tablo 2.90.2.'ye göre, ilde yaşayan hacıların % 14'ü hacla ilgili “video seyrettiklerini” ifade etmişlerdir.

Tablo 2.90.3.'ye göre, ilgili soruya, köyde yaşayan hacıların % 1'i, ilçede yaşayan hacıların % 6'sı, ilde yaşayan hacıların % 23'ü, "Daha önce gidenlerden bilgi edindim" cevabını vermiştir.

Tablo 2.91. Hacı Adaylarının "Hac Bürosundan Verilen Hac İlmihali ve Diğer Kitapları Hacca Gitmeden Önce Okudunuz Mu?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Evet, Okudum	%	Hayır, Okumadım	%	Toplam	%
Köy-Belde	4	4,0	2	2,0	6	6,0
İlçe	7	7,0	4	4,0	11	11,0
İl	75	75,0	8	8,0	83	83,0
<i>Toplam</i>	<i>86</i>	<i>86,0</i>	<i>14</i>	<i>14,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Yerleşim Yeri ile hac bürosundan verilen hac ilmihali ve diğer kitapları hacca gitmeden önce okudunuz mu sorusu karşılaştırıldığında, mülakata katılan hacılardan, köyde yaşayanların % 4'ü, ilçede yaşayanların % 7'si, ilde yaşayanların % 75'i "Evet verilen kitapları okudum" cevabını vermiştir. % 14 oranında ise "Hayır okumadım" cevabı verilmiştir.

Tablo 2.92. Hacı Adaylarının "Hac İbadetinin Öneminden Bahsedildi ise Faydalı Oldu mu?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Evet	%	Hayır	%	Çok Faydalı	%	Toplam	%
Köy-Belde	4	4,9	1	1,2	1	1,2	6	7,4
İlçe	7	8,6	1	1,2	2	2,5	10	12,3
İl	54	66,7	3	3,7	8	9,9	65	80,2
<i>Toplam</i>	<i>65</i>	<i>80,2</i>	<i>5</i>	<i>6,2</i>	<i>11</i>	<i>13,6</i>	<i>81</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.92.'ye göre, mülakata katılan hacılardan, bu soruya köyde yaşayanların %4,9' u, ilçede yaşayanların %8,6'sı, ilde yaşayanların % 66'7 si, "Evet faydalı oldu" cevabını verirken, köyde yaşayanların %1,2' si, ilçede yaşayanların %1,2'si, ilde yaşayanların %3,7' si "Hayır faydalı olmadı" cevabını vermiştir. Köyde yaşayanların %1,2'si, ilçe yaşayanların %2,5'i, ilde yaşayanların %9,9'u ise "Çok faydalı oldu" cevabını vermiştir.

Tablo 2.93. Hacı Adaylarının Hac Yolculuğu Sırasında, Otelde, Hac 'da, Arafat'ta Çeşitli Nedenlerle Sabırsızlık Gösteren Kişilere Karşı Nasıl Davranmanız Gerektiği Konusunda, Hac Eğitim Seminerlerinin Size Faydası Oldu mu?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Evet	%	Hayır	%	Kısmen	%	Toplam	%
Köy-Belde	5	6,2	1	1,2	0	,0	6	7,4
İlçe	9	11,1	1	1,2	0	,0	10	12,3
İl	58	71,6	2	2,5	5	6,2	65	80,2
<i>Toplam</i>	72	88,9	4	4,9	5	6,2	81	100,0

Tablo 2.93.'e göre, mülakata katılan hacılardan, "Hac yolculuğu sırasında, otelde, Hac 'da, Arafat'ta çeşitli nedenlerle sabırsızlık gösteren kişilere karşı nasıl davranmanız gerektiği konusunda, hac eğitim seminerlerinin size faydası oldu mu?" sorusuna, köyde yaşayanların %6,2'si, ilçede yaşayanların %11,1'i, ilde yaşayanların %71,6'sı "Evet faydalı oldu" cevabını vermiştir. İlde yaşayanların %6,2'si "Kısmen faydalı oldu" cevabını verirken, köyde yaşayanların %1,2'si, ilçede yaşayanların %1,2'si ve ilde yaşayanların %2,5'i ise "Hayır faydalı olmadı" cevabını vermiştir.

Tablo 2.94. Hacıların "Hac Esnasında Görevlilerin Size Vaaz Vermelerini Nasıl Değerlendiriyorsunuz?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Mutlaka Verilmelidir	%	Gerek Yok	%	Verilebilir	%	Toplam	%
Köy-Belde	5	5,0	0	,0	1	1,0	6	6,0
İlçe	11	11,0	0	,0	0	,0	11	11,0
İl	64	64,0	1	1,0	18	18,0	83	83,0
<i>Toplam</i>	80	80,0	1	1,0	19	19,0	100	100,0

Tablo 2.94.'te görüldüğü gibi, bu soruya köyde yaşayanların %5'i, ilde yaşayanların %11'i, ilde yaşayanların %64'ü, "Mutlaka vaaz verilmelidir" cevabını vermiştir. Köyde yaşayanların %1'i, ilde yaşayanların %18'i ise "Verilebilir" cevabını vermiştir.

Tablo 2.95.1. Hac Esnasında İnançla İlgili Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	İnançla İlgili	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
Köy-Belde	3	3,0	3	3,0	6	6,0
İlçe	4	4,0	7	7,0	11	11,0
İl	36	36,0	47	47,0	83	83,0
<i>Toplam</i>	<i>43</i>	<i>43,0</i>	<i>57</i>	<i>57,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.95.2. Hac Esnasında Ahlakla İlgili Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Ahlakla İlgili	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
Köy-Belde	1	1,0	5	5,0	6	6,0
İlçe	3	3,0	8	8,0	11	11,0
İl	14	14,0	69	69,0	83	83,0
<i>Toplam</i>	<i>18</i>	<i>18,0</i>	<i>82</i>	<i>82,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.95.3. Hac Esnasında İlmihal Konularında Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	İlmihalle İlgili	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
Köy-Belde	2	2,0	4	4,0	6	6,0
İlçe	4	4,0	7	7,0	11	11,0
İl	33	33,0	50	50,0	83	83,0
<i>Toplam</i>	<i>39</i>	<i>39,0</i>	<i>61</i>	<i>61,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.95.4. Hac Esnasında Güncel Dini Konularda Bilgilendirilmek İsteyen Hacıların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Güncel Dini Konular	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
Köy-Belde	0	,0	6	6,0	6	6,0
İlçe	1	1,0	10	10,0	11	11,0
İl	7	7,0	76	76,0	83	83,0
<i>Toplam</i>	<i>8</i>	<i>8,0</i>	<i>92</i>	<i>92,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.95.1.'e göre, "Hac esnasında hangi konularda bilgilendirilmek istersiniz?" sorusuna, köyde yaşayanların %3'ü, ilçede yaşayanların % 4'ü, ilde

yaşayanların % 36'sı, “İnanç konusunda” bilgilendirilmek istediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 2.95.2.'ye göre, “Hac esnasında hangi konularda bilgilendirilmek istersiniz?” sorusuna, köyde yaşayanların %1'i, ilçede yaşayanların % 3'ü, ilde yaşayanların % 14'ü, “Ahlakla ilgili” konularda bilgilendirilmek istediklerini ifade etmişlerdir. Tablo 2.95.3.'e göre, “Hac esnasında hangi konularda bilgilendirilmek istersiniz?” sorusuna, köyde yaşayanların %2'si, ilçede yaşayanların % 4'ü, ilde yaşayanların % 33'ü, “İlmihal konularında” bilgilendirilmek istediklerini ifade etmişlerdir. Tablo 2.95.4.'e göre, “Hac esnasında hangi konularda bilgilendirilmek istersiniz?” sorusuna, ilçede yaşayanların % 1'i, ilde yaşayanların % 7'si, “Güncel dini konularda” bilgilendirilmek istediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 2.96. Hacıların “Hac İbadetini Yerine Getirirken, Size Bilgi Verilmediğinden Dolayı Birtakım Aksaklıklar Yaşadınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Evet Yaşadım	%	Hayır Yaşamadım	%	Toplam	%
Köy-Belde	4	4,0	2	2,0	6	6,0
İlçe	2	2,0	9	9,0	11	11,0
İl	17	17,0	66	66,0	83	83,0
Toplam	23	23,0	77	77,0	100	100,0

Tablo 2.96.'ya göre, mülakata katılan hacılardan, köyde yaşayanların % 4'ü, ilçede yaşayanların % 2'si, ilde yaşayanların % 17'si “Evet yaşadım” cevabını vermiştir. Köyde yaşayanların % 2'si, ilçede yaşayanların % 9'u, ilde yaşayanların % 66'sı “Hayır yaşamadım” cevabını vermiştir.

Tablo 2.97.1. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Kardeş Olduğumuz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Kardeş Olduğumuzu	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
Köy-Belde	0	,0	6	6,0	6	6,0
İlçe	4	4,0	7	7,0	11	11,0
İl	43	43,0	40	40,0	83	83,0
Toplam	47	47,0	53	53,0	100	100,0

Tablo 2.97.2. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Bir Bütün Olduğumuz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Bir Bütün Olduğumuzu	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
Köy-Belde	4	4,0	2	2,0	6	6,0
İlçe	7	7,0	4	4,0	11	11,0
İl	45	45,0	38	38,0	83	83,0
Toplam	56	56,0	44	44,0	100	100,0

Tablo 2.97.3. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Her Zaman Birbirimizi Desteklemeliyiz Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Birbirimizi Desteklememiz Gerektiği	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
Köy-Belde	0	,0	6	6,0	6	6,0
İlçe	1	1,0	10	10,0	11	11,0
İl	10	10,0	73	73,0	83	83,0
Toplam	11	11,0	89	89,0	100	100,0

Tablo 2.97.4. Dilleri, Renkleri, Irkları, Ülkeleri ve Kültürleri Farklı Olan Müslümanlarla Birlikte İbadet Etmenin Türk Hacılarının Farklı Olduğu Duygusunu Uyandırdığını Düşünen Hacıların Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Türk Hacılarının Farklı Olduğu	%	Cevap Yok	%	Toplam	%
Köy-Belde	2	2,0	4	4,0	6	6,0
İlçe	0	,0	11	11,0	11	11,0
İl	3	3,0	80	80,0	83	83,0
Toplam	5	5,0	95	95,0	100	100,0

Tablo 2.97.1.'e göre “Dilleri, renkleri, ırkları, ülkeleri ve kültürleri farklı olan Müslümanlarla birlikte ibadet etmeniz size nasıl duygular uyandırdı?” sorusuna, ilçede yaşayanların % 4’ü ilde yaşayanların % 43’ü “Kardeş olduğumuz duygusunu uyandırdı” cevabını vermiştir.

Tablo 2.97.2.'ye göre, köyde yaşayanların % 4'ü, ilçede yaşayanların % 7'si, ilde yaşayanların % 45'i "Bir bütün olduğumuz duygusunu uyandırdı" cevabını vermiştir.

Tablo 2.97.3.'e göre, ilçede yaşayanların % 1'i, ilde yaşayanların % 10'u "Birbirimizi desteklememiz gerektiği duygusunu uyandırdı" cevabını vermiştir.

Tablo 2.97.4.'e göre "Dilleri, renkleri, ırkları, ülkeleri ve kültürleri farklı olan Müslümanlarla birlikte ibadet etmeniz size nasıl duygular uyandırdı?" sorusuna, köyde yaşayanların % 4'ü ilde yaşayanların % 3'ü "Türk hacılarının farklı olduğu duygusunu uyandırdı" cevabını vermiştir.

2.1.6. Örneklemin Tercih Edilen Hac Organizasyonuna Göre Dağılımı

Tablo 2.98. Hacı Adaylarının "Başvurduğunuz Müftülük Hac Bürosunda Nasıl Karşılandınız?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı

Hacca Gidilen Organizasyon	Çok Samimi	%	Normal Karşılandım	%	Toplam	%
Diyanet	36	36,0	34	34,0	70	70,0
Şirket	12	12,0	18	18,0	30	30,0
Toplam	48	48,0	52	52,0	100	100,0

Hacca Diyanet İşleri Başkanlığı hac organizasyonu ile gidenlerin % 36'sı, başvuru müftülük hac bürosunda "Çok samimi karşılandıklarını", %34'ü ise normal karşılandıklarını ifade etmişlerdir. Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği'ne bağlı A grubu seyahat acenteleriyle (şirketlerle) hac görevini yapanların % 18'i başvuru müftülük hac bürosunda "Normal karşılandıklarını", % 12'si ise çok samimi karşılandıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 2.99. Hacı Adaylarının "Kayıt İşlemlerinde Herhangi Bir Zorlukla Karşılaştınız mı?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı

Hacca Gidilen Organizasyon	Evet	%	Hayır	%	Kısmen	%	Toplam	%
Diyanet	1	1,0	64	64,0	5	5,0	70	70,0
Şirket	4	4,0	25	25,0	1	1,0	30	30,0
Toplam	5	5,0	89	89,0	6	6,0	100	100,0

Tablo 2.99.'a göre, mülakata katılan hacılardan, kayıt işlemlerinde herhangi bir zorlukla karşılaştınız mı? sorusuna, Diyanet organizasyonunu tercih edenlerin % 1'i "Evet", %5'i "Kısmen" cevabını vermiştir. Şirket organizasyonunu tercih edenlerin %4'ü "Evet", %1'i "Kısmen" cevabını vermiştir. Diyanet organizasyonunu tercih edenlerin büyük çoğunluğu yani %64'ü, şirket organizasyonunu tercih edenlerin % 25'i ise herhangi bir zorlukla karşılaşmadıkları cevabını vermişlerdir.

Tablo 2.100. Hacı Adaylarının "D.İ.B.'in Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Katıldınız mı?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı

Hacca Gidilen Organizasyon	Evet Katıldım	%	Hayır Katılmadım	%	Toplam	%
Diyanet	62	62,0	8	8,0	70	70,0
Şirket	18	18,0	12	12,0	30	30,0
Toplam	80	80,0	20	20,0	100	100,0

Tablo 2.100.'e göre, mülakata katılan hacılardan, Diyanet organizasyonu tercih edenlerin % 62'si, şirket organizasyonunu tercih edenlerin % 18'i hac eğitim seminerlerine "Evet katıldım" cevabını vermiştir. Diyanet organizasyonu tercih edenlerin %8'i, şirket organizasyonunu tercih edenlerin % 12'si hac eğitim seminerlerine "Hayır katılmadım" cevabını vermiştir. Tablo 2.100.'de görüldüğü gibi şirket organizasyonunu tercih edenlerin yarıya yakın bir oranı hac eğitim seminerlerine katılmamıştır.

Tablo 2.101. Hacı Adaylarının "D.İ.B.'in Düzenlediği Hac Eğitim Seminerlerine Ne Kadar Katıldınız?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı

Hacca Gidilen Organizasyon	Bir Hafta	%	İki Hafta	%	Üç Hafta	%	Toplam	%
Diyanet	35	43,2	15	18,5	12	14,8	62	76,5
Şirket	12	14,8	2	2,5	5	6,2	19	23,5
Toplam	47	58,0	17	21,0	17	21,0	81	100,0

Tablo 2.201.'a göre, mülakata katılan hacılardan, Diyanet organizasyonu tercih edenlerin %43,2'si, şirket organizasyonunu tercih edenlerin %14,8'i, bu soruya “Bir hafta süreyle katıldım” cevabını verirken, Diyanet organizasyonu tercih edenlerin %18,5'i, şirket organizasyonunu tercih edenlerin %2,5'i, bu soruya “İki hafta süreyle katıldım cevabını” vermiştir. Diyanet organizasyonu tercih edenlerin %14,8'si, şirket organizasyonunu tercih edenlerin %6,2'si ise “Üç hafta süreyle katıldım” cevabını vermiştir.

Tablo 2.102. Hacı Adaylarının “Hac Eğitim Seminerlerine Neden Katılmadınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı

Hacca Gidilen Organizasyon	Ek Kontenjandan Gidildiği İçin	%	Meşguliyetler Sebebiyle	%	Şirketle Gittiğim İçin	%	Diğer	%	Toplam	%
Diyanet	4	21,1	1	5,3	0	,0	3	15,8	8	42,1
Şirket	2	10,5	5	26,3	3	15,8	1	5,3	11	57,9
Toplam	6	31,6	6	31,6	3	15,8	4	21,1	100	100,0

Tablo 2.202.'de görüldüğü gibi, Diyanet organizasyonu tercih edenlerin %21,1'i, şirket organizasyonunu tercih edenlerin %10,5'i, yukarıdaki soruya “Ek kontenjandan gittiğimiz için” cevabını verirken, Diyanet organizasyonu tercih edenlerin %5,3'ü, şirket organizasyonunu tercih edenlerin %26,3'ü, “Meşguliyetler sebebiyle” şeklinde cevap vermiştir. Şirket organizasyonunu tercih edenlerin %15,8'i ise “Şirket organizasyonunu tercih ettiğim için” cevabını vermiştir.

Tablo 2.103. Hacı Adaylarının Hac Bürosundan Verilen Hac İlmihali Ve Diğer Kitapları Hacca Gitmeden Önce Okudunuz mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı

Hacca Gidilen Organizasyon	Evet Okudum	%	Hayır Okumadım	%	Toplam	%
Diyanet	64	64,0	6	6,0	70	70,0
Şirket	22	22,0	8	8,0	30	30,0
Toplam	86	86,0	14	14,0	100	100,0

Tablo 2.103.'e göre, mülakata katılan hacılardan, Diyanet organizasyonu tercih edenlerin %64'ü, şirket organizasyonunu tercih edenlerin %22'si, "Hac bürosundan (Müftülüklerden) verilen hac ilmi hali ve diğer kitapları hacca gitmeden önce okudunuz mu?" sorusuna "Evet verilen kitapları okudum" cevabını verirken, % 14'lük bir oran ise "Hayır okumadım" cevabını vermiştir.

Tablo 2.104. Hacı Adaylarının "Hac İbadetinin Öneminden Bahsedildi ise Faydalı Oldu mu?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı

Hacca Gidilen Organizasyon	Evet	%	Hayır	%	Çok Faydalı	%	Toplam	%
Diyanet	49	60,5	5	6,2	8	9,9	62	76,5
Şirket	16	19,8	0	,0	3	3,7	19	23,5
Toplam	65	80,2	5	6,2	11	13,6	81	100,0

Tablo 2.104.'e göre, mülakata katılan hacılardan, Diyanet organizasyonu tercih edenlerin %9,9'u, şirket organizasyonunu tercih edenlerin %3,7'si, bu soruya "Çok faydalı oldu", Diyanet organizasyonu tercih edenlerin %60,5'i, şirket organizasyonunu tercih edenlerin %19,8'i, "Evet faydalı oldu" cevabını vermiştir. Diyanet organizasyonu tercih edenlerin %6,2'si ise "Hayır faydalı olmadı" cevabını vermiştir.

Tablo 2.105. Hacı Adaylarının "Hac Eğitim Seminerlerinde Arafat Vakfesi, Tavaf ve Haccın Vacipleri ile İlgili Yeterli Bilgiye Sahip Oldunuz mu?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı

Hacca Gidilen Organizasyon	Evet Oldum	%	Hayır Olmadım	%	Toplam	%
Diyanet	48	59,3	14	17,3	62	76,5
Şirket	14	17,3	5	6,2	19	23,5
Toplam	62	76,5	19	23,5	81	100,0

Tablo 2.105.'e göre, mülakata katılan hacılardan, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın organizasyonu tercih edenlerin %59,3'ü, şirket organizasyonunu tercih edenlerin %17,3'ü "Hac eğitim seminerlerinde Arafat vakfesi, Tavaf ve

Haccın vacipleri ile ilgili yeterli bilgiye sahip oldunuz mu? sorusuna “Evet yeterli bilgiye sahip oldum” cevabını vermiştir.

Tablo 2.105.’e göre, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın organizasyonu tercih edenlerin %17,3’ü, şirket organizasyonunu tercih edenlerin %6,2’si ise “Hayır yerli bilgiye sahip olmadım” cevabını vermiştir.

Tablo 2.106. Hacı Adaylarının “Hac Yolculuğu Sırasında, Otelde, Hac’ da, Arafat’ta Çeşitli Nedenlerle Sabırsızlık Gösteren Kişilere Karşı Nasıl Davranmanız Gerektiği Konusunda, Hac Eğitim Seminerlerinin Size Faydası Oldu Mu?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı

Hacca Gidilen Organizasyon	Evet	%	Hayır	%	Kısmen	%	Toplam	%
Diyanet	55	67,9	3	3,7	4	4,9	62	76,5
Şirket	17	21,0	1	1,2	1	1,0	19	23,5
Toplam	72	88,9	4	4,9	5	6,2	81	100,0

Tablo 2.106.’de görüldüğü gibi, bu soruya, Diyanet organizasyonu tercih edenlerin %67,9’u “Evet faydalı oldu” cevabını verirken, %4,9’u ise “Kısmen faydalı oldu” cevabını vermiştir. Şirket organizasyonunu tercih edenlerin %21’i, “Evet faydası oldu” cevabını verirken, %1 gibi düşük bir oran ise “Kısmen faydalı oldu” cevabını vermiştir.

Tablo 2.107. Hacıların “Kafile Başkanının ve Din Görevlilerinin Rehberliğinden, Sevk ve İdaresinden, Hizmetlerinden Memnun Kaldınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı

Hacca Gidilen Organizasyon	Çok Memnun	%	Kısmen Memnun	%	Hiç Memnun Kalmadım	%	Toplam	%
Diyanet	45	45,0	24	24,0	1	1,0	70	70,0
Şirket	21	21,0	5	5,0	4	4,0	30	30,0
Toplam	66	66,0	29	29,0	5	5,0	100	100,0

Tablo 2.107.’de, mülakata katılan hacılardan, yukarıdaki soruya, Diyanet organizasyonu tercih edenlerin %45’i, “Çok memnun kaldığını” % 24’ü “Kısmen memnun kaldığını” %1’i ise “Hiç memnun kalmadığını” ifade etmiştir.

Şirket organizasyonunu tercih edenlerin %21'i, "Çok memnun kaldığını" %5'i "Kısmen memnun kaldığını" %4'ü ise hiç memnun kalmadığını ifade etmiştir.

Tablo 2.107.'yi hacca gidilirken tercih edilen organizasyon açısından incelediğimizde, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın organizasyonunu tercih edenlerin, sevk ve idaresinden, hizmetlerden kısmen memnun kalanların oranının daha yüksek bir oran olduğunu görürken, şirket organizasyonunu tercih edenlerin oranının daha düşük bir oran olduğunu görmekteyiz.

Tablo 2.108. Hacıların "Hac Eğitim Seminerlerinde, Hacda Yapacağınız Alış- Verişle İlgili Bilgi Verildi mi?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı

Hacca Gidilen Organizasyon	Evet	%	Hayır	%	Toplam	%
Diyanet	53	65,4	9	11,1	62	76,5
Şirket	13	16,0	6	7,4	19	23,5
<i>Toplam</i>	<i>66</i>	<i>81,5</i>	<i>15</i>	<i>18,5</i>	<i>81</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.108.'a göre, mülakata katılan hacılardan, Diyanet organizasyonu tercih edenlerin %65'4'ü, hacda yapacakları alış-verişle ilgili bilgi verildiğini ifade ederken, %11,1 bilgi verilmediğini ifade etmiştir. Şirket organizasyonunu tercih edenlerin %16'sı, hacda yapacakları alış-verişle ilgili bilgi verildiğini ifade ederken,%7,4'ü bilgi verilmediğini ifade etmiştir.

Tablo 2.109. Hacıların "İhrama Girdikten Sonra Yapmamanız Gereken Davranışlar Konusunda Bilgilendirildiniz mi?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı

Hacca Gidilen Organizasyon	Evet	%	Kısmen	%	Hiç	%	Toplam	%
Diyanet	62	62,0	6	6,0	2	2,0	70	70,0
Şirket	28	28,0	2	2,0	0	,0	30	30,0
<i>Toplam</i>	<i>90</i>	<i>90,0</i>	<i>8</i>	<i>8,0</i>	<i>2</i>	<i>2,0</i>	<i>100</i>	<i>100,0</i>

Tablo 2.109.'a göre, mülakata katılan hacılardan, "İhrama girdikten sonra yapmamanız gereken davranışlar konusunda bilgilendirildiniz mi?" sorusuna, Diyanet organizasyonu tercih edenlerin %62'si, "Evet bilgilendirildim",

%6'sı “Kısmen bilgilendirildim”, %22'si “Hiç bilgilendirilmedim” cevabını vermiştir. Şirket organizasyonunu tercih edenlerin %28'i ise “Evet bilgilendirildim”, %2'si “Kısmen bilgilendirildim” cevabını vermiştir.

Tablo 2.109. hacca gidilirken tercih edilen organizasyona göre incelendiğinde, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın organizasyonunu tercih edenlerle, şirket organizasyonunu tercih edenlerin büyük çoğunluğunun İhrama girdikten sonra yapılması gereken davranışlar hakkında bilgilendirildiğini görmekteyiz.

Tablo 2.110. Hacıların “Hac Sırasında Okumanız Gereken Duaları Usulüne Uygun Okumanız Noktasında Eğitim Aldınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı

Hacca Gidilen Organizasyon	Evet Aldım	%	Hayır Almadım	%	Toplam	%
Diyanet	57	57,0	13	13,0	70	70,0
Şirket	22	22,0	8	8,0	30	30,0
Toplam	79	79,0	21	21,0	100	100,0

Tablo 2.110.'e göre, Diyanet organizasyonu tercih edenlerin %57'si, şirket organizasyonunu tercih edenlerin %22'si “Evet aldım” cevabını verirken, Diyanet organizasyonu tercih edenlerin %13'ü, şirket organizasyonunu tercih edenlerin %8'i “Hayır almadım” cevabını vermiştir.

Tablo 2.111. Hacıların “Arafat'ta Vakfe İle İlgili, Görevliler Sizi Yeterince Bilgilendirdiler mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı

Hacca Gidilen Organizasyon	Evet	%	Kısmen	%	Hiç	%	Toplam	%
Diyanet	55	55,0	13	13,0	2	2,0	70	70,0
Şirket	24	24,0	4	4,0	2	2,0	30	30,0
Toplam	79	79,0	17	17,0	4	4,0	100	100,0

Tablo 2.111.'ye göre, Diyanet organizasyonu tercih edenlerin %55'i, “Arafat'ta vakfe ile ilgili, görevliler sizi yeterince bilgilendirdiler mi?” sorusuna, “Evet bilgilendirildim”, %13'ü “Kısmen bilgilendirildim”, %2'si ise “Hiç bilgilendirilmedim” cevabını vermiştir. Şirket organizasyonunu tercih edenlerin

%24'ü, “Evet bilgilendirildim”, %4'ü “Kısmen bilgilendirildim”, %2'si ise “Hiç bilgilendirilmedim” cevabını vermiştir.

Tablo 2.112. Hacıların “Hac İbadetini Yerine Getirirken, Size Bilgi Verilmediğinden Dolayı Birtakım Aksaklıklar Yaşadınız mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı

Hacca Gidilen Organizasyon	Evet Yaşadım	%	Hayır Yaşamadım	%	Toplam	%
Diyanet	14	14,0	56	56,0	70	70,0
Şirket	9	9,0	21	21,0	30	30,0
<i>Toplam</i>	23	23,0	77	77,0	100	100,0

Tablo 2.112.'e göre, mülakata katılan hacılardan, Diyanet organizasyonu tercih edenlerin %14'ü, şirket organizasyonunu tercih edenlerin % 9'u, bu soruya “Evet yaşadım” cevabını verirken, Diyanet organizasyonu tercih edenlerin %56'sı, şirket organizasyonunu tercih edenlerin %21'i, “Hayır yaşamadım” cevabını vermiştir.

Tablo 2.113. Hacıların “Hac Esnasında Başka Şehir Ve Ülkelerin Vatandaşlarına Nasıl Davranmanız Gerektiği Konusunda Bilgilendirildiniz mi?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Tercih Edilen Organizasyona Göre Dağılımı

Hacca Gidilen Organizasyon	Evet Bilgilendirildim	%	Hayır Bilgilendirilmedim	%	Toplam	%
Diyanet	56	56,0	14	14,0	70	70,0
Şirket	24	24,0	6	6,0	30	30,0
<i>Toplam</i>	80	80,0	20	20,0	100	100,0

Tablo 2.113.'e göre, mülakata katılan hacılardan, Diyanet organizasyonu tercih edenlerin %56'sı, şirket organizasyonunu tercih edenlerin %14'ü, bu soruya “Evet bilgilendirildim” cevabını verirken, Diyanet organizasyonu tercih edenlerin %14'ü, şirket organizasyonunu tercih edenlerin %6'sı, “Hayır bilgilendirilmedim” cevabını vermiştir.

2.2. SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ

İslâm'ın beş temel esasından biri olan Hac ibadetini diğer ibadetlerden ayıran en büyük özellik; Haccın, belli zaman dilimlerinde ve belli mekânlarda yapılıyor olmasıdır. Hac ibadeti aynı zamanda diğer ibadetlere nispetle daha teferruatlı ve sabır gerektiren bir ibadettir. Her yıl iki milyondan fazla insanın bir arada hac ibadetini yerine getiriyor olması bazı zorluklara ve sıkıntılara neden olabilmektedir. Bu bakımdan Hacı adaylarının, hacca gitmeden önce haccın şartlarını, rükûnlarını, vacip ve sünnetlerini iyi bilmeleri ve bu birlikteliğin getirdiği bir takım zorluklara ve sıkıntılara hazırlıklı olmaları gerekmektedir. Haccın huzurlu bir şekilde ifa edilmesi ve meşakkatin asgari düzeye indirilmesi için hacı adaylarının hacca gitmeden önce hac ibadetini hakkındaki bilgilere teorik olarak sahip olmalarının yanında hac ibadetini uygulamalı olarak pratiğini de yapmış olmaları gerekmektedir.

Araştırmada, Hac hizmeti bağlamında hacı adaylarının hacca hazırlık düzeylerinin araştırılması amaçlanmıştır. Ayrıca, bu araştırmanın, konuyla ilgili çalışma yapmak isteyen araştırmacılara, hacı adaylarına ve hacda görev alacak din görevlilerine katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Bir alan araştırması olan bu çalışmada, Sivas il sınırları içerisinde 30-80 yaş arası hacca giden hacılardan seçilen örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma konusu, haccın dindeki yeri ve önemi, geçmişten günümüze hac organizasyonu, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hac ibadeti için hazırlık çalışmaları ve elde edilen bulgular ana başlıkları altında incelenmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, haccı bir ibadet, hizmete ve eğitime bir vesile olarak görmekte ve bunun gereklerine göre davranmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı, belki ömründe bir defa hacca gitme imkânı bulan vatandaşların, hac ibadetinin farzlarını, vaciplerini, sünnetlerini tam olarak yerine getirerek makbul bir hac yapmalarını amaçlamaktadır. Bu bakımdan Diyanet İşleri Başkanlığı 1979 yılından bu yana hac organizasyonları düzenlemekte ve görevlilerin seçimi ve eğitimi, hacı adayların eğitimi, hizmet kalitesinin yükseltilmesi gibi alanlarda birçok tedbir almış ve almaya da devam etmektedir.

ÖNERİLER

1.Ülkemizde genellikle iş imkânları, emeklilik ve maddi imkânsızlıklar gibi nedenlerle, vatandaşların ancak yaşları ilerledikçe hac ibadetini yerine getirme durumu söz konusudur. Bu durumun sağlık başta olmak üzere, bir takım sıkıntıları beraberinde getirmektedir. Daha erken ve genç yaşlarda hacca gidilmesi, ifası zor olan hac ibadetinin yerine getirilmesini kolaylaştırırken, manevi kazanımların da daha genç yaşlarda elde edilmesini kolaylaştırabilir.

2.Hac ibadetinin doğru ve eksiksiz yerine getirilebilmesi için hacca gitmeden önce hacı adaylarının hacın yapılışı ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Bu nedenle hacı adaylarının, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın düzenlediği hac eğitim seminerlerinin tamamına katılmaları teşvik edilebilir.

3.Hac eğitim seminerlerinde; yol kültürü, sosyal ilişkiler, sorumluluk duygusu ile insan psikolojisi gibi konulara öncelik verilebilir.

4.Hac eğitim seminerlerinde dini musikinin etkileyici yönünden yararlanılabilir. Hac eğitim seminerlerinin programı geliştirilebilir.

5.Hacıların eğitimine, yolculuk esnasında ve hacda, görevliler aracılığıyla ahlak ve sosyal ilişkiler yönünden de devam edilebilir.

6.Hacı adaylarına hacca başvuruları sırasında hac eğitim seminerlerine katılmalarının hac ibadetini daha doğru ve eksiksiz bir şekilde yerine getirmeleri açısından yararlı olacağı konusunda bilgi verilebilir.

7.Hac eğitim seminerlerinde anlatılan bilgilerin ve yapılan uygulamaların hacı adaylarının kavrama durumları hacca gitmeden önce test edilebilir.

8.Hacı adayları hacla ilgili kitap okumanın yanında görsel kaynaklardan da yararlanmalarının faydalı olacağı konusunda yönlendirilebilir.

9.Hac eğitim seminerlerinde belli bir gruplandırma yapılması seminerlerden alınan verimin daha fazla olmasını sağlayabilir.

10.Görsel materyallerin hac eğitim seminerlerinde kullanılması hacı adaylarının hac ibadeti ile ilgili bilgileri zihinlerinde daha kolay kaldığı yapılan mülakat esnasında anlaşılmıştır. Bu açıdan, hacle ilgili harita, Kâbe maketi, hacle ilgili slaytlar vb. kullanıldığı hac eğitim seminerlerine, hacı adaylarının tamamının katılması sağlanmalıdır. Aynı zamanda hac eğitim seminerlerinde hac ibadetinin

gereklerini öğrenmeyle ilgili uygulama yapılırken seminerde bulunan hacı adaylarının tamamının katılmasına dikkat edilmelidir.

11.Hacı adaylarına, hacda okuyacakları duaları (telbiye, tekbir, tesbih, salavatları) anlamlarıyla birlikte, hac eğitim seminerlerinde birebir öğretilmesine dikkat edilmelidir.

12.Mülakata katılan hacılar, hac esnasında daha çok inanç, ilmihal konularında bilgilendirilmek istediklerini ifade etmişlerdir. Bu nedenle bu konulardaki bilgilendirmelere ağırlık verilebilir.

13.Hac ibadeti sonrasında da müftülükler hacılarla irtibatı devam ettirerek ve periyodik toplantılar düzenleyerek hac ibadeti esnasında elde edilen kazanımların devam ettirilmeleri sağlanabilir.

EK: MÜLAKAT FORMU

1- Cinsiyetiniz?

- a) Kadın b) Erkek

2- Doğum Yılıınız?

.....

3- Mesleğiniz?

- a) İşçi b) Memur c) Çiftçi d) Emekli e) Ev hanımı f) Esnaf- Sanatkâr

4- En son mezun olduğunuz okul?

- a) Okur yazar b) İlköğretim c) Lise d) Üniversite

5- Yaşadığınız yerleşim Yeri?

- a) Köy-Belde b) İlçe c) İl

6- Hangi organizasyon ile hacca gittiniz?

- a) Diyanet b) Şirket

7- Başvurduğunuz müftülük hac bürosunda nasıl karşılaştınız?

- a) Çok samimi b) Soğuk karşılandım c) Normal karşılandım d) Diğer

8- Kayıt işlemlerinde herhangi bir zorlukla karşılaştınız mı?

- a) Evet karşılaştım b) Hayır karşılaşmadım c) Kısmen karşılaştım

9- Diyanet İşleri Başkanlığı'nın düzenlediği hac eğitim seminerlerinden nasıl haberdar edildiniz?

.....

10- D.İ.B düzenlediği hac eğitim seminerlerine katıldınız mı?

- a) Evet, katıldım b) Hayır, katılmadım

11- Cevabınız “Evet” ise, ne kadar zaman katıldınız?

- a) Bir hafta süreyle katıldım b) İki hafta süreyle katıldım c) Üç hafta süreyle katıldım

12- Cevabınız “Hayır” ise , neden katılmadınız?

.....

13- Haccın edası konusunda, hac eğitim seminerleri dışında, herhangi bir şekilde bilgi edindiniz mi?

- a) Kitap, dergi, broşür okudum b) Videodan seyrettim c) Daha önce gidenlerden bilgi edindim d) Diğer.....

14- Hac bürosundan verilen hac ilmi hali ve diğ er kitapları hacca gitmeden önce okudunuz mu?

- a) Evet, okudum b) Hayır, okumadım

15- Hac eğitim seminerleri verilirken, yaş ve öğrenim durumlarına göre herhangi bir gruptandırma yapıldı mı?

- a) Yapıldı b) Yapılmadı

16- Hac eğitim seminerlerinde hac ibadetinin öneminden bahsedildi mi?

- a) Evet, bahsedildi b) Hayır, bahsedilmedi

17- Hac ibadetinin öneminden bahsedildi ise faydalı oldu mu?

.....

18- Hac eğitim seminerlerinde ihrama giriş, ihram yasakları, ihramdan çıkışla ilgili bilgiler öğrenebildiniz mi?

.....

19- Hac eğitim seminerlerinde Arafat vakfesi, tavaf ve haccın vacipleri ile ilgili yeterli bilgiye sahip oldunuz mu?

.....

20- Hac eğitim seminerlerinde harita, Kâbe maketi, hac ile ilgili slâytlar gibi materyal kullanıldı mı?

- a) Evet, kullanıldı b) Hayır, kullanılmadı

21- Hac eğitim seminerlerinde hac ibadetinin gereklerini öğrenme ile ilgili uygulama yaptınız mı?

- a) Evet, yaptık b) Hayır, yapmadık

22- Hac yolculuğu sırasında, , otelde, Hac 'da, Arafat'ta çeşitli nedenlerle sabırsızlık gösteren kişilere karşı nasıl davranmanız gerektiği konusunda, hac eğitim seminerlerinin size faydası oldu mu?

.....

23- Hac esnasında yapılan sohbetlerden sizi en çok etkileyen konu nedir ve kim tarafından yapılmıştır?

.....

24-Kafile başkanının ve din görevlilerinin rehberliğinden, sevk ve idaresinden, hizmetlerinden memnun kaldınız mı?

- a) Çok memnun kaldım b) Kısmen memnun kaldım d) hiç memnun kalmadım

25- Hac eğitim seminerlerinde, hacda yapacağınız alış- verişle ilgili bilgi verildi mi?

- a) Evet, verildi b) Hayır verilmedi

26- İhrama girdikten sonra yapmamanız gereken davranışlar konusunda bilgilendirildiniz mi?

- a) Evet, bilgilendirildim b) Kısmen bilgilendirildim c) Hiç bilgilendirilmedim

27- Hac sırasında okumanız gereken duaları usulüne uygun okumanız noktasında eğitim aldınız mı?

- a) Evet, aldım b) Hayır, almadım

28- Arafat'ta vakfe ile ilgili, görevliler sizi yeterince bilgilendirdiler mi?

- a) Evet, bilgilendirildim b) Kısmen bilgilendirildim c) Hiç bilgilendirilmedim

29- Hac esnasında görevlilerin size vaaz vermelerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

- a) Mutlaka verilmelidir b) Gerek yok c) Verilebilir

30- Hac esnasında hangi konularda bilgilendirilmek istersiniz?

- a) İnançla ilgili b) Ahlakla ilgili c) İlmihalle ilgili Güncel dini konularla ilgili

31- Hac esnasında (bizzat kendinizin) yapmakta zorlandığınız hac menasıkı var mı?

- a) Evet (belirtiniz)..... b) hayır

32- Hac ibadetini yerine getirirken, size bilgi verilmediğinden dolayı birtakım aksaklıklar yaşadınız mı?

- a) Evet, yaşadım b) Hayır, yaşamadım

33-Hac esnasında başka şehir ve ülkelerin vatandaşlarına nasıl davranmanız gerektiği konusunda bilgilendirildiniz mi?

- a) Evet, bilgilendirildim b) Hayır, bilgilendirilmedim

34- Dilleri, renkleri, ırkları, ülkeleri ve kültürleri farklı olan Müslümanlarla birlikte ibadet etmeniz size nasıl duygular uyandırdı?

- a) Kardeş olduğumuzu b) Bir bütün olduğumuzu
b) Birbirimizi her zaman desteklememiz gerektiğini
d) Türk hacılarının farklı olduğunu d) Diğer

35- Hac dönüşü dini yaşantınızda bir değişiklik oldu mu?

- a) Evet b) Hayır c) Kısmen

KAYNAKÇA

- Akkaya, Veysel(2006). **Sûfî Gözüyle Hac ve Umre**, İstanbul: Erkem Yayınları
- Altuntaş, Halil, Karagöz, Mehmet ve Karagöz, İsmail, (2008). **Hac İlmihali**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- Ateş, Süleyman. **Resimli ve Tatbikathı Hac Rehberi**, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat
- Bayyığıt, Mehmet (1998). **Sosyo-Kültürel Yönleriyle Türkiye’de Hac Olayı**, Ankara:Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- Bektaşoğlu, Şemseddin (2011). **Temel İlmihal Bilgileri 2**, İstanbul: Semerkand Yayınları
- Buhari Muhammed b. İsmail (1981).**el Câm’u’s-Sahîh**, İstanbul: Çağrı Yayınları
- Doğan, D. Mehmet (2001). **Büyük Türkçe Sözlük** , Esam
- Dini Kavramlar Sözlüğü (2006). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
- Diyanet Haber Bülteni (2011), Sayı:250, Ekim 2011, s.6
- Döndüren, Hamdi (2007). **Delilleriyle Hac ve Umre**, İstanbul: Erkam Yayınları
- El-Kahtanî, Said (2002). **Kur’an ve Sünnet ’in Işığında Hac ve Umre Rehberi**, çev.: M. Beşir Eryarsoy, İstanbul: Guraba Yayınları
- Erul, Bünyamin ve Keleş, Ekrem (2008). **Haccı Anlamak: Haccın Hikmetleri ve Yapılışı**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Erul, Bünyamin ve Keleş, Ekrem (2008). **Kutsal İklimde Dua**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Güran, Kemal. (1996). **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Hac Maddesi**, 14/408-410
- İbn Mace, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebi’i el-Kazvini (2000). **Süne’n-i İbn Mace**.
- İslamoğlu, Mustafa (2008).**Hac Risalesi**, İstanbul: Düşün Yayıncılık
- <http://www.hacforumu.com> 29 Nisan 2012
- Karasar, Niyazi (1995). Bilimsel araştırma Yöntemi, Ankara
- Komisyon, (2010). **İlmihal (I- II)**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Köylü, Mustafa(2004). **Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi**, İstanbul: DEM Yayınları
- Kur'an- Kerim Açıklamalı Meali (2007). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kurtcephe, Muhammed(2010).**Hac Günlüğü Mekke-Medine**, Sivas: Asitan Yayıncılık
- Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. E l-Haccac b. Müslim el-Kuşeyri en-Nisaburi (2000). **Sahihu'l- Müslim**
- Nesai, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Sinan (2000). **Süne'n-i Nesai**
- Onay, Ahmet (2008). **Türkiye'nin Hac Organizasyonu**, İstanbul: Dem Yayınları
- Özaydın, Abdülkerim. (1996). **Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi, Hac maddesi**, 14/ 386-389
- Özcan, Abdullah(2007). **Hac Kitabı**, İstanbul: Ensar Neşriyat
- Özcan, Abdukkadir. (1996). **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Hac maddesi**, 14/400-408
- Öztürk, Metin (2009). **Fotoğraflarla Kutsal Topraklar Hicaz Albümü**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Sünen-i Tirmizî
- Ürkmez, Ahmed (2011). "Eğitim Boyutuyla Hac" **Diyanet Aylık Dergi**, Sayı 251, Kasım 2011, s.8-10
- Tirmizî, Hakîm-i(2011). **Hac Rehberi ve Haccın Sırları**, çev.: Arif Pamuk, İstanbul: Pamuk Yayıncılık
- Türkiye'de Hac Organizasyonu Sempozyumu Değerlendirme Raporu 07-09 Temmuz 2006**, İstanbul
- Yavuz, A. Fikri (2007) .**Açıklamalı- Muâmelatlı İslâm İlmihali**, İstanbul: Çile Yayınları
- Yılmaz, Kamil (2011). "Mana ve Ruh ile küresel Bir Eğitim: Hac" **Diyanet Aylık Dergi**, Sayı 251, Kasım 2011, s.7